

บทที่ 2

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบบทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่เป็นจริงของครูศิลปศึกษา ตามการรับรู้ของผู้บริหารและครูศิลปศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา เขต การศึกษา 11 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้ศึกษาและประมวลมาเพื่อนำ เสนอตามลำดับดังนี้

1. ศิลปศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา
2. บทบาทของครูศิลปศึกษา
3. ปัญหาครูศิลปศึกษา
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศิลปศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา

การศึกษาในระบบโรงเรียนเริ่มครั้งแรกในรัชกาลที่ 5 แต่ในระยะแรกยังไม่พบว่า มีการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาในระบบโรงเรียน จนในหลักสูตรปี พ.ศ.2438 จึงพบว่าได้มีการเรียน วิชาวาดเขียนในโรงเรียน หลังจากนั้นก็ได้มีการเรียนการสอนและปรับปรุงเนื้อหาวิชาเรื่อยมา (วิรุณ ตั้งเจริญ 2527: 83-100)

หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ.2475 ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรวิชา ศิลปะใหม่ เริ่มมีหนังสือแบบเรียนเกี่ยวกับการวาดเขียน และได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรครั้ง สำคัญในปี พ.ศ.2503 (วิรุณ ตั้งเจริญ 2527: 11-12) ซึ่งอำนาจ เย็นสบาย ได้ตั้งข้อสังเกต การเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา ตั้งแต่ปี พ.ศ.2475-2503 ไว้ดังนี้

1. วิชาศิลปศึกษาที่เคยถูกตัดออกไปจากหลักสูตร ถูกนำเข้าสู่ระบบการเรียนการสอน อีกครั้งหนึ่ง
2. อิทธิพลตะวันตกที่นิยมแบบแผนสำนักยุโรป เข้ามามีบทบาทมากขึ้น
3. การเรียนการสอนศิลปะถูกครอบงำจากวิธีการศึกษาแบบช่างและศิลปิน ซึ่งเป็นคนละ ระบบกับศิลปศึกษาในโรงเรียน

4. สถานภาพของวิชาศิลปะ ยังถูกมองว่าเป็นวิชาที่ดมช่องว่างในหลักสูตร เมื่อเทียบกับวิชาอื่น ๆ เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์
5. ขาดความชัดเจนในเรื่องของเป้าหมาย ต่อการเรียนการสอนศิลปะ
6. ยังมีความคลุมเครือและจำแนกแยกแยะไม่ออก สำหรับการพัฒนาศิลปะแนวประเพณีกับการเลือกเป็นข้อดี จากศิลปะตะวันตกที่จะดำรงไว้ซึ่งความเป็นตัวของตัวเองและเท่าทันความเปลี่ยนแปลงใหม่
7. ความเข้าใจต่อวิชาศิลปะ ยังถูกมองว่าเป็นวิชาที่ฝึกทักษะฝีมือ ทั่วๆ ที่ขอบเขตของศิลปะมีจำกัดอยู่เพียงเท่านั้น อีกทั้งวิชาศิลปะก็มิใช่เป็นวิชาโดดๆ หรือไม่สัมพันธ์กับวิชาอื่นได้ (อานาจ เย็นสบาย 2528: 25-29)

สำหรับในปัจจุบันได้มีการใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับวิชาศิลปศึกษา ดังนี้

หลักสูตรวิชาศิลปศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521

จุดประสงค์ของวิชาศิลปศึกษา

1. เพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์เพื่อพัฒนานิสัยของตนเอง
 2. เพื่อสำรวจความถนัดและความสนใจทางศิลปะ
 3. เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เห็นคุณค่า และความสัมพันธ์ของศิลปะกับชีวิตประจำวัน
 4. เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพโดยปลูกฝังความประณีตละเอียดอ่อน และมีรสนิยมในการเลือกสรรที่จะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม
 5. เพื่อส่งเสริมการแสดงออกโดยการค้นคว้า ทดลองปฏิบัติกิจกรรมจากความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และเห็นความสำคัญของกิจกรรมร่วมของหมู่คณะ
 6. เพื่อให้เกิดความนิยมชมชื่นที่จะนำไปสู่การอนุรักษ์ และพัฒนาศิลปะวัฒนธรรมไทย
 7. เพื่อให้เกิดผลในการผ่อนคลายจิตใจและอารมณ์
- จะเห็นได้ว่าจุดประสงค์ของวิชาศิลปศึกษานั้นมีจุดประสงค์เพื่อจะส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

สำหรับวิชาศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีโครงสร้าง ซึ่งเป็นรายวิชาบังคับใน ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 และระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 ดังนี้

โครงสร้างของรายวิชาทัศนศิลป์ศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1

ศ 101 ทัศนศิลป์ศึกษา 1 คาบ/สัปดาห์/ภาค 0.5 หน่วยการเรียนรู้

ศ 102 ทัศนศิลป์ศึกษา 1 คาบ/สัปดาห์/ภาค 0.5 หน่วยการเรียนรู้

จุดประสงค์รายวิชา ศ 101 และ ศ 102

1. ให้มีความรู้ความเข้าใจขั้นพื้นฐานทางศิลปะศึกษา และสามารถแสดงออกได้ตาม
วุฒิภาวะ
2. ให้สามารถใช้วิชาศิลปะศึกษาเพื่อผ่อนคลายจิตใจและอารมณ์
3. ให้สามารถพิจารณาแนวทางของตนเอง และเลือกเรียนวิชาหมวดศิลปะศึกษาที่ถนัด
ได้อย่างมั่นใจ

คำอธิบายรายวิชา ศ 101 และ ศ 102

ความรู้ทั่วไป และการทดลองปฏิบัติเกี่ยวกับการวาดเขียน การปั้นแกะสลัก การพิมพ์ภาพ
การสร้างสรรค์งานศิลปะ และศิลปะพื้นบ้าน

กิจกรรมและการแสดงออกในระดับนี้ กำหนดความรู้ทางด้านทฤษฎีที่เหมาะสมกับกิจกรรม
ปฏิบัติ ส่งเสริมให้มีความคิดสร้างสรรค์ ค้นคว้าทดลอง ตามความสามารถของแต่ละบุคคล

โครงสร้างรายวิชาทัศนศิลป์ศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2

ศ 205 ทัศนศิลป์ศึกษา 1 คาบ/สัปดาห์/ภาค 0.5 หน่วยการเรียนรู้

ศ 206 ทัศนศิลป์ศึกษา 1 คาบ/สัปดาห์/ภาค 0.5 หน่วยการเรียนรู้

จุดประสงค์รายวิชา ศ 205 และ ศ 206

1. ให้สามารถสร้างสรรค์งานศิลปะ และแสดงออกได้อย่างเสรี
2. ให้รู้จักใช้หลักการและวิธีการในการสร้างงานศิลปะโดยการทดลองด้วยตนเอง
และสามารถสื่อความหมายของผลงานนั้นๆ ได้
3. ให้สามารถนำความรู้และประสบการณ์ทางศิลปะไปใช้ในการเลือกแนวทางในการ
ศึกษาศิลปะตามความถนัดและสนใจได้

คำอธิบายรายวิชา ศ 205 และ ศ 206

ความรู้ทั่วไป และการทดลองปฏิบัติเกี่ยวกับการวาดเขียน การปั้นแกะสลัก การพิมพ์ภาพ
การสร้างสรรค์งานศิลปะ องค์ประกอบศิลปะ การออกแบบศิลปะไทย และศิลปะสากล

กิจกรรม และการแสดงออกในระดับนี้ กำหนดความรู้ทางด้านทฤษฎีที่เหมาะสมกับกิจกรรม ปฏิบัติ ส่งเสริมความสามารถ ความถนัด ให้พัฒนาไปในแนวทางที่ถูกต้อง เพื่อการศึกษาต่อทางด้าน ศิลปะแขนงต่างๆ ในระดับสูงขึ้นไป และเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ (กรมวิชาการ 2524: 130-155)

จากโครงสร้างและจุดประสงค์ของรายวิชาบังคับคือ ทัศนศิลป์ศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ตอนต้น จะเห็นได้ว่ามีจุดประสงค์สำคัญเพื่อให้ผู้เรียน มีความรู้ความสามารถในระดับหนึ่ง เพื่อเป็น พื้นฐานในการประกอบอาชีพและการศึกษาต่อในระดับสูงต่อไป

ในส่วนของ การเรียนการสอนศิลปะศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผู้วิจัยจะนำเสนอใน หัวข้อต่อไปนี้

1. การเตรียมการสอน
2. การสอน
3. สื่อการสอน
4. การวัดผลและประเมินผล

1. การเตรียมการสอนศิลปะศึกษา

การเตรียมการสอน คือ การวางแผนการสอนล่วงหน้า เป็นการเตรียมครูผู้สอน โดย การบันทึกการสอน เตรียมการสอนและอื่นๆ เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปตามลำดับขั้น และบรรลุตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ (บำรุง กลัดเจริญ 2527: 77) จึงถือเป็นกิจกรรมอันดับแรกของการ ดำเนินการสอน ในความหมายของการเตรียมการสอนนั้นก็คือ กิจกรรมในการคิดและทำของผู้สอน ก่อนที่จะเริ่มดำเนินการสอนวิชาใดวิชาหนึ่งนั่นเอง เกี่ยวกับการเตรียมแผนการสอนนั้น จะ กล่าวถึงสาระสำคัญ คือ ความสำคัญและความจำเป็นของการเตรียมการสอน หลักทั่วไปของการ เตรียมการสอน ประเภทของการเตรียมการสอน

1.1 ความสำคัญของการเตรียมการสอน

กิจกรรมอันดับแรกของการดำเนินการสอนคือการวางแผนการสอน หรือการ เตรียมการสอน ก่อนที่จะดำเนินการสอนวิชาใดวิชาหนึ่งนั่นเอง การเตรียมการสอนจึงเป็นสิ่งสำคัญ ที่จะส่งผลให้การเรียนการสอนนั้นสัมฤทธิ์ผลได้ คือ

- 1.1.1 ช่วยให้ผู้ครุมีโอกาสในการพิจารณาส่วนประกอบของบทเรียนต่อไป
ได้อย่างรอบคอบ
- 1.1.2 การเตรียมการสอนเป็นการสร้างครูที่ดี เพราะครูมีโอกาสคาดการณ์
ล่วงหน้าในกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งเป็นการเร้าให้ผู้ครุมีความคิดสร้างสรรค์
- 1.1.3 เพื่อให้เชื่อมั่นได้ว่าการจัดกิจกรรมและประสบการณ์ต่างๆ มีความ
สัมพันธ์กัน สอดคล้องต่อเนื่องกัน
- 1.1.4 ป้องกันการใช้เวลาว่างอย่างไร้ประโยชน์ การเตรียมการสอน จะ
ช่วยให้ครูใช้เวลาอย่างเหมาะสม
- 1.1.5 ช่วยให้ผู้ครุสามารถทำการสอนอย่างมั่นใจ เพราะได้เตรียมกิจกรรม
มาแล้ว
- 1.1.6 มีประโยชน์สำหรับการสอนแทน ในกรณีที่ครูผู้สอนประจำไม่สามารถ
สอนได้ ครูคนอื่นก็สามารถสอนได้อย่างต่อเนื่อง เพราะได้มีการเตรียมการสอนไว้
- 1.1.7 ช่วยให้การบริหารงานเป็นไปด้วยดี ซึ่งผู้บริหารและศึกษานิเทศก์จะ
ได้นำไปเป็นข้อมูล ในการวางแผนงานและนิเทศก์การสอน (เสาวณีย์ ลิกขานันท์ 2528: 115-116)
- จากความสำคัญของการเตรียมการสอน พบว่า การเตรียมการสอนนั้น เป็นสิ่ง
สำคัญต่อการเรียนการสอน เนื่องจากเป็นการวางแผนการสอน ซึ่งจะช่วยให้ครูได้ดำเนินการสอน
อย่างเป็นระบบ มีการเตรียมการซึ่งทำให้ครูสามารถแก้ไขและปรับปรุงสิ่งต่างๆ ก่อนทำการสอนจริง
และยังสามารถปรับปรุง แก้ไข หลังการสอนได้อย่างเป็นระบบอีกด้วย

1.2 หลักในการเตรียมการสอน

เกษม สุตหอม และคณะ (2518: 181) ได้กล่าวถึงหลักในการเตรียมการ
สอนดังนี้

- 1.2.1 จะต้องคำนึงถึงความมุ่งหมายของแต่ละบทเรียนและ เขียนให้ชัดเจน
ไม่ควรวางไว้กว้างจนสุดวิสัยที่จะทำได้
- 1.2.2 ต้องคำนึงถึงธรรมชาติ ความต้องการ ความสนใจและลักษณะการ
เรียนรู้ของเด็ก เพื่อจะช่วยให้การสอนการใช้อุปกรณ์ ได้ผลสมความมุ่งหมาย

1.2.3 ต้องคำนึงถึงกิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นสำคัญ โดยเพิ่งเลี้ยงถึงตัวเด็กเป็นศูนย์กลางและควรรู้ให้เด็กได้มีโอกาสเข้าร่วมในการวางแผนการสอนด้วย จะทำให้เด็กเกิดความสนใจและอยากหาความรู้ด้วยตนเอง

1.2.4 ต้องคำนึงถึงวิธีสอนที่จะทำให้เด็กได้รับความรู้ ทักษะ ทศนคติและนิสัย ตามที่ต้องการ

1.2.5 ต้องคำนึงถึงความรู้ที่จำเป็นในการสอน ซึ่งได้แก่ ความรู้ในปรัชญา ธรรมชาติและพัฒนาการของเด็ก เนื้อหาวิชาที่สอน และความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร

1.2.6 ต้องคำนึงถึงแหล่งวิทยาการ เพื่อสะดวกในการค้นหาอุปกรณ์และ วิทยาการ อันจะเป็นประโยชน์แก่การเรียนการสอน

จากหลักในการเตรียมการสอนดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ครูผู้สอนควรจะได้ พิจารณาถึงจุดมุ่งหมายของบทเรียน ความต้องการ ความสนใจ ของผู้เรียนโดยกิจกรรมและวิธีสอน นั้นควรรู้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ตลอดจนคำนึงถึงแหล่งวิทยาการที่จะเอื้อประโยชน์ต่อการเรียน การสอนด้วย ซึ่งสิ่งต่างๆ ดังกล่าวนี้เป็นแนวทางหนึ่งในการเตรียมการสอนของครู

1.3 ประเภทของการเตรียมการสอน

เสาวณีย์ ลิกขานันตติ (2528: 118) ได้แบ่งประเภทของการเตรียมการสอน ออกเป็น 2 ประเภท คือ การเตรียมการสอนระยะยาว และการเตรียมการสอนระยะสั้น

การเตรียมการสอนระยะยาว ได้แก่ โครงการสอน ซึ่งกาญจนา เกียรติประวัติ (ม.ป.ป.: 203) ได้ให้คำจำกัดความของโครงการสอนว่า คือ การเตรียมตัวระยะยาวสำหรับวิชาใดวิชาหนึ่งอย่างสังเขป คือไม่มีรายละเอียดมากนัก เป็นการกำหนดเนื้อหาสาระ อันได้แก่ จุดประสงค์การเรียนรู้ หลักการ เนื้อหาและกิจกรรมคร่าวๆ ที่จะดำเนินการสอนในระยะเวลาต่างๆ เช่น ตลอดปี หรือตลอดเทอม และในการวางแผนการสอนจะต้องคำนึงถึงกำหนด วันปิดและวันเปิดภาคเรียน วันหยุด และวันสำคัญต่างๆ การหยุดเรียนที่มีกิจกรรมพิเศษตลอดจนวัน สอบปลายภาค การทำโครงการสอนเปรียบเสมือน การกำหนดตารางเวลาการดำเนินการสอนของ ครู การกำหนดเนื้อหาสาระที่สัมพันธ์กันอย่างเหมาะสม จะช่วยให้ครูสอนทันตามโครงการและช่วยให้ผู้บริหารมองเห็นลู่ทางการบริหาร และอำนวยความสะดวกในการเรียนการสอน

นอกจากนี้ เสาวณีย์ ลิกขานันตติ (2528: 118) ยังกล่าวถึงการดำเนินการ ในการทำโครงการสอนว่า

1. การกำหนดหัวข้อ เนื้อหาให้สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของบทเรียน เป็นการนำเอาวัตถุประสงค์ของบทเรียนแต่ละข้อในแผนการสอน คู่มือครู หรือคู่มือการสอนมาพิจารณากำหนดหัวข้อ เนื้อหาให้สอดคล้องสัมพันธ์กัน

2. การแบ่งเวลา คาบให้เหมาะสมกับหัวข้อ เนื้อหา การแบ่งคาบเวลาให้เหมาะสมกับหัวข้อ เนื้อหา เป็นการแบ่งคาบเวลาที่กำหนดไว้ในบทเรียนของแผนการสอน คู่มือครู คู่มือการสอนประจากลุ่มประสบการณ์ ให้เหมาะสมกับหัวข้อ เนื้อหาที่สัมพันธ์กันกับวัตถุประสงค์ของบทเรียนนั้นๆ

อย่างไรก็ตาม ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ.2521 ไม่มีประมวลการสอนและโครงการสอน แต่มีแผนการสอนแทน โดยนำเอาประมวลการสอนและโครงการสอนมารวมกันนั่นเอง แต่รายละเอียดยังไม่ละเอียดเหมือนบันทึกการสอน อย่างไรก็ตามบางแห่งยังมีการกำหนดให้ครูจัดทำโครงการสอนขึ้นไว้ใช้ ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอไว้ในส่วนหนึ่งของการเตรียมการสอนระยะยาว ซึ่งนอกจากจะจัดทำโครงการสอนแล้ว บารุง กลัดเจริญ และคณะ (2527: 78) ได้กล่าวถึงการเตรียมตัวของครูผู้สอนว่า มีทั้งการเตรียมตัวระยะยาว และระยะสั้น สำหรับการเตรียมตัวระยะยาว ชวลิต คาบแก้ว และสุดาวดี เหมมานนท์ (2525: 42-43) ได้กล่าวถึงการเตรียมการสอนว่า การเตรียมการสอนระยะยาว ครูควรปฏิบัติดังนี้

1. ศึกษาหลักสูตรศิลปศึกษาให้ละเอียดชัดเจน ทั้งหลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้างของหลักสูตร
2. ศึกษาเอกสารประกอบหลักสูตร เช่น แผนการสอน คู่มือครู หนังสือเรียนและแบบฝึกหัด เป็นต้น โดยเฉพาะในรายละเอียดของแผนการสอนคือ ความคิดรวบยอด จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาวิชา กิจกรรม สื่อการเรียนและวิธีการวัดผล
3. ศึกษาวิธีการวัดและประเมินผล ศึกษาระเบียบการประเมินผล ตลอดจนเทคนิคต่างๆ ของการวัดผล
4. ทำโครงการสอน ซึ่งควรประกอบด้วย จุดมุ่งหมาย วิธีดำเนินการ ให้เกิดผลตามจุดมุ่งหมาย วิธีประเมินผลและลำดับของบทเรียน นิรมล ตรีณสาร สวัสดิบุตร (2525: 91)

การเตรียมการสอนระยะสั้น เป็นการเตรียมตัวเพื่อจะสอบในแต่ละครั้ง โดยปกติการสอนจะมีการทำแผนการสอนไว้ล่วงหน้า ซึ่งแผนการสอน กาญจนา เกียรติประวัติ (ม.ป.ป.: 205) ได้ให้ความหมายว่า หมายถึงการกำหนดรูปแบบของการเรียนแต่ละเรื่อง ซึ่งมักจะครอบคลุม

ถึงความมุ่งหมาย วิธีการสอน การประเมินผล แผนการสอน เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรใหม่ทั้งระดับ ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จัดอยู่ในประเภทเอกสารประกอบหลักสูตร ดังนั้นในการเตรียมการสอน ของครูจึงควรยึดแผนการสอนในหลักสูตรเป็นหลัก และควรถือว่าหนังสือเรียนเป็นส่วนประกอบ สำหรับ กิจกรรมใดที่ยากแก่การปฏิบัติ ครูสามารถเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น และ ผู้เรียนโดยกิจกรรมนั้นจะต้องสนองจุดประสงค์หรือหลักการที่มีอยู่

ในส่วนของแผนการสอนนั้น บารุง กลัดเจริญ (2527: 82) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของแผนการสอน ดังนี้

1. ความคิดรวบยอด หมายถึง หลักวิชาหรือความรู้สำคัญ หรือความเชื่อ อันเป็นพื้นฐานซึ่งจะนำไปสู่จุดประสงค์การเรียนรู้ได้
2. จุดประสงค์ หมายถึง ความต้องการโดยเฉพาะของแต่ละเนื้อหาวิชา ซึ่งกำหนด เป็นรายละเอียดในรูปจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม สามารถใช้ในการวัดผลได้และบอก คุณสมบัติที่ต้องการ เน้นไว้
3. เนื้อหา ได้แก่ เนื้อหาที่จัดไว้เป็นส่วนหนึ่งของแต่ละแผน เรียงตามลำดับ ความยากง่าย เป็นเนื้อเรื่องเกี่ยวกับการเรียนสำหรับบทเรียนนั้นๆ
4. กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมการเรียนการสอนที่เสนอแนะไว้ ให้ครูเลือกใช้ตามความจำเป็นและเหมาะสม หรือส่วนที่กำหนดการกระทำของครูแก่นักเรียน
5. สื่อการสอน ได้แก่ เครื่องมือตลอดจนเทคนิคต่างๆ ที่จะช่วยสนับสนุน การเรียนการสอน บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้
6. การวัดผล เสนอแนะวิธีการวัดผลไว้อย่างกว้างๆ ให้ครูผู้สอนเลือกใช้ เพื่อปรับปรุงผู้เรียนหรือตัวผู้สอนเอง

จะเห็นได้ว่าแผนการสอนนั้นมีองค์ประกอบสำคัญ คือ ความคิดรวบยอด จุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม สื่อการสอน และการวัดผล ส่วนการเตรียมการสอนในระยะสั้นนั้น นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร (2525: 64-65) ยังได้กล่าวถึงการทำบันทึกการสอนหรือแผนการสอนย่อยว่า

1. ทำบันทึกการสอนในแต่ละกิจกรรม โดยอาศัยโครงการสอน และแผน การสอน เป็นแนวทาง
2. เตรียมสื่อการสอนและเตรียมวัสดุอุปกรณ์ สำหรับให้นักเรียนทำกิจกรรม หรือนัดหมายให้นักเรียนเตรียม วัสดุอุปกรณ์มาที่บ้าน

3. ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในเนื้อหา กิจกรรมที่จะสอนพร้อมทั้งการฝึกทักษะให้พร้อม เพื่อการสาธิต

นอกจากนั้น บารุง กลัดเจริญ (2527: 83) ยังได้กล่าวถึงการทำบันทึกการสอนและแผนการสอนย่อยว่า ควรทำเป็นระบบสัมพันธ์ต่อเนื่องกับการทำโครงการสอน หรือแผนการสอนตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้

1. กำหนดรายละเอียดเนื้อหา โดยกำหนดรายละเอียดเนื้อหาสัมพันธ์กับหัวข้อเนื้อหาและคาบเวลาในการสอน
 2. กำหนดมโนภาพหรือหลักการ เป็นข้อความที่ได้จากการเรียบเรียงลักษณะเด่นๆ ของเนื้อหา เรื่องใดเรื่องหนึ่งที่สั้น กระชับ มีความหมายชัดเจน
 3. กำหนดวัตถุประสงค์ เป็นการนำเอาวัตถุประสงค์ที่สัมพันธ์สอดคล้องกับหัวข้อเนื้อหาและคาบการสอนแต่ละครั้ง ในโครงการสอนหรือแผนการสอน มาเขียนเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม
 4. กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งอาจจะแบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอน คือขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นสอน และขั้นสรุป ซึ่งขั้นสรุปมีลักษณะสำคัญ 2 ขั้นตอนคือ กิจกรรมสรุปบทเรียนและกิจกรรมฝึกทักษะ
 5. วิเคราะห์กิจกรรมการเรียนการสอน เป็นการตรวจสอบเพื่อย้อนกลับมาพิจารณาหาแนวทาง ในการปรับปรุงแก้ไขกิจกรรมการเรียนอีกครั้งหนึ่ง
 6. กำหนดสื่อการเรียนการสอน ซึ่งหมายถึง วัสดุ เครื่องมือ และเทคนิควิธีการ ซึ่งเป็นตัวกลางทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
 7. กำหนดการประเมินผล ซึ่งจะต้องหมายรวมถึงการวัดผลด้วย ซึ่งอาจใช้วิธีการสังเกต สัมภาษณ์ ตรวจสอบผลงานและทดสอบให้สัมพันธ์กับกิจกรรมการเรียนการสอน
- สำหรับแผนการสอนย่อยหรือบันทึกการสอนนั้นสรุปได้ว่า มีองค์ประกอบที่สำคัญคือ มีการกำหนดเนื้อหา กำหนดหลักการสำคัญของเนื้อหา วัตถุประสงค์ กิจกรรมการเรียนการสอน วิเคราะห์กิจกรรมการเรียนการสอน กำหนดสื่อการสอนและกำหนดการวัดผลประเมินผล จากการเตรียมการสอนว่า การเตรียมการสอนทั้งระยะสั้นและระยะยาว เป็นกิจกรรมสำคัญประการหนึ่งที่ครูผู้สอนศิลปศึกษาและครูทั่วไปได้มีการดำเนินการแล้วจะส่งผลให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างราบรื่น การเรียนการสอนจะเป็นระบบขั้น ครูหรือผู้บริหารสามารถที่จะตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขได้ทุกขั้นตอน

2. การสอนศิลปศึกษา

วิชาศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จัดเป็นวิชาสามัญในกลุ่มพัฒนาบุคลิกภาพ ดังนั้น การเรียนการสอนจึงมีลักษณะใกล้เคียงกับวิชาสามัญอื่นๆ ทั่วไป แต่จะมีความแตกต่างกันออกไปบ้าง ในกรณีที่วิชาศิลปศึกษา เป็นวิชาที่จะต้องประกอบไปด้วยภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติควบคู่กันไป ซึ่งจุดนี้เองที่ทำให้การเรียนการสอนศิลปศึกษามีความแตกต่างกับวิชาอื่นออกไปบ้าง

2.1 วิธีการสอนศิลปศึกษา

วิธีสอนศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาชั้น นั้น ก็มีวิธีสอนใกล้เคียงกับการสอนทั่วไป อาจมีลักษณะ เฉพาะหรือแตกต่างไปบ้างตามสภาพของวัตถุประสงค์ และเนื้อหาของวิชา ซึ่งในเรื่องของวิธีสอนนั้น บารุง กัลลิตเจริญ และคณะ (2527: 139) ได้กล่าวไว้ว่า มีดังนี้

1. การบรรยาย
2. การอภิปราย
3. การท่องจำ
4. การทดสอบ
5. การสอนเป็นรายบุคคล
6. การสาธิต
7. การให้การศึกษิตตามลำพัง
8. การสอนโดยวิธีใช้บทเรียนโปรแกรม
9. การอ่าน (หนังสือเรียนหรือบทความ)
10. การใช้อุปกรณ์วัสดุทัศนศึกษา

นอกจากนั้น วิธีการสอนศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น การสอนศิลปะ ผู้สอนอาจใช้วิธีสอนได้หลายวิธี ซึ่งต้องคำนึงถึงเนื้อหา กิจกรรมและเวลาที่เหมาะสมในส่วนนี้ ชลล พงษ์สามารถ (2526: 65-67) เห็นว่า ไม่จำเป็นต้องสอนวิธีเดียว อาจใช้หลายวิธีร่วมกันก็ได้ ดังเช่น

1. วิธีสอนตามศูนย์สนใจ ผู้สอนต้องสนใจในเหตุการณ์ปัจจุบัน ซึ่งจะช่วยให้การเรียนแบบนี้สัมฤทธิ์ผล ครูจะต้องนำเรื่องราวนั้น ขึ้นมา เป็นบทเรียนให้นักเรียนคิดสร้างสรรค์
2. วิธีสอนโดยให้แสดงออกด้วยตนเอง โดยครูเป็นผู้เสนอแนะ

3. วิธีสอนแบบบรรยาย หรือแบบครูเป็นผู้นำ ครูเป็นผู้ชี้แนะเสนอแนะการ
ทำงาน เป็นลำดับขั้นตั้งแต่ต้นจนจบ แล้วให้เด็กปฏิบัติตาม
4. วิธีการสอนแบบสาธิต ครูเป็นผู้แสดงวิธีการทำกิจกรรม โดยจัดเตรียม
วัสดุอุปกรณ์และการแสดงวิธีทำเป็นลำดับขั้น
5. วิธีสอนแบบสหสัมพันธ์ เป็นการสอนวิชาศิลปะให้สัมพันธ์กับวิชาอื่นๆ จะ
ทำให้เด็กมีโอกาสนำเอาศิลปะไปใช้สร้างสรรค์มากขึ้น
6. วิธีสอนแบบแบ่งกลุ่มอภิปรายและปฏิบัติงาน โดยครูแบ่งนักเรียน เป็นกลุ่ม
ตั้งปัญหาให้นักเรียนไปค้นคว้าหาข้อเท็จจริง แล้วให้แต่ละกลุ่มนำมาอภิปราย แสดงข้อมูลต่าง ๆ ที่
ได้ค้นคว้ามา
7. วิธีสอนแบบทดลองสืบสวนสอบสวน เป็นวิธีที่ครูตั้งปัญหาให้และให้
ข้อเสนอแนะ แบ่งกลุ่มย่อย 4-6 คน นักเรียนเป็นผู้หาประสบการณ์เอง โดยศึกษาค้นคว้าทดลอง
หาข้อเท็จจริงด้วยการอ่าน การสัมภาษณ์ การทดลองปฏิบัติจริง ทำรายงานหรือรายงานหน้าชั้น
8. วิธีสอนแบบทีม เป็นการสอนที่กว้าง เนื้อหามากและใช้ครูที่มีความ
สามารถเฉพาะ เป็นผู้สอน ครูต้องไม่น้อยกว่า 2-3 คน ครูต้องร่วมกันปรึกษาวางแผนการสอน
9. วิธีสอนแบบเกมส์ เป็นการสอนเพื่อให้ผู้เรียนผ่อนคลายอารมณ์และจิตใจ
ให้ผู้เรียนเพลิดเพลินกับกิจกรรม

ในเรื่องวิธีการสอน นอกจากการแยกแยะที่ชัดเจน พงษ์สามารถได้นำเสนอแล้ว
อุบล ตูจินดา (2532: 66) ได้กล่าวถึง วิธีการสอนศิลปะ ซึ่งครูสามารถนำมาใช้ได้หลายวิธี ดังนี้

1. วิธีสอนศิลปะแบบปฏิบัติการ
2. วิธีสอนศิลปะแบบแบ่งกลุ่มทำกิจกรรม
3. วิธีสอนศิลปะแบบโครงการ
4. วิธีสอนศิลปะแบบกำหนดงาน
5. วิธีสอนศิลปะแบบหน่วยบูรณาการ
6. วิธีสอนศิลปะด้วยแผนภาพประกอบการสอน
7. วิธีสอนศิลปะโดยการศึกษาจากสถานที่

นอกจากนั้น วิรุณ ตั้งเจริญ (2526: 119-121) ได้กล่าวถึงวิธีการสอน
ศิลปศึกษาว่า วิธีการ หรือเทคนิคการเรียนการสอนที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนศิลปศึกษา
มี 3 ลักษณะดังนี้

1. การสาธิต ควรสาธิตเฉพาะกรรมวิธีที่ยุ่งยากซับซ้อน หรือสาธิตการใช้เครื่องมือ การป้องกันอุบัติเหตุจากการใช้เครื่องมือ ซึ่งการสาธิตนั้นควรจะมีลักษณะหลากหลายวิธีการ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์กว้าง มีทางเลือกหลายทาง และไม่ปักใจอยู่เฉพาะวิธีการใดวิธีหนึ่งเท่านั้น

2. การทดลอง หมายถึง การทดลองของผู้เรียนให้สามารถเข้าใจถึงกรรมวิธี เทคนิค รูปแบบ ซึ่งจะเป็นผลสืบเนื่องมาจากการสาธิต หรือ เป็นการทดลองที่ผู้เรียนอาจจะทดลองค้นคว้า กรรมวิธีต่างๆ ในการปฏิบัติกิจกรรม ซึ่งในการทดลองนั้น ควรจะได้มีการทดลองหลายๆ ความคิด หรือปรับปรุงความคิดหลายๆ ครั้ง

3. กิจกรรม นับได้ว่าเป็นหัวใจของการเรียนรู้ทางด้านศิลปะ เพราะการฝึกปฏิบัติกิจกรรม เป็นสื่ออย่างหนึ่งที่จะทำให้เกิดการสังเกตลักษณะ ประสบการณ์ และความรู้ ความเข้าใจต่างๆ การเรียนรู้ในวิชาศิลปะศึกษาจะไม่อาจบรรลุเป้าหมายได้ หากมีเพียงการฟังคำบรรยายเท่านั้น

จะเห็นได้ว่า วิธีสอนศิลปะนั้นมีหลายวิธีด้วยกัน ทั้งการบรรยาย การสาธิต การอภิปราย การสอนตามศูนย์สนใจ การสอนโดยให้แสดงออกด้วยตนเอง การสอนแบบสหพันธ์ การแบ่งกลุ่มปฏิบัติงาน การสอนแบบสืบสวนสอบสวน การสอนแบบทีม การสอนแบบเกมส์ การสอนแบบโครงการ การสอนแบบบูรณาการ การสอนโดยใช้แผ่นภาพและการสอนโดยการศึกษาออกสถานที่

ซึ่งการสอนวิธีใดก็ตามครูจะต้อง เป็นผู้เลือกใช้อย่างเหมาะสม โดยคำนึงถึงหลักเกณฑ์ดังนี้ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2524: 165)

1. วิธีสอนนั้น เหมาะสมกับตัวครูน้อยเพียงใด ครูมีความรู้ความสนใจ และความถนัดทางศิลปะด้านใดก็ควรใช้แบบนั้น และแสวงหาวิธีที่เหมาะสมกับตัวครูต่อไปเรื่อยๆ
 2. วิธีสอนนั้น เหมาะสมกับ เนื้อหาที่สอนเพียงใด
 3. วิธีสอนนั้น เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายในการสอน
 4. วิธีสอนนั้น เหมาะสมกับจำนวนและลักษณะของนักเรียน
 5. วิธีสอนนั้น เหมาะสมกับบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน
- นอกจากนั้น วิชัย วงษ์ใหญ่ (2529: 24) ได้กล่าวว่า วิธีสอนศิลปะศึกษา ไม่ควรยึดมั่นอยู่กับรูปแบบ หรือวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้สอนควรที่จะ เลือกใช้วิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้สอนควรที่จะ เลือกใช้วิธีสอนหลายๆ รูปแบบ โดยเน้นให้มีความสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน

2.2 หลักการสอนศิลปะศึกษา

ในเรื่องหลักการสอนนั้นมีผู้กล่าวไว้หลายท่าน ดังนี้ สุทิน เนียมพลับ (2525: 78-79) ได้กล่าวถึงหลักการสอนทั่วไป ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจุบันไว้ดังนี้ สอนโดยให้นักเรียนเรียนรู้ที่ผ่านประสบการณ์ตรง คำนึงถึงธรรมชาติของเด็กๆ ในระยะต่างๆ แล้วดัดแปลงการสอนให้เหมาะสมกับความเจริญงอกงามของเด็ก สอนให้เด็กได้รับความรู้ ทักษะ ทศนคติ ตลอดจนสอนให้เด็กเกิดความรู้สึก พอใจ และมีความตั้งใจ สอนให้รู้จักมุ่งหมายของการเรียน และนำไปใช้แก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ ควรมีการเตรียมการเรียนการสอนอย่างดี ส่งเสริมให้เด็กมีส่วนร่วมในการเรียน การแสดงความคิดเห็นและการแก้ปัญหา ครูควรใช้อุปกรณ์และเครื่องช่วยในการสอน ยั่วยุให้เด็กใช้ความสังเกตหาเหตุผล สอนโดยเริ่มต้นจากการกำหนดปัญหา สอนจากสิ่งที่ย่างไปหายาก จากสิ่งที่เป็นรูปธรรมไปหานามธรรม ควรแบ่งกลุ่มนักเรียน ตามความสามารถและความสนใจ ครูควรสอนให้เห็นจริงจัง และเข้าใจบทเรียนได้แจ่มแจ้ง สอนตามหลักและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ตามระเบียบ กฎแห่งการเรียนรู้ของเด็ก สอนให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และให้ผู้เรียนรู้จักวัดและประเมินผลด้วยตนเอง นอกจากนี้ ชวลิต เหมมานนท์ (2525: 18-27) ได้กล่าวถึงหลักในการสอนศิลปะศึกษาว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทางศิลปะศึกษาที่ใช้กันอยู่ในโรงเรียน มี 3 แบบด้วยกันคือ

1. สอนแบบบอกโดยตรง วิธีสอนแบบนี้ เป็นวิธีสอนแบบครูบอกให้นักเรียนปฏิบัติตามกฎหรือคำแนะนำของครู เป็นวิธีการลอกเลียนแบบจากภาพ จากหนังสือ หรือแบบที่ครูเขียนไว้หรือจากของจริง โดยกิจกรรมนี้มุ่งเน้นในด้านทักษะ (Skill) แสดงความแม่นยำในการใช้มือสัมพันธ์กับประสาทตา การสอนแบบนี้จึงไม่เป็นการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

2. สอนแบบการแสดงออกอย่างเสรี วิธีนี้เป็นวิธีตรงกันข้ามกับวิธีแรก คือ เป็นวิธีที่ปราศจากการบังคับ หรือควบคุม เด็กได้เรียนตามความพอใจ ให้อิสระเด็กอย่างเต็มที่ เด็กจะเลือกวาดภาพ และใช้วัสดุอย่างไรก็ได้ เป็นเรื่องของเด็กที่จะแสดงออกมา ไม่มีกฎข้อบังคับในการวาด

3. สอนแบบมีความมุ่งหมายในการเรียน เป็นวิธีใหม่ที่สุดที่นักการศึกษาคิดขึ้น และเป็นวิธีที่ทำให้การสอนศิลปะได้ผลเป็นที่น่าพึงพอใจ การสอนแบบนี้ เป็นวิธีสอนที่ทำให้บุคคลมีเสรีภาพเพียงพอนในด้านอารมณ์ และความคิด การสอนศิลปะแบบนี้มีความมุ่งหมายที่จะให้ศิลปะมีความสัมพันธ์กับสังคม ให้สังคมเห็นว่าศิลปะมีความสำคัญต่อสังคม เด็กได้รับการส่งเสริมให้รู้จักความหมายในสิ่งที่เขาวาดภาพมากกว่าที่จะให้กฎเกณฑ์ในการวาดภาพนั้นๆ

อย่างไรก็ตาม ฮัทเชนส์ Hutchens (1985: 20-23) ได้กล่าวถึงรูปแบบการสอนว่า รูปแบบการสอนจะแสดงออกมาใน 2 ลักษณะ คือ

1. ด้านอำนาจ (Dominative behaviors) คือครูจะเป็นผู้ควบคุม ชักจูง นักเรียนให้เป็นไปตามการตัดสินใจของครู

2. การให้ความร่วมมือ (Intergrative behaviors) คือครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกวิธีเรียน วิธีประเมินผล และการฝึกทักษะ แต่ในการสอน ครูควรรูปแบบการสอนมาสัมพันธ์กันคือ

- 1) ครูจะเป็นผู้ตัดสินใจเลือกวิธีเรียน โดยดูจากพื้นฐานของผู้เรียน
- 2) ครูจะยอมรับความคิดเห็นตามความจำเป็น และให้ความร่วมมือกับนักเรียน โดยนักเรียนจะเป็นผู้ตัดสินใจ และเลือกประเมินผลการเรียนเอง
- 3) ครูจะเป็นผู้ให้คำปรึกษา คอยให้ความช่วยเหลือให้เด็กพัฒนาไป ในทางที่ถูกต้อง นักเรียนจะกำหนดจุดมุ่งหมาย และตัดสินใจเลือกวิธีเรียน และประเมินผลการเรียนเอง

4) ครูจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวแต่อย่างใด แต่จะคอยหาสิ่งมาเสริม เกี่ยวกับการเรียนตามความจำเป็น นักเรียนมีโอกาสเลือกแก้ปัญหา และข้อเสนอแนะ

วิธีการทั้ง 4 ข้อนี้ ครูควรจะเลือกและนำมาสัมพันธ์กันเพื่อใช้ในการเรียนการสอน โดยเน้นที่มุ่งให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน

จากหลักการสอนต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ครูควรจะเลือกโดยใช้หลักเกณฑ์ที่ว่า วิธีสอนนั้นควรจะเหมาะสมกับครูผู้สอน ผู้เรียน เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา และจุดมุ่งหมายของหลักสูตร โดยครูเองควรมีบทบาทในอันที่จะร่วมมือกับผู้เรียน ซึ่งผู้เรียนควรจะสามารถเลือกและตัดสินใจด้วย ในการเลือกวิธีที่จะเรียน วิธีประเมินผลการเรียนร่วมกับครูด้วย จากวิธีสอนและหลักการสอนดังกล่าวข้างต้น หากครูผู้สอนได้พยายามที่จะปฏิบัติย่อมจะเกิดผลดีทั้งผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้ เกษม สุตหอม และคณะ (2518: 199-201) ได้กล่าวถึงลักษณะการสอนที่ดีว่า จะต้องประกอบไปด้วย

1. ต้องมีความมุ่งหมายของบทเรียนและให้มีการเตรียมเนื้อหา อุปกรณ์ การประเมินผลให้สอดคล้องกับความมุ่งหมาย
2. ต้องยึดเด็กเป็นหลัก โดยต้องคำนึงถึงความแตกต่างในเรื่องวัยและอายุ ตลอดจนประสบการณ์เดิมของเด็กมากกว่าที่จะเอาหลักสูตรเป็นเกณฑ์

3. ครูต้องสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมแก่การเรียนรู้ ทั้งในแง่ของสิ่งแวดล้อมและอารมณ์ของเด็กด้วย
4. ครูควรมุ่งให้เด็กได้รับความรู้ ความสามารถ ทักษะ และทัศนคติ พร้อมทั้งจะประพฤติตนเป็นคนดี
5. ต้องเป็นการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้น
6. ต้องเปิดโอกาสให้นักเรียนได้คิดค้นคว้าค้นหาเหตุผลความเป็นไปของสิ่งที่เรียน มิใช่เอาความจริงจากตำรา
7. ควรจะสัมพันธ์ เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกันในเรื่องเดียวกันทั้งในแง่ทฤษฎีและปฏิบัติ
8. ย่อมต้องช่วยให้นักเรียนเกิดความสนใจในสิ่งที่เรียน โดยใช้แรงกระตุ้นทั้งภายในและภายนอก
9. ไม่ควรมัดมันอยู่เพียงวิธีการสอนวิธีใดวิธีหนึ่ง เพียงวิธีเดียวแต่อย่างเดียว

2.3 กิจกรรมศิลปะศึกษา

เด็กในระดับมัธยมศึกษา เป็นช่วงที่ผ่านเข้ามาสู่วัยรุ่น นอกจากจะสนใจกับการแสดงสภาพตามธรรมชาติของวัตถุและสิ่งแวดล้อมแล้ว เด็กยังต้องการสิ่งที่เป็นเหตุเป็นผล สนใจสิ่งมีความหมายและสนใจเหตุการณ์ต่างๆ ดังนั้นการจัดกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็ก ควรจะพิจารณาถึงวุฒิภาวะ ความเข้าใจเกี่ยวกับความรู้สึกรู้จักคิด และการแสดงออกของเด็กแต่ละวัย (วิรุณ ตั้งเจริญ 2526: 109) ซึ่งกิจกรรมทางด้านศิลปศึกษานั้น ชลอ พงษ์สามารถ (2526: 70-73) ได้จำแนกกิจกรรมไว้ดังนี้

1. กิจกรรมทางการเรียน
เป็นกิจกรรมส่งเสริมความรู้ความสามารถ สติปัญญา ทักษะและสร้างสรรค์ของนักเรียน เช่น การรายงาน การอภิปราย การบรรยายและอภิปราย การซักถามและการสัมภาษณ์ การวิเคราะห์และการวิจารณ์ศิลปะ ปรากฏา หรือโต้วาที การแสดงผลงาน
2. กิจกรรมที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และทักษะ เป็นการช่วยในการแสดงออกของเด็ก ได้แก่ จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความคิด จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความถนัดของแต่ละบุคคล ให้เด็กมีโอกาสเลือกกิจกรรมที่ตนชอบ จัดกิจกรรมที่สามารถเลือกวัสดุ อุปกรณ์ ที่เหมาะสม

เอง การทำให้เด็กมีอิสระในการทำงานส่วนตัวและการทำงานกลุ่ม การให้ความใกล้ชิด และ เข้าใจ เด็ก การให้ความยุติธรรมและเที่ยงตรง

3. กิจกรรมที่สร้างแรงจูงใจและการเสริมแรง การศึกษานอกสถานที่ การเชิญวิทยากรมาพูดหรือสาธิต การติชม และการให้รางวัล

กล่าวได้ว่า กิจกรรมในทางศิลปศึกษานั้น สามารถจัดได้หลายรูปแบบ ซึ่ง กิจกรรมแต่ละกิจกรรมจะมีจุดเน้น และคุณค่าแตกต่างกันออกไป ซึ่ง วิรุณ ตั้งเจริญ (2526: 110) ได้ให้ข้อคำนึงในการจัดกิจกรรมศิลปศึกษาว่า จะต้องคำนึงถึง

1. สภาพภูมิภาวะ และความพร้อมในด้านต่างๆ ของนักเรียน
2. กิจกรรมนั้นสอดคล้องกับจุดประสงค์ของหลักสูตร และจุดประสงค์เฉพาะทางศิลปศึกษา ทั้งการเสริมสร้างบุคลิกภาพ และการสร้างเสริมพฤติกรรมทางสังคม
3. กิจกรรมนั้นมีความยากง่ายในการแก้ปัญหา และสร้างสรรค์ให้เหมาะสมกับความพร้อม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ต้องอาศัยกระบวนการเรียนการสอนที่ครูจะต้องพร้อมด้วยจิตวิทยา และความเอาใจใส่อย่างต่อเนื่องจริงจัง อย่างไรก็ตาม ครูศิลปศึกษาพึงตระหนักว่า การจัดกิจกรรมทางศิลปศึกษา มิใช่กิจกรรมที่หวังเพียงผลงานเท่านั้น แต่เน้นถึงความหลากหลาย ทั้งรูปแบบ เนื้อหา และกรรมวิธี เน้นถึงกิจกรรมที่ท้าทายความคิด การปฏิบัติและการแก้ปัญหา ส่งเสริมการแสดงออก ทั้งจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์

เกี่ยวกับการเรียนการสอนที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าการเรียนการสอนศิลปศึกษานั้น ไม่จำกัดที่จะต้องยึดมั่นอยู่กับวิธีการสอน หรือกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ควรจะใช้กิจกรรม หรือวิธีสอนที่หลากหลาย โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับผู้เรียนเป็นสำคัญ แต่ทั้งนี้ จะต้องสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และจุดมุ่งหมายของศิลปศึกษาด้วย

2.4 การสอนศิลปศึกษาให้สัมพันธ์กับวิชาอื่น

กิจกรรมศิลปศึกษา เป็นกิจกรรมที่นำไปใช้ประโยชน์ได้มากมาย เช่น เป็นสื่อการเรียนการสอน การตกแต่งบ้าน อาคารสถานที่ และใช้ได้ในชีวิตประจำวัน แต่ที่สำคัญที่สุด การนำไปสัมพันธ์กับวิชาอื่น ซึ่งต้องคำนึงถึงสิ่งต่างๆ ดังนี้

1. พัฒนาการของเด็ก
2. ความต้องการและความสนใจ
3. การจัดโปรแกรมของงานศิลปะ

4. ความแตกต่างของเด็กเป็นรายบุคคล
5. ควรมีวัสดุหลายๆ อย่าง
6. การประเมินผล
7. มีความสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน

โกโนวิทซ์ (Gonowicz 1985: 17) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะ กับสังคม และวิชาการแขนงอื่นๆ ว่า ศิลปะในวิชาวิทยาศาสตร์ ในเรื่องของสี สามารถทดลองให้เห็นจริงได้ หรือ เส้น สี การวาดภาพ สามารถที่จะเป็นองค์ประกอบให้มองเห็นข้อมูลหรือเหตุผลต่าง ๆ ชัดเจนขึ้น ในวิชาฟิสิกส์ ศิลปะช่วยทำให้เกิดการสังเกตสิ่งต่างๆ อย่างใช้สมอง สติปัญญา เพื่อศึกษาสิ่งนั้นๆ โดยเฉพาะทางสังคมวิทยา ศิลปะจะเป็นการบันทึกเรื่องราวของผู้คนบนโลก สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิด อุดมคติการเมืองการปกครอง ความเชื่อ ศาสนา ดังนั้นการสอนวิชาศิลปะสามารถที่จะเชื่อมโยงและสอดแทรกเข้าไปสัมพันธ์กับวิชาต่างๆ ได้หากครูสามารถทำความเข้าใจถึงคุณค่าของวิชาศิลปะ

จะเห็นได้ว่า ศิลปะเข้าไปเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของคนเราในหลากหลายลักษณะดังนั้นการเรียนการสอนศิลปะศึกษาจึงสามารถที่จะสอดแทรก และสัมพันธ์กับวิชาอื่นๆ ได้ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนตระหนัก และเห็นคุณค่าของวิชาศิลปะศึกษา นอกจากนั้นผู้เรียนยังสามารถนำความรู้ทางศิลปะศึกษาไปประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอนในวิชาต่างๆ ตลอดจนนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้ ซึ่งครูศิลปะศึกษาเองจำเป็นต้องทำความเข้าใจถึงคุณค่าของวิชาศิลปะศึกษา และศึกษาวิธีที่จะสอดแทรกหรือสอนศิลปะศึกษาให้สัมพันธ์กับวิชาอื่น ๆ

3. สื่อการสอนศิลปะศึกษา

สื่อการสอน นับว่าเป็นสิ่งที่มีบทบาทอย่างมากในการเรียนการสอนนับแต่ในอดีตถึงปัจจุบัน เนื่องจากเป็นตัวกลางที่ช่วยให้การสื่อสารระหว่างผู้เรียนและผู้สอน ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพทำให้ผู้เรียนสามารถเกิดความรู้ความเข้าใจในบทเรียน ได้ตรงกับที่ผู้สอนต้องการ

สื่อ หมายถึง สิ่งใดก็ตามที่บรรจุข้อมูลเพื่อให้ผู้ส่งและผู้รับ สามารถสื่อสารกันได้ตามวัตถุประสงค์ เมื่อมีการนำมาใช้กับการเรียนการสอนจึงเรียกว่า สื่อการสอน สื่อชนิดใดก็ตามที่บรรจุข้อความเกี่ยวกับการเรียนการสอน นอกจากนี้สื่อยังหมายถึง สิ่งต่างๆ ที่ใช้เป็นเครื่องมือหรือช่องทางสำหรับการสอนของผู้สอน ไปถึงผู้เรียนทำให้ผู้เรียนสามารถเกิดการเรียนรู้ ตามวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่ผู้สอนวางไว้อย่างดี (กิดานันท์ มลิทอง 2531: 75)

สื่อการสอน หมายถึง วัสดุสิ่งของ เครื่องมือเครื่องใช้ สถานที่และกิจกรรมต่างๆ ที่ครูใช้ประกอบการสอนที่ช่วยให้ครูถ่ายทอดความรู้และข้อเท็จจริง ทักษะ เจตคติและความซาบซึ้ง เห็นคุณค่า ใ้แก่นักเรียนคือช่วยย้้ให้การเรียนเกิดผลดีที่สุด นั้นเอง (กิดานันท์ มลิทอง 2531: 75)

สื่อการสอนตามแนวหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ.2521 กรมวิชาการ (2524: 16) ได้ให้ความหมายของสื่อการสอนว่า หมายถึง สิ่งที่จะเอื้อต่อการศึกษาล่าเรียนของนักเรียน คือช่วยย้้ให้เกิดความรู้ ทักษะ ทศนคตและกิจกรรมที่พึงประสงค์ อาจเป็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลายสิ่งในต่อไปนี้ คือ หนังสือเรียนประจำวิชา หนังสืออ่านประกอบ หนังสืออ้างอิง อุปกรณ์ประกอบการเรียน วัสดุฝึก คู่มือการสอน หรือคู่มือครู ซึ่งสื่อการสอนที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้ี้ เป็นแนวทางที่ จะช่วยย้้ให้ครูผู้สอนบรรลุจุดมุ่งหมายได้ แต่ครูผู้สอนอาจใช้สื่ออื่นา ที่มีความเหมาะสมมาเพิ่มเติมได้

วิชาศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นนั้น จัด เป็นวิชาหนึ่งในกลุ่มพัฒนาบุคลิกภาพ ซึ่งกรมวิชาการ (2524: 117) ได้กล่าวถึงสภาพหรือลักษณะของสื่อการเรียนของกลุ่มวิชาี้ว่ามีลักษณะ เหมือนสื่อการเรียนกลุ่มวิชาการงานและอาชีพ ซึ่งมุ่งเน้นทางด้านการสร้างแบบพฤติกรรม คุณธรรมและลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ ด้วยการฝึกปฏิบัติในแต่ละกิจกรรม ซึ่ง วิรุณ ตั้งเจริญ (2526: 112-117) ได้แบ่งสื่อการสอนทางศิลปศึกษาออกเป็น 2 ส่วนใหญ่่า คือ

1. วัสดุการสอน สำหรับวัสดุการสอนที่เป็นประโยชน์ต่อการสอนทศนศิลปศึกษาคือ กระดานชอล์ค ภาพประกอบ การ์ตูน โปสเตอร์ ป้ายแสดง แผนภูมิ ภาพถ่าย และหุ่นจำลอง
2. อุปกรณ์การสอน อุปกรณ์การสอนสำหรับวิชาทศนศิลปศึกษา ได้แก่
 - อุปกรณ์ภาพนิ่ง เช่น เครื่องฉายสไลด์ เครื่องฉายโอเปค และเครื่องฉาย ภาพข้ามศีรษะ
 - อุปกรณ์ภาพเคลื่อนไหว เช่น ภาพยนตร์ โทรทัศน์ วีดีโอเทป
 - อุปกรณ์เสียง เช่น วิทยุและเทปบันทึกเสียง
 - อุปกรณ์วิชาการ เป็นอุปกรณ์ที่เกี่ยวกับวิชาศิลปศึกษา ไม่ว่าจะ เป็นสาระ ที่เกี่ยวกับการออกแบบ ซึ่งปัจจุบันไม่มีผลิตจำหน่าย ครูผู้สอนสามารถประดิษฐ์เอง เช่น ประดิษฐ์ อุปกรณ์แสดงโครงสร้างทฤษฎีต่าง ๆ เป็นต้น

3.1 คุณค่า ประโยชน์ของสื่อการสอน

บาร์ง กัสต์เจอร์ และฉวีวรรณ กินาวงศ์ (2527: 244) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของสื่อการสอนว่า เป็นศูนย์รวมความสนใจ ทำให้ผู้เรียนมีประสบการณ์กว้างขวางขึ้น ทำให้บทเรียนเป็นที่น่าสนใจ, นักเรียนเกิดประสบการณ์ร่วมกัน อธิบายสิ่งที่ยากให้เข้าใจง่าย แสดงความหมายของสัญลักษณ์ต่างๆ ช่วยประหยัดเวลาในการสอน ทำให้นักเรียนมีประสบการณ์ตรง และเรียนรู้ได้มากมายในเวลาอันสั้น ทำให้นักเรียนเรียนรู้ได้ถูกต้อง รวดเร็ว และเกิดการเรียนรู้อย่างถาวร ช่วยเปลี่ยนเจตคติได้ดี และช่วยส่งเสริมให้เกิดการคิดและการแก้ปัญหา

นอกจากนี้ กิดานันท์ มลิทอง (2531: 82) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของสื่อการสอนว่า

1. สามารถที่จะสร้างความเข้าใจเนื้อหา บทเรียนที่ยากซับซ้อนได้ง่ายขึ้นในระยะ เวลาอันสั้น และสามารถทำให้เกิดความคิดรวบยอดได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว
2. สื่อช่วยกระตุ้นและสร้างความสนใจให้แก่ผู้เรียน ทำให้เกิดความสุขและไม่เบื่อหน่ายต่อการเรียน
3. การใช้สื่อจะทำให้ผู้เรียน เข้าใจตรงกัน และเกิดประสบการณ์ร่วมกันในวิชาที่เรียนนั้น
4. ช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนมากขึ้น ทำให้เกิดมนุษยสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน
5. ช่วยสร้างลักษณะที่ดีในการศึกษาหาความรู้ และช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์
6. ช่วยแก้ปัญหาคำถามแตกต่างระหว่างบุคคล โดยจัดให้มีการใช้สื่อการเรียนการสอนรายบุคคล

อย่างไรก็ตามสื่อการสอนจะมีคุณค่าก็ต่อ เมื่อผู้สอนได้นำไปใช้อย่างเหมาะสม และถูกวิธี ดังนั้นก่อนที่จะนำสื่อไปใช้ ผู้สอนควรจะได้ศึกษาถึงลักษณะและคุณสมบัติของสื่อการสอน ข้อดี ข้อจำกัดอันเกี่ยวกับตัวสื่อแต่ละอย่าง ตลอดจนการผลิตและการใช้สื่อให้เหมาะสมกับสภาพการเรียนการสอนด้วย ซึ่ง วิรุณ ตั้งเจริญ (2526: 125) ได้กล่าวถึงลักษณะของสื่อการสอนที่คนศิลปศึกษาที่ดีว่าเป็นสื่อที่ตรงกับเนื้อหาการสอน มีรูปแบบและเนื้อหาเร้าความสนใจ เป็นสื่อที่ให้ความรู้ความเข้าใจ ความคิดที่เหมาะสมกับวุฒิภาวะและการรับรู้ คุ่มค่ากับเวลา และการลงทุน ตลอดจนเป็นสื่อที่ประหยัดหรือใช้วัสดุในท้องถิ่น

นอกจากนั้น กิดานันท์ มลิทอง (2531: 83) ได้เสนอหลักการเลือกสื่อการสอน โดยชี้ว่าวัตถุประสงค์เป็นตัวชี้แนะในการเลือกสื่อการสอนที่เหมาะสม นอกจากนี้ยังมีหลักอื่น ๆ เพื่อประกอบการพิจารณา คือ สื่อนั้นต้องสัมพันธ์กับเนื้อหา บทเรียนและจุดมุ่งหมายที่จะสอน มีเนื้อหาถูกต้อง ทันสมัยน่าสนใจ เป็นสื่อที่เหมาะสมกับวัย หรือระดับชั้นความรู้และประสบการณ์ของผู้เรียน สะดวกต่อการนำไป มีคุณภาพ และราคาไม่แพงจนเกินไป

สรุปได้ว่าลักษณะสื่อการสอนที่ดีนั้น ต้องเป็นสื่อที่เหมาะสมสัมพันธ์กับเนื้อหา เหมาะกับวัยของผู้เรียน สะดวกในการใช้มีคุณภาพและราคาไม่แพงจนเกินไป

3.2 การใช้สื่อการสอน

ดังที่ทราบแล้วว่า ความมุ่งหมายของหลักสูตรโดยส่วนรวม มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนซึ่งกำลังอยู่ในช่วงของวัยรุ่นได้มีบุคลิกภาพอันดีงาม มีสุนทรียะและอุปนิสัยที่พึงประสงค์ การเรียนการสอนควรทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแสดงออก ตามลักษณะของกิจกรรมนั้นๆ มากกว่าที่จะมุ่งเน้นให้นักเรียนส่วนน้อยมีความสามารถดีเด่นเป็นพิเศษ ครูไม่ควรสอนโดยชี้หนังสือเรียนแต่เพียงอย่างเดียว ควรถือเพียงว่าหนังสือเรียนเป็นส่วนประกอบหรืออ้างอิงสำหรับนักเรียนเท่านั้น (กรมวิชาการ 2524: 30) ซึ่ง วิรุณ ตั้งเจริญ (2526: 125) เสนอแนะในการใช้สื่อการสอนว่า สื่อการสอนไม่ใช่ครู แต่ทำหน้าที่ช่วยการสอนของครู ซึ่งผู้เรียนควรมีส่วนร่วมในการใช้สื่อการสอน ควรใช้สื่อการสอนในเนื้อหาที่เด่นและยุ่งยาก เพื่อให้เข้าใจเนื้อหาเป็นรูปธรรม ตลอดจนใช้สื่อการสอนเพื่อท้าทายความคิดและจินตนาการ นอกจากนี้ ฮันส์แมน (Hausman 1988: 37-41) ได้กล่าวถึงการใช้สื่อการสอนว่า ในการเรียนการสอนศิลปศึกษา ควรใช้วัสดุ อุปกรณ์ประกอบให้มากที่สุด จะทำให้ผู้เรียนมองเห็นภาพพจน์ได้ชัดเจนขึ้น บลันดี แพนโซฟาร์ และ มอคแคนสเตอร์ม (Blandy, Pancsofar and Mockensturm 1988: 60-66) ได้กล่าวถึงสื่อการสอนว่า การใช้อุปกรณ์การสอนที่เหมาะสมกับอายุ คืออายุสมองมากกว่าเหมาะสมกับอายุจริง เมื่อเรียนศิลปศึกษาจะทำให้เด็กได้มีโอกาสท้าทายประสบการณ์ที่สำคัญ ทางสมองและทางกาย อย่างไรก็ตามในการใช้สื่อการสอนนั้น ผู้สอนจำเป็นต้องศึกษาถึงลักษณะเฉพาะและคุณสมบัติของสื่อแต่ละชนิด เพื่อเลือกสื่อให้ตรงกับวัตถุประสงค์ การสอน และการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน โดยต้องมีการวางแผนอย่างมีระบบในการใช้สื่อด้วย ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุป การเรียนการสอนศิลปศึกษานั้น นอกจากจะศึกษาความรู้ที่เป็นหลักหรือกฎเกณฑ์ต่างๆ อันควรทราบ เป็นแนวทางแล้ว การจัดการเรียนการสอนวิชานี้ยังมุ่งเน้นที่ การปฏิบัติหรือการแสดงออกของนักเรียนอีกด้วย ดังนั้นสื่อการเรียนการสอนจึงมีบทบาทสำคัญยิ่ง ที่จะ ก่อให้เกิดการพัฒนาในตัวผู้เรียนให้เป็นไปดังจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ซึ่งครูผู้สอนจำเป็นต้องตระหนัก และในการใช้สื่อการสอน ต้องเลือกใช้อย่างมีหลักเกณฑ์

4. การวัดผลประเมินผลศิลปศึกษา

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 มุ่งเน้นเพื่อให้ผู้เรียน ดำเนินชีวิตอยู่บนพื้นฐานแห่งคุณธรรม ให้ค้นพบและพัฒนาความสามารถ ความถนัดและความสนใจ ของตนเอง การรู้จักวิธีเรียนรู้ คิดเป็นทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ จงรัก ภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งร่างกาย และจิตใจ มีทัศนคติที่ดีต่อ สัมมาชีพทุกชนิด (กรมวิชาการ 2529: 15) ดังนั้น การวัดผลและประเมินผลจึงต้องสอดคล้องกับ หลักสูตร โดยวัดให้ครอบคลุมตามจุดหมายของหลักสูตร และวัดผลเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนบรรลุจุดหมาย ดังกล่าว ในที่นี้ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมเพื่อนำเสนอถึง เรื่องของการวัดผลและประเมินผลทั่วไป ตลอดจนการวัดผลและประเมินผลในวิชาศิลปศึกษา

4.1 ความหมายการวัดผลและประเมินผล

การวัดผล หมายถึง การกำหนดค่าเป็นตัว เลขให้กับสิ่งของ เหตุการณ์ หรือพฤติกรรมของมนุษย์ที่เป็นไป หรือปฏิบัติตามกฎ จึงมีลักษณะเป็นปรนัย และเป็นวิทยาศาสตร์เป็น สิ่งที่สังเกตได้และวัดได้ (รุ่งทิวา จักรกร 2526: 111)

พิตร ทองชั้น (2524: 3) กล่าวว่า การวัดผล หมายถึง การใช้เครื่องมือ ในการค้นหาหรือตรวจสอบ เพื่อต้องการทราบ ปริมาณ จำนวน หรือคุณภาพ

เสาวนีย์ สิกขานันท์ (2528: 314) ให้ความหมายว่า การวัดผล หมายถึง การกำหนดเครื่องหมาย หรือตัวเลขเพื่อแทนปริมาณ หรือคุณภาพ ของคุณลักษณะใด ๆ ของสิ่งของ ต่างๆ ตามกฎเกณฑ์หรือข้อตกลงที่กำหนดไว้

ไพศาล หวังพานิช (2526: 13) กล่าวว่า การวัดผลการศึกษา หมายถึง กระบวนการในการกำหนดหา จำนวน ปริมาณ อันดับ หรือรายละเอียดของคุณลักษณะ หรือพฤติกรรม ความสามารถของบุคคล โดยใช้เครื่องมือเป็นหลักในการวัด

จากความหมายของการวัดผลดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การวัดผล หมายถึง การกำหนดค่า ปริมาณ คุณภาพ คุณลักษณะให้กับสิ่งของ เหตุการณ์ พฤติกรรม ความสามารถของบุคคล โดยใช้เครื่องมือต่างๆ ในการวัด

การประเมินผล หมายถึง การนำผลที่ได้จากการทดสอบ หรือการวัดผล มาสรุปหาว่า คุณภาพเป็นอย่างไร อย่างมีกฎเกณฑ์ (รุ่งทิวา จักรกร 2526: 112)

เสาวนีย์ สิกขามันฑิต (2526: 10) ให้ความหมายว่า การประเมินผล หมายถึง การนำผลที่วัดได้มาหาคคุณค่า หรือวินิจฉัย ตีคุณค่า และชี้ขาด เป็นผลสรุปจากการวัดอย่างมีเหตุผล

ไพศาล หวังพานิช (2526: 10) กล่าวว่า มีหน้าที่หลักประการหนึ่งของการประเมินผล คือ การนำผลการวัดที่ได้ใช้ประเมินคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนว่าดีเพียงใด บรรลุเป้าหมายที่ต้องการขนาดไหน ซึ่งเป็นเรื่องของการประเมินผล

สรุปได้ว่า การประเมินผล คือการนำค่าที่ได้จากการวัดผลมาสรุป เพื่อตีค่าวินิจฉัยคุณภาพหรือคุณค่า ของสิ่งต่างๆ อย่างมีหลักเกณฑ์

เนื่องจากการวัดและประเมินผลตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 นั้น ในปัจจุบันต้องยึด "คู่มือการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ฉบับ พ.ศ. 2529" ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอรายละเอียดไว้ในภาคผนวก

อย่างไรก็ตาม จากระเบียบการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ฉบับ พ.ศ. 2529 นี้ พอจะสรุปได้ว่า การวัดและประเมินผลจำแนกตามระยะของการประเมินเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1. การประเมินผลก่อนการเรียน (Placement Evaluation) เพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐานของผู้เรียน ที่จำเป็นในการเรียนต่อไป
2. การประเมินผลเพื่อปรับปรุงผลการเรียน (Formative Evaluation) เป็นการประเมินที่ทำในระหว่างที่มีการเรียนการสอนอยู่ เพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียน และตรวจสอบประสิทธิภาพของการเรียนการสอน
3. การประเมินผลเพื่อตัดสินผลการเรียน (Summative Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อสิ้นสุดการเรียนการสอนในแต่ละระยะ เช่น กลางเทอม สิ้นเทอม หรือสิ้นปีการศึกษา

4.2 จุดมุ่งหมายของการวัดผลประเมินผลศิลปศึกษา

ตามสภาพของวิชาศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น การเรียนการสอนประกอบไปด้วยภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ จากการศึกษาวิชาศิลปศึกษามีลักษณะเนื้อหาและวิธีการเรียนแตกต่างจากวิชาอื่นๆ กล่าวคือ มีความรู้ในเชิงคุณภาพ (Qualitative Knowledge) ดังนั้นการวัดผลและการประเมินผลจึงมีลักษณะยืดหยุ่น จะให้เทียบเท่าตั้งวิชาที่มีความรู้ในเชิงปริมาณ (Qualitative Knowledge) ไม่ได้ (อารี สุทธิพันธ์ 2527: 145)

เกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการวัดผลประเมินผลนั้นมีผู้รู้กล่าวไว้หลายท่าน ซึ่งมีจุดมุ่งหมายคล้ายกับการวัดผลในวิชาทั่วไป แต่มีลักษณะเฉพาะไปบ้างตามสภาพของวิชาตามจุดมุ่งหมายของวิชา เช่น อุบล ตูจันดา (2532: 215-216) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการประเมินผลทางศิลปะว่า

1. เพื่อเป็นการวัดพื้นฐานความรู้ของเด็ก
2. เพื่อรู้พัฒนาการของการเรียนและการสอนของครู
3. เพื่อวินิจฉัยว่า บทเรียนตอนใดยากและเป็นปัญหาแก่นักเรียน
4. เพื่อวัดความรู้ความสามารถของนักเรียนเป็นด้านๆ ให้ครอบคลุมทั้ง

เนื้อหาและพฤติกรรมที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

5. เพื่อศึกษาว่านักเรียนบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่
6. เพื่อรู้ว่านักเรียนสามารถนำความรู้ความสามารถไปใช้ชีวิตประจำวันได้
7. เพื่อใช้เป็นข้อมูลในเกณฑ์การตัดสินความสามารถของนักเรียนแต่ละคน

นอกจากนั้น การประเมินผลการเรียนวิชาศิลปะที่สำคัญคือ การวัดพัฒนาการของนักเรียนในด้านการสร้างสรรค์สุนทรียภาพ การรับรู้ อารมณ์ สติปัญญา สังคมและการวัดพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนการสอนในด้านความรู้ความเข้าใจ ความคิดความนิยมในศิลปะ ทักษะ ทักษะและการนำไปใช้

จากจุดมุ่งหมายข้างต้นจึงกล่าวได้ว่า จุดมุ่งหมายของการวัดผลและการประเมินผลของวิชาศิลปะ ควรเป็นการวัดพัฒนาการของผู้เรียน ทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ สุนทรียภาพ ทักษะ ตลอดจนทัศนคติของผู้เรียน มากกว่าที่จะวิจารณ์จับผิด ตาหนึหรือสร้างความรู้สึกลดหวังให้แก่ผู้เรียน ซึ่งครูจะต้องมีความละเอียดอ่อน รอบคอบในการวัดผลประเมินผล โดยคำนึงถึงสภาพของอารมณ์และจิตใจของนักเรียนด้วย

4.3 เกณฑ์การวัดผลศิลปศึกษา

การวัดผลการประเมินผลการเรียนการสอนศิลปะ มีจุดมุ่งหมายให้เด็ก ประสบผลสำเร็จในการทำงาน มีผลงานที่ก้าวหน้าตามความถนัดของแต่ละบุคคล การวัดพัฒนาการ ของเด็กด้านต่างๆ เป็นการวัดเพื่อหาข้อมูลมาสรุป เพื่อประเมินผล ซึ่งโลเวนเฟลด์ (Lowenfeld 1954: 69-71 เสนอเกณฑ์เกี่ยวกับการวัดผลทางศิลปศึกษา ซึ่งมุ่งเน้นที่จะวัดพัฒนาการของผู้เรียน ในด้านต่าง ๆ ไว้ดังนี้

1. พัฒนาการทางกาย (Physical Growth) มีความสามารถใช้อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ได้อย่างคล่องแคล่ว มีความแม่นยำ แน่นนอน การปฏิบัติงานเป็นการแสดงออกที่สามารถวัดผล ได้จากทักษะ การใช้เทคนิคต่างๆ และจากลักษณะงานที่สำเร็จ
2. พัฒนาการทางอารมณ์ (Emotion Growth) มีความสนุกสนาน เพลิดเพลินในการทำงานโดยอิสระ แสดงถึงสุขภาพจิตและอารมณ์ที่ดี
3. พัฒนาการทางสังคม (Social Growth) มีความสามารถในการ ทำงานด้วยตนเอง และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี
4. พัฒนาการทางสติปัญญา (Intellectual Growth) มีความสามารถ ในการแสดงออก แก้ปัญหาได้อย่างฉลาด ถูกต้อง ทำกิจกรรมสำเร็จด้วยดีอย่างมีหลักการและความรู้
5. พัฒนาการทางสุนทรียภาพ (Aesthetic Growth) มีความเข้าใจในงาน ศิลปะ เข้าใจในความงามและธรรมชาติ สามารถแสดงข้อคิดเห็น บรรยาย วิเคราะห์ได้โดยใช้ หลักการศิลปะได้อย่างเหมาะสม
6. พัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ (Creative Growth) มีความ สามารถในการแก้ปัญหา เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง คิดริเริ่ม วางแผนงานได้อย่างอิสระไม่ต้องพึ่งพา ผู้อื่น แสดงความคิดก้าวหน้าอย่างเชื่อมั่นในตนเอง
7. พัฒนาการทางการรับรู้ (Perceptual Growth) มีความสนใจใน การแสดงออก บรรยาย อภิปราย เข้าใจและแสดงความรู้ได้อย่างมั่นใจ

คอนราด Conrad (1964: 274) กล่าวถึงเกณฑ์การให้ระดับค่าคะแนน ทางศิลปะ " เรื่องการประเมินผลความเจริญงอกงามของเด็กด้านศิลปศึกษา" เป็น 3 เรื่องหลักๆ ดังนี้

1. ทักษะ

ศิลปะ

1. การมีประสบการณ์ทางศิลปะ
2. การแสดงความเชื่อมั่นและมั่นใจในตัวเองในการสร้างงานทางศิลปะ
3. การมีทักษะในการสร้างงานศิลปะ
4. ความสามารถในการกำหนดความมุ่งหมายของกิจกรรมทางศิลปะ
5. ความอดทนและความเต็มใจทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
6. การยอมรับคำวิพากษ์วิจารณ์อย่างสงบ
7. การทดลองด้วยวัสดุต่าง ๆ และใช้แนวความคิดต่าง ๆ
8. การประเมินผลงานเด่น ๆ ทางศิลปะด้วยความเข้าใจและไม่ด่วนตัดสินการประเมินผล ถ้าหากยังไม่มี ความเข้าใจในงานนั้น ๆ เพียงพอ
9. การแสดงให้เห็นความเจริญก้าวหน้าของทักษะในเชิงวิพากษ์วิจารณ์
10. การเข้าใจว่าปัญหาทางศิลปะจะต้องมีทางออก
11. การเข้าใจว่าศิลปะสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้
12. การเข้าใจว่ารูปแบบทางศิลปะสามารถให้ความพึงพอใจได้ในหลาย

ลักษณะ

13. การเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการวัสดุ เครื่องมือ และแนวคิดในการสร้างงานศิลปะ

14. การแสดงให้เห็นซึ่งสุนทรียลักษณ์

2. ความรู้

1. การรู้ความหมายของคำศัพท์ศิลปะ
2. การรู้วิธีแก้ปัญหาเกี่ยวกับการแสดงออกโดยใช้จินตนาการและประดิษฐ์การ
3. การรู้วิธีประเมินผล เพื่อใช้ประโยชน์จากการค้นพบวิธีการใหม่ ๆ ทางศิลปะ
4. การรู้ข้อเท็จจริงที่จำเป็นเกี่ยวกับศิลปะในบ้าน ในชุมชน ในโรงงานและศิลปะเกี่ยวกับศาสนา

5. การรู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการใช้วัสดุ เครื่องมือ และกระบวนการ
ในการสร้างงานศิลปะ

3. นิสัยและทักษะ

1. การประเมินผลด้วยความก้าวหน้าในเชิงวิจารณ์
2. การมีความริเริ่มในการสร้างงาน ไม่มีการกระทำที่ซ้ำซาก
3. การเลือกวัสดุและกระบวนการที่เหมาะสมในการแสดงออก
4. การให้ความร่วมมือกับส่วนรวมและการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

อย่างราบรื่น

5. การใช้เครื่องมือและวัสดุด้วยความมั่นใจและรักษาไว้ซึ่งสภาพ
การทำงานที่ดีในห้องเรียน

6. การมีประสบการณ์ทางศิลปะทั้งในรูปของศิลปะทั่วไปและศิลปะ
เฉพาะสาขา

7. การสร้างงานศิลปะอย่างต่อเนื่อง นอกเหนือจากบทเรียนใน
ห้องเรียน

8. การมีศิลปนิสัยในการนำความรู้และประสบการณ์ทางศิลปะไปใช้
นอกห้องเรียน ไม่ว่าจะ เป็นการสนทนาหรือการปฏิบัติ

9. การแสดงทักษะ เกี่ยวกับการสร้างงานศิลปะด้านต่าง ๆ

จากเกณฑ์การวัดผลและประเมินผลทางศิลปะศึกษาดังกล่าวจะเห็นได้ว่า เป็น
เกณฑ์ที่มุ่งจะวัดพัฒนาการของผู้เรียนในหลายๆ ด้าน ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา
ความรู้ของผู้เรียนรวมทั้งการวัดทัศนคติของผู้เรียนด้วย

4.4 เครื่องมือวัดผลศิลปะศึกษา

เกี่ยวกับเครื่องมือวัดผลทางศิลปะศึกษานั้นมีลักษณะเดียวกับวิชาสามัญทั่วไป
แต่จะมีรายละเอียดของการวัดที่พิเศษไปจากวิชาอื่น เนื่องจากต้องวัดผลทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ
ซึ่งผู้วิจัยนำเสนอ ดังนี้ ชลอ พงษ์สามารถ (2526: 113-114) กล่าวถึงเครื่องมือในการวัดผล
ศิลปะศึกษาไว้ดังนี้

1. การทดสอบ เป็นวิธีการวัดที่สำคัญ และใช้มากในการวัดพฤติกรรม
ทางสมอง
2. การสังเกต ครูสังเกตความสนใจ ตั้งใจเรียน ตั้งใจปฏิบัติงาน
3. การสัมภาษณ์ เป็นการสนทนาอย่างมีจุดหมาย ทำให้ทราบบุคลิกภาพ
ท่วงที วาจา ทศนคติ นิสัย
4. แบบสอบถาม เป็นการวัดความรู้สึก ความคิด เห็น ความสนใจ
5. การตรวจผลงาน เป็นการวัดผลงานสำเร็จ ทำให้ครูได้ทราบถึงความ
ก้าวหน้าของนักเรียน

นอกจากนี้การวัดผลทางการศึกษาอาจใช้เครื่องมือหรือกิจกรรมต่างๆ ได้
หลายอย่างดังต่อไปนี้

1. การจัดอันดับประมาณค่า
 2. การใช้บันทึก
 3. การศึกษารายกรณี
 4. สังคมมิติ
 5. การใช้จินตนาการ (รุ่งทิวา จักรกร 2526: 117)
- นอกจากนี้ อุบล ตูจินดา (2532: 219-232) ได้เสนอเครื่องมือในการวัดผล
ประเมินผล ดังนี้
1. การประเมินผลตนเองของนักเรียน
 2. การประเมินผลของครู โดยครูอาจใช้วิธีการหลายๆ อย่างเพื่อรวบรวม
ข้อมูลความก้าวหน้าของนักเรียน เช่น การสังเกต ผลงานและการใช้แบบทดสอบ
 3. กระบวนการสังเกต โดยครูอาจรวบรวมพฤติกรรมนักเรียนในขณะที่สอน
สังเกตการทำงาน สังเกตพฤติกรรมหลังสอน
 4. ระเบียบสะสม ครูใช้แผ่นกระดาษวางไว้พร้อมจะบันทึกสิ่งที่ได้พบจาก
นักเรียนทันที โดยมี 2 ช่องคือ ช่องหนึ่งบันทึกพฤติกรรมที่ให้เห็น และอีกช่องบันทึกการตีความหมาย
ของพฤติกรรม
 5. ตารางตรวจสอบ โดยมีรายงานพฤติกรรมที่จะสังเกตไว้ชัดเจน และ
กำหนดแผนแต่ละข้อไว้ด้วย

6. การจัดอันดับคุณภาพ เป็นการให้น้ำหนักพฤติกรรมที่สังเกตได้ โดยสิ่งที่จะวัดต้องตรงกับวัตถุประสงค์เป็นลักษณะที่ชัดเจน สามารถสังเกตได้

7. การทดสอบ เป็นการทดสอบการประเมินผลตามจุดประสงค์ เช่น การวัดความพร้อม ความถนัด

8. การวัดวิธีการปฏิบัติงาน และการวัดผลงาน การวัดโดยใช้ข้อสอบมีทั้งแบบเขียนตอบหรืออัตนัย และแบบเลือกตอบคือวัดแบบปรนัย

จะเห็นได้ว่า การวัดผลและการประเมินผลทางศิลปศึกษา เป็นขั้นตอนหนึ่งที่สอดคล้องและต่อเนื่องไปกับกระบวนการเรียนการสอน อย่างไรก็ตาม การวัดและประเมินผลทางศิลปศึกษาควรจะเน้นเรื่อง การช่วยให้เด็กมีการพัฒนาการต่อไป โดยมุ่งที่จะยกระดับความเจริญงอกงามที่เกิดขึ้นจากการเรียนและการประกอบกิจกรรมศิลปะ มากกว่าที่จะทำให้เด็กเกิดความท้อแท้และเบื่อหน่าย ซึ่งครูศิลปศึกษาควรจะต้องมีการวัดและประเมินผลอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ โดยเป็นไปอย่างถูกต้อง เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายการให้การศึกษาทางด้านศิลปศึกษา ในระดับมัธยมศึกษา

4.5 คุณสมบัติของเครื่องมือวัดผลที่ดี เกี่ยวกับคุณสมบัติของเครื่องมือวัดผลที่ดี มีลักษณะดังนี้

4.5.1. มีความสามารถที่จะใช้วัดได้จริง การวัดได้จริงมีหลายลักษณะ คือ

4.5.1.1 วัดเนื้อหาที่สอนไปได้จริง โดยตรงตามแนวหลักสูตร และวัตถุประสงค์การเรียนวิชานั้น

4.5.1.2 การสร้างข้อสอบที่มีลักษณะตายตัว เป็นรูปธรรมที่เห็นได้ชัดเจน ครอบคลุมเนื้อหาวิชาทั้งหมด ภาษาที่ใช้ถูกต้อง และรัดกุม

4.5.1.3 คนที่มีความสามารถวิชาใดๆ ควรสอบได้คะแนนสูงของข้อสอบวิชานั้นๆ

4.5.2. ผลของการวัด เชื่อถือได้ว่าแม่นยำ หมายความว่า ใช้ข้อสอบนี้ ก็ครั้งก็ตามนักเรียนคนใด คะแนนที่ได้ก็จะเท่าเดิมทุกครั้ง

4.5.3. มีความสะดวกในการใช้ ทั้งนี้โดยพิจารณาถึงการประหยัดทั้งใน เวลาและ เวลาการใช้สะดวก หมายความว่า การใช้สะดวกแก่ผู้สอน ผู้คุมห้องสอบ ผู้ออกและตรวจข้อสอบ คือ เป็นข้อสอบที่อ่านเข้าใจง่าย ไม่มีการแก้คำผิด ทั้งก่อนและหลังแจกข้อสอบ เวลาตรวจสะดวก ประหยัดกระดาษ และเนื้อที่ในการพิมพ์

4.5.4. ถูกหลักในการออกข้อสอบ คือถ้า เป็นแบบปรนัยก็ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ของการออกข้อสอบแบบปรนัย ถ้าเป็นแบบอัตนัยก็คำนึงถึงหลักการ และจุดประสงค์ของข้อสอบแบบอัตนัย

4.5.5. การให้คะแนนเที่ยงตรง ก็คือ

4.5.5.1 เวลาตรวจมีคำตอบ หรือเฉลยไว้ชัดเจนแล้ว ถ้าผิดจากคำตอบหรือเฉลย ผู้ตรวจตัดสินใจได้ทันทีว่าผิด

4.5.5.2 ไม่ว่าใครตรวจ ผลการตรวจตรงกันเสมอ

4.5.5.3 คะแนนประจำข้อตายตัว

4.5.6. มีตัวเลขมาตรฐานเพื่อแปรค่าของคะแนน หมายความว่า ได้มีการทดลอง เพื่อแปลความหมายไว้ล่วงหน้าแล้ว โดย เปรียบเทียบกับแกนกลางของคะแนน

4.5.7. ใช้ได้ตรงตามจุดประสงค์ของการศึกษา คือ วัดความเจริญงอกงามของนักเรียนได้

4.5.8. สุ่มเอาเนื้อหาสาระที่ได้สอนไว้มาเป็นคำถามโดยทั่วถึง ไม่ใช่หยิบยกเอา เฉพาะตอนใดตอนหนึ่ง

4.5.9. สามารถแยกนักเรียนที่เรียนดีออกจากนักเรียนที่เรียนไม่ได้ได้

4.5.10. มีระดับความยากง่ายเหมาะกับชั้นเรียน และความสามารถของนักเรียน คือไม่ยากและไม่ง่ายจนเกินไป (รุ่งทิวา จักรกร 2526: 117-119)

บทบาทของครูศิลปศึกษา

ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอ เกี่ยวกับ เรื่องดังต่อไปนี้

1. ความหมายของบทบาท
2. บทบาทของครูศิลปศึกษาเกี่ยวกับ การเรียนการสอน บุคลิกภาพ งานบริการ

1. ความหมายของบทบาท

ในเรื่องความหมายของบทบาท มีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายไว้ ดังนี้
 ชนิตา รัชพลเมือง (2530: 63) ได้กล่าวถึงบทบาทไว้ว่า หมายถึงการปฏิบัติ ตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ ดังนั้น บทบาทจึง เป็นเพียงแต่พฤติกรรมของสถานภาพ ส่วน ครัทช์ฟิลด์และบัลลาซี (Crutchfield and Ballachey อ้างถึงใน รพีพรรณ สุวรรณภักซ์โชติ

2530: 66) ได้ให้คำจำกัดความของบทบาทว่า เป็นแบบแผนความต้องการ เป้าหมาย ความเชื่อ ความรู้สึก ทศนคติ คุณค่าและการกระทำที่สมาชิกในสังคมคาดหวังว่า ควรจะเป็นไปตามลักษณะของ ชนิดตำแหน่งที่มีอยู่หรือที่ สมพัคตร์ ยัญญะสิทธิ์ (2530: 39) อธิบายว่า บทบาทคือการกระทำที่ บุคคลนั้น ๆ แสดงออกซึ่งตำแหน่งและสถานะของเขาหรือสิทธิหน้าที่ที่เขาต้องกระทำโดยทั่ว ๆ ไป บทบาทจะแสดงออกมานี้ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมที่ต้องแสดงอยู่ในสถานภาพนั้นๆ

ความหมายของบทบาทตาม พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 (2530: 78) ให้ความหมายของบทบาทว่า เป็นการทำตามบทหรือการทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ ตลอดจนความหมายของบทบาทตาม พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2524: 98) ให้ความหมายว่า บทบาทคือ หน้าที่หรือพฤติกรรมที่สังคมกำหนดและคาดหวังให้ บุคคลกระทำ และ ณรงค์ เสียงประชา (2530: 89) ได้ให้ความหมายของบทบาทว่า บทบาทคือ พฤติกรรมที่ปฏิบัติตามสถานภาพ บทบาทนั้นพฤติกรรมที่สังคมกำหนดและคาดหวังให้บุคคลกระทำ

จากความหมายที่กล่าวมาจะ เห็นได้ว่า บทบาทของบุคคลที่ถูกกล่าวถึงจะเป็นไปใน รูปของความคาดหวังในบทบาท และการปฏิบัติบทบาทตามที่สังคมคาดหวังว่า บุคคลจะได้ปฏิบัติตาม ตำแหน่งหรือสถานภาพทางสังคมนั้นๆ ซึ่งสอดคล้องกับ มีด (Mead อ้างถึงใน ชนิตา รักษ์พลเมือง 2525: 101) ซึ่งได้แบ่งบทบาทออกเป็น 3 ประเภทคือ

1. Prescribed role เป็นบทบาทที่สังคมหรือบุคคลอื่นคาดหวังหรือกำหนดให้ บุคคลหนึ่งทำ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า
 2. Perceived role หรือ Subjective role เป็นบทบาทที่บุคคลกำหนด เองว่า ตนเองควรแสดงบทบาทอย่างไร
 3. Enacted role เป็นบทบาทที่บุคคลแสดงออกจริงในรูปพฤติกรรม
- แต่อย่างไรก็ตาม สมพัคตร์ ยัญญะสิทธิ์ (2530: 40) กล่าวว่าบทบาทมีสิ่งสำคัญอยู่ 2 ประการ คือ

1. ความคาดหวังของบทบาท คือตำแหน่งทุกตำแหน่งในสังคมจะได้รับการคาดหวัง จากสมาชิกในสังคมว่า คนที่อยู่ในตำแหน่งนั้นๆ จะต้องมียุทธวิธีอย่างไร
 2. บทบาทที่บุคคลนั้นจะสามารถแสดงได้
- ซึ่งพอจะกล่าวได้ว่า สิ่งสำคัญทั้ง 2 ประการที่กล่าวถึงนั้น คือบทบาทที่สังคมคาดหวัง ว่าบุคคลที่ดำรงอยู่ในตำแหน่งต่างๆ จะต้องปฏิบัติหรือ เป็นบทบาทที่คาดหวังนั้นเอง และอีกบทบาทหนึ่ง คือบทบาทที่บุคคลสามารถที่จะแสดงหรือปฏิบัติได้ หรือบทบาทที่ปฏิบัติจริง

เกี่ยวกับบทบาทที่บุคคลต้องแสดงหรือปฏิบัติจริงนั้น สมพักตร์ ยัญญะสิทธิ์ (2530: 41) ได้แบ่งบทบาทที่บุคคลต้องแสดงเป็น 2 ประเภท คือ

1. บทบาทที่รัดกุม คือบทบาทที่มีข้อกำหนดที่จะต้องปฏิบัติตามแน่นอนตายตัว จะเปลี่ยนแปลงหรือยืดหยุ่นไม่ได้ ซึ่งเป็นบทบาทตามตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบที่วางไว้เป็นระเบียบแบบแผนและตามกฎหมายนั่นเอง

2. บทบาทที่ยืดหยุ่นได้ การแสดงบทบาท เช่นนี้ไม่มีข้อกำหนดตายตัวเป็นกฎหมายเหมือนประเภทแรก

เมื่อบุคคลดำรงตำแหน่งในสังคมย่อมต้องแสดงบทบาท (Role) ตามตำแหน่งนั้นๆ แต่ในตำแหน่งเดียวกันผู้ดำรงตำแหน่งคนละคนอาจมีบทบาท หรือปฏิบัติหน้าที่ต่างกันออกไป เพราะต่างคนต่างมีนิสัย ความคิด ความสามารถ การอบรม กำลังใจ มูลเหตุจูงใจ ความพอใจในสิทธิหน้าที่ สภาพของจิตใจและร่างกายไม่เหมือนกัน

ดังนั้นที่คนเรามีบทบาททางสังคม และปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานที่สังคมยอมรับจะช่วยให้ทั้งสองฝ่ายกำหนดการกระทำต่อกัน ภายในกรอบของบทบาทนั้น เป็นสิ่งสำคัญที่จะควบคุมให้เป็นระเบียบ ตรงกันข้ามถ้าคนในสังคมประพฤติบกพร่องไม่ดำเนินการตามบทบาทของตนในสังคม ให้สมกับสถานภาพก็จะทำให้สังคมเสียระเบียบได้ เป็นเหตุให้เกิดปัญหาสังคม (ณรงค์ เสียงประชา 2530: 90)

อย่างไรก็ตาม ไพบูลย์ ช่างเรียง (2516: 30) ได้กล่าวสรุปถึงการปฏิบัติตามบทบาทว่า บทบาทจริงที่บุคคลแสดงนั้น ไม่แน่นอนเสมอไปว่าจะเหมือนกับบทบาทที่ควรจะเป็นไปตามบรรทัดฐานของสังคม เพราะบทบาทที่บุคคลแสดงจริงๆ นั้นเป็นผลของปฏิกิริยาแห่งบุคลิกภาพของบุคคลที่ครองสถานภาพร่วมกับบุคลิกภาพของบุคคลอื่นที่มาร่วมในพฤติกรรม และเครื่องกระตุ้นต่างๆ ที่มีอยู่ในเวลาและสถานที่ที่เกิดการแสดงบทบาท

การที่บุคคลไม่ปฏิบัติตามบทบาทของตนเอง อาจเป็นผลมาจากความขัดแย้งในบทบาท ซึ่งสมพักตร์ ยัญญะสิทธิ์ (2530: 41-43) ได้กล่าวว่า ความขัดแย้งของบทบาท เกิดขึ้นได้ 3 กรณีคือ

1. ความขัดแย้งระหว่างบทบาท เป็นความขัดแย้งระหว่างบทบาท 2 บทบาท ภายในบุคคลเดียวกันในเวลาเดียวกัน และไม่อาจตัดสินใจว่าจะแสดงพฤติกรรมของบทบาทใด

2. ความขัดแย้งภายในบทบาท เป็นความขัดแย้งภายในบทบาทของบุคคล ซึ่งไม่สามารถจะตัดสินใจว่าจะแสดงพฤติกรรมที่จะถูกต้องและควรกระทำอันใดดี เช่น จะต้องเข้าฟังการบรรยายกับ เข้าห้องสมุดเพื่อทำรายงาน

3. ความขัดแย้งระหว่างบทบาทกับบุคลิกภาพ หมายถึงบุคลิกภาพของบุคคลขัดขวางตนเองที่จะกระทำหรือแสดงออกซึ่งบทบาท เช่น เป็นครูแต่ไม่ชอบเด็ก

คนเราเมื่อมีความขัดแย้งในบทบาทเกิดขึ้น ก็จะทำให้เกิดความตึงเครียดของบทบาทซึ่งเกิดขึ้นจากการที่เราแสดงบทบาทนั้นๆ ไม่ได้ประสบความสำเร็จ ปฏิบัติหน้าที่ไม่ดีพอ แสดงบทบาทนั้นไม่ดีไม่สมบูรณ์ จะเห็นได้ว่า ไม่ว่าจะ เป็นบทบาทที่คาดหวังหรือบทบาทที่ต้องปฏิบัติจริงก็ตาม ทั้ง 2 บทบาทนี้ ในแต่ละบุคคลมีโอกาสที่จะต้องปฏิบัติตามบทบาทดังกล่าว อย่างเคร่งครัด หรือสามารถยืดหยุ่นในบทบาทนั้นๆ ได้ ซึ่งสังคมจะเป็นตัวกำหนดหรือตัดสินว่าพฤติกรรมของบทบาทแต่ละบทบาทควรจะเป็นเช่นไร

2. บทบาทครูศิลปศึกษา ในด้านการเรียนการสอน บุคลิกภาพ และงานบริการ

2.1 บทบาทในด้านการเรียนการสอน

ครูเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการจัดการศึกษา มีบทบาทในการอบรม สั่งสอนให้ผู้เรียนเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ ควบคู่ไปกับการปลูกฝังศีลธรรมจรรยาให้แก่ผู้เรียน จะเห็นได้ว่าการก่อให้เกิดการพัฒนาขึ้นในตัวผู้เรียนนั้น ต้องผ่านกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งครูนับว่าเป็นผู้มีบทบาทหน้าที่อันสำคัญ เกี่ยวกับบทบาทครูในด้านการเรียนการสอนนั้น มีผู้กล่าวถึงดังนี้

กรมสามัญศึกษา (2519: 211-212) ได้กล่าวถึงบทบาทครูไว้ว่า ครูควรจัดทำโครงการสอนให้สมบูรณ์ มีความชัดเจนในจุดประสงค์มีเนื้อหาความสมบูรณ์และมีการประเมินผลและแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น มีการเตรียมการสอน การเตรียมอุปกรณ์ จัดหาอุปกรณ์ที่จะใช้ในบทเรียนนั้น ๆ ให้ตรงตามจุดประสงค์เกี่ยวกับ การสอน ครูควรดำเนินการสอนตามลำดับขั้น ศึกษาการใช้อุปกรณ์และใช้ให้ถูกต้องกับบทเรียน เหมาะสมกับเวลาและเก็บรักษาไว้ให้ดี มีการประเมินผลตามกระบวนการเรียนการสอนแต่ละอย่างมีหลักวิชา แล้วแก้ไขข้อบกพร่องทางการเรียนการสอนอยู่เสมอ เสียสละเวลาในการสอนซ่อมเสริมหรือทบทวน ตลอดจนทำงานเพิ่มเติมนอกเหนือเวลาราชการ รักษาเวลาเข้าเรียนและออกจากห้องเรียน ควบคุมชั้นเรียนให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยอยู่เสมอ หมั่นหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ มีความคิดริเริ่มในการสร้างสรรค์งานของตนเองให้ดีขึ้น ตลอดจนตรวจงานเด็กและแก้ไขข้อผิดพลาดอยู่เสมอ นอกจากนี้ ยังได้อธิบายว่าครูจะต้องเปลี่ยนบทบาทไป ไม่ใช่จะเป็นเพียงผู้สอนอย่างเดียวแต่จะต้องมีบทบาทเป็นผู้ปรึกษา ผู้สอนและรู้จักสร้างแรงจูงใจให้กับนักเรียนให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อการเรียน จัดหาเนื้อหาสาระให้สัมพันธ์กับชีวิตจริง ให้นักเรียนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ เปลี่ยนการสอนจากการบอกเล่า บรรยาย เป็นวิธีฝึกปฏิบัติให้นักเรียน

สังเกต วิเคราะห์หาเหตุผล ใช้วิจารณ์ญาณในการตัดสินใจ ส่งเสริมให้นักเรียน ค้นคว้าหาเหตุผลด้วยตนเอง ฝึกให้นักเรียนรู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม รู้จักรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น และสามารถร่วมงานกับผู้อื่นได้ดี

ปรีชา สุขคุณ (2527: 6-8) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของครูที่ดีว่า มีความรอบรู้ ความชำนาญในวิชาที่ตนสอน เชี่ยวชาญในเทคนิคการสอน เป็นผู้รู้และมีความคิดสร้างสรรค์ มีความปรารถนาที่จะสอนอยู่เสมอ รวีวรรณ กาญจนกฤษ (2530: 34-39) ได้แปลและเรียบเรียงจากรายงานเกี่ยวกับครูที่ควรจะเป็นในศตวรรษที่ 21 ในสหรัฐอเมริกา ได้กล่าวถึงบทบาทครูในอนาคตว่า ครูจะต้องมีการศึกษาอย่างดี พร้อมกับมีอำนาจและความรับผิดชอบ โรงเรียนจะต้องเปลี่ยนจุดเน้นจากการสอน เป็นการเรียนรู้โดยครูจะต้องหันมารู้จักประยุกต์ความคิดในการแก้ปัญหา รู้จักคิดเอง เพื่อช่วยให้นักอื่นรู้จักคิดเป็น สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นและแสดงความคิดเห็นได้ ต้องเป็นคนที่มีความรู้มาก และมีความเข้าใจลึกซึ้ง สามารถสื่อความหมายกับผู้เรียนได้เป็นอย่างดี ครูจะต้องเป็นผู้มีทักษะในด้านต่างๆ ข้างต้น ครูจะต้องรับปริญญาด้านอักษรศาสตร์ หรือศาสตรอื่นๆ ครูต้องมีความรู้เกี่ยวกับสาขาวิชาที่สอนเป็นอย่างดี รู้เทคนิคการสอน การวิจัยเกี่ยวกับการสอนและความเข้าใจเกี่ยวกับการเจริญเติบโตของเด็ก

นอกจากนั้น ขวัญเรือน อาชวีบูลโยบล (2527: 67-77) ได้กล่าวว่าคุณภาพของครูเป็นสิ่งสำคัญ เพราะครูมีคุณภาพดีแล้วก็สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้ สามารถคิดวิธีการสอนที่เหมาะสมกับนักเรียนได้ สามารถหาและคิดดัดแปลงอุปกรณ์การสอนได้โดยสามารถดัดแปลงสภาพแวดล้อมของห้องเรียนให้เหมาะสม และเกิดบรรยากาศที่ดีในการเรียนการสอนได้

สวัสดี สุวรรณอักษร (2517: 70-73) ได้กล่าวว่า ครูควรเพิ่มพูนสมรรถภาพของตนด้วยการค้นคว้าวิชาการใหม่ ๆ ศึกษาจิตวิทยาวัยรุ่น และจิตวิทยาการศึกษา

เกี่ยวกับบทบาทของครูทั่วไปในด้านการเรียนการสอน ซึ่งมีผู้เชี่ยวชาญได้เสนอแนวความคิดเอาไว้หลายท่านนั้น พอจะสรุปรวมเป็นประเด็นหลักๆ ได้คือ

1. การเตรียมการสอนของครู โดยเริ่มจากตัวครูเอง ที่จะต้องมีความพร้อมในด้านเนื้อหาวิชา มีความรู้โดยการศึกษาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ นอกจากนั้น ยังต้องมีการเตรียมการสอน โดยการหาแผนการสอน เตรียมสื่อการสอน กิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดประเมินผลโดยคำนึงถึงผู้เรียนเป็นหลัก

2. ด้านการสอน ครูผู้สอนจะต้องใช้ความรู้ความสามารถที่มีอยู่สั่งสอนนักเรียนอย่างเต็มที่ มีความตั้งใจและจริงใจในการสอน มีความกระตือรือร้นในการสอน หมั่นแสวงหาวิธีการสอนที่แปลกใหม่มาใช้ในการเรียนการสอน ผักผ่อนตนให้เป็นผู้มีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนมีทักษะ และสามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนได้เป็นอย่างดี โดยมุ่งที่จะให้เกิดการพัฒนาขึ้นในตัวผู้เรียน ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา

3. ด้านการวัดผลและประเมินผล ครูผู้สอนจะต้องฝึกเป็นผู้ที่มีนิสัยในการวัดและประเมินผลอยู่เสมอ ศึกษาเกี่ยวกับการวัดผล ประเมินผล ซึ่งต้องเริ่มจากการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรอย่างแจ่มแจ้ง นอกจากนั้นยังต้องฝึกให้ผู้เรียนรู้จักและประเมินผลเองอีกด้วย

เกี่ยวกับบทบาทครูศิลปศึกษานั้น มีลักษณะของบทบาทคล้ายกับการเรียนการสอนทั่วไป จะแตกต่างจากบทบาทครูในวิชาทั่วไป ที่ลักษณะของกิจกรรมการเรียนการสอนซึ่งเป็นแบบเฉพาะ คือมีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ทำให้บทบาทในการเรียนการสอนของครูศิลปศึกษามีลักษณะเฉพาะขึ้นไปบ้าง จากการศึกษาเอกสาร ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของครูศิลปศึกษา มีนักวิชาการและผู้รู้ได้กล่าวถึงบทบาทดังกล่าว ไว้อย่างกว้างขวางซึ่งสามารถจะประมวล เป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้ มีผู้กล่าวดังนี้

นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร (2525: 132-135) ได้กล่าวถึงบทบาทของครู ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนว่า ครูควรแสดงความขยัน เต็มพร้อมสำหรับการสอน อ่านตำรา บทความ เอกสาร ชมนิทรรศการ ฟังปาฐกถา และเฝ้าหาความรู้เพิ่มเติมด้วยวิธีอื่น ๆ อยู่เสมอ จัดกิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนสนใจ และเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการทำงานทางศิลปะให้ดียิ่งขึ้น สะสมและชักชวนให้นักเรียนสะสมผลงานศิลปะ หรือวัสดุสำหรับใช้ในการทำงานศิลปะ เช่น ภาพวาด ภาพถ่าย ภาพจากหนังสือพิมพ์ ทดลองทำงานศิลปะบางอย่างที่ไม่เคยทำ ก่อนที่จะให้นักเรียนลงมือทำ

สมพร พึ่งฉิ่ง (2525: 27-28) กล่าวว่า การพัฒนาการเรียนการสอนศิลปะ นั้น การเตรียมการสอนนับว่าเป็นหัวใจสำคัญ ซึ่งครูผู้สอนจะต้องมีบทบาทดังนี้

1. มีความกระตือรือร้นรักในวิชาชีพ
2. ปรารถนาจะถ่ายทอดความรู้อย่างเต็มที่
3. ต้องเข้าใจสภาพของผู้เรียน วุฒิภาวะของเรียน
4. ครูจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของกิจกรรมนั้น

เลิศ อำนันทะ (2523: 91) ได้กล่าวถึงการสอนศิลปศึกษาว่า ครูต้องทำหน้าที่ย้าย และจูงใจผู้เรียนให้แสดงออกอย่างเต็มที่ ตามความสามารถและความถนัดและความสนใจของแต่ละคน โดยครูจำเป็นต้องลดบทบาทของตนเองลง พยายามสร้างเสริมให้นักเรียนมีโอกาสแสดงออกมากที่สุด คอยจัดระเบียบความคิดของเด็ก ให้คำแนะน้าชี้แจง ในฐานะที่มีประสบการณ์มากกว่าเท่านั้น สืบสวนเพื่อรู้ถึงนิสัยใจคอของเด็กแต่ละคน เพื่อแสวงหาทางส่งเสริมเด็กให้มีการแสดงออกที่เหมาะสม ส่งเสริมให้กำลังใจ ละเว้นการพูดดูหมิ่น เหยียดหยาม มีวาจาสุภาพ อ่อนโยน ท่าทีที่ตรงไปตรงมา จริงใจและเปิดเผย

เดชา นุชตอนไผ่ (2527: 42) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูศิลปศึกษาโดยทั่วไป ซึ่งพอจะรวบรวม เป็นบทบาทด้านการเรียนการสอนได้ดังนี้

1. เข้าใจถึงความต้องการ ความสนใจ เสนอกิจกรรมที่ย้าย ทำท่ายต่อความคิดและการปฏิบัติ พร้อมทั้งรับฟังความคิดเห็นและให้คำปรึกษา
2. เสนอปัญหาต่างๆ จากหลายๆ ด้าน ที่มีผลเกี่ยวข้องและมีแนวโน้มเชื่อมโยงกับงานด้านศิลปะ
3. สร้างความศรัทธาเชื่อมั่นแก่ผู้เรียน วางตัวเป็นกลางได้อย่างเหมาะสม หากมีปัญหาคูต้องสามารถชี้แจงและให้ข้อมูลที่แจ่มชัดได้
4. การสอนต้องยึดจุดประสงค์การเรียนรู้ และแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ให้นักเรียนทราบทุกครั้ง
5. กิจกรรมในแต่ละขั้นครูกควรกำหนดขอบข่ายไว้อย่างชัดเจน
6. ระยะเวลาสั่งงานควรมีระเบียบกำหนดไว้ เพื่อสร้างนิสัยความรับผิดชอบ
7. ให้ความใกล้ชิดขณะนักเรียนทำกิจกรรม เมื่อเกิดปัญหาสามารถถามได้
8. เพื่อให้ผู้เรียนเกิดกำลังใจในการทำงาน ไม่ควรใช้คำต้อยอย่างรุนแรง
9. ควรรับฟังและเห็นความสำคัญปัญหาของผู้เรียน
10. การทำงานเป็นหมู่คณะ ควรสังเกตผู้เรียนเป็นรายบุคคลไปพร้อมๆ กัน เมื่อพบข้อบกพร่องควรหาวิธีแก้ไข หรือปรับพฤติกรรมนั้น
11. ครูควรเปลี่ยนแปลงกิจกรรมให้เหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสภาพท้องถิ่น โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเลือกกิจกรรมและวัสดุ
12. นักเรียนควรมีโอกาสแสดงผลงานของตนเอง ครูควรวางแผนวางให้ทุกคนมีส่วนรับผิดชอบในงานนี้

ทศนา แคมมณี (2526: 111) กล่าวว่า ครูผู้สอนศิลปศึกษา ควรยึดหลักการหรือแนวทางในการสอนศิลปศึกษา เพื่อให้สนองตามจุดประสงค์ดังนี้ ครูควรวางแผนล่วงหน้าไว้ทุกแผน ตั้งแต่ต้นปีการศึกษา โดยปรับแผนการสอนให้เข้ากับท้องถิ่น จัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับนักเรียน ให้นักเรียนได้แสดงความสามารถ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของตนเองให้มากที่สุด ครูควรแสดงบรรยากาศที่ดี มีความเป็นกันเอง แสดงความสนใจ นักเรียนอย่างทั่วถึงให้อิสระแก่ผู้เรียน ควรเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ให้เหมาะสมกับท้องถิ่น เปิดโอกาสนักเรียนได้อภิปราย แสดงความคิดเห็น วิจารณ์ผลงานอย่างมีเหตุผล และฝึกให้นักเรียนทำความสะอาดสถานที่ทำงานและเครื่องใช้ให้เรียบร้อย ครูควรพยายามจัดแสดงผลงานของนักเรียน และให้นักเรียนได้มีโอกาสชมผลงานจากที่อื่น ก็จะช่วยให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ได้

นอกจากนั้น วิรุณ ตั้งเจริญ (2526: 125) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของครูศิลปศึกษาว่า ครูศิลปศึกษาควรจะต้องมีความรู้ความสามารถ มีจิตวิทยา เข้าใจเกี่ยวกับปัญหาการศึกษา และพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา

สวัสดิ์ สุวรรณอักษร (2517: 70-73) กล่าวถึงบทบาทของครูศิลปศึกษาไว้ว่า ในด้านการสอนครูควรเพิ่มพูนสมรรถภาพของตน ด้วยวิชาการค้นคว้าวิชาการใหม่ ๆ ศึกษาจิตวิทยาวัยรุ่นและจิตวิทยาการศึกษา

อุบล ตูจินดา (2532: 181-182) ได้กล่าวถึงลักษณะของครูศิลปะ ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอนที่ดีว่า ควรมีพื้นฐานทางด้านวิชาศิลปะอย่างดี มีความชำนาญในวิชาศิลปะ รวมทั้งมีความรู้ในวิธีการ เทคนิคการสอน มีประสบการณ์ในการทำงาน มีสถานภาพทางสังคมที่ดี มีทัศนคติที่ดีในการสอน มีความรักในผู้เรียนวิชาศิลปะและรักในการสอนศิลปะ ซึ่งพอจะแบ่งประเด็นหลักๆ คือ

1. มีความรู้ความสามารถ ความถนัดทางศิลปศึกษาโดยตรง
2. มีอารมณ์ คือ มีการผ่อนคลาย รู้จักใช้อารมณ์ในทางที่เหมาะสม
3. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
4. มีความสามารถในการปรับปรุงพฤติกรรม

วาทรูบา และ ไรท์ (Wotruba and Wright 1975: 653-661) ได้ศึกษาวิจัยพบว่า ตัวแปรที่มีผลต่อประสิทธิภาพการสอนของครูศิลปศึกษา คือ

1. มีความรู้ในเนื้อหาการสอนอย่างกว้างๆ และถูกต้องแม่นยำ
2. มีความกระตือรือร้น

3. อธิบาย เนื้อหาวิชาศิลปะทฤษฎีที่เป็นธรรมชาติได้ชัดเจน
4. เสริมให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในหมู่นักเรียน
5. สนับสนุนให้นักเรียนคิด โดยการยกตัวอย่างเปรียบเทียบ
6. เข้าใจให้นักเรียนมีความคิดมีความเชื่อมั่นในตนเอง
7. มีชีวิตชีวาและสนุกในการสอน
8. ช่วยนักเรียนทั้งภายนอกและภายในชั้นเรียน
9. มีความยุติธรรมในการประเมินผลงาน

อุบล ตูจินดา (2532: 183-219) กล่าวถึงหน้าที่หน้าที่ของครูศิลปะว่า

1. ควรส่งเสริมให้เด็กมีอิสระในการทำงาน
2. ปลุกฝังให้นักเรียนมีกิจนิสัยในการทำงาน
3. จัดกิจกรรม เพื่อเพิ่มประสบการณ์
4. กำหนดเวลาเรียนศิลปะให้เหมาะสมกับเวลาและวัยนักเรียน
5. ในการเรียนการสอนควรปล่อยให้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมเอง โดยครู

ไม่ควร เป็นผู้ลงมือทำเอง

6. การยกย่องหรือการชมเชย ซึ่งครูควรสร้างกำลังใจโดยนำผลงานของนักเรียนตั้งหรือติดแสดง

7. การจัดห้องเรียน โดยครูควรส่งเสริมให้นักเรียนได้ใช้ความรู้ ประสบการณ์หรือทักษะทางศิลปะมาใช้ในการจัดห้องเรียน

นอกจากนี้ ครูควรอธิบายวิธีการให้คะแนนได้ทราบ เพื่อจะได้มีมาตรฐานให้นักเรียนได้มีโอกาสตรวจทานแก้ไข และปรับปรุงการทำงานของตนในครั้งต่อไป

จากบทบาทของครูศิลปะศึกษาด้านการเรียนการสอน ซึ่งท่านผู้รู้ได้กล่าวไว้ทั้งหมด พอจะสรุปเป็นบทบาทครูศิลปะศึกษาได้ว่า

ในด้านการเตรียมตัวสอน ครูศิลปะศึกษาควรเป็นผู้มีความรู้ความสามารถทางศิลปะศึกษาอย่างแท้จริง ควรศึกษาหาความรู้ในเนื้อหาวิชาอยู่เสมอ นอกจากนั้นครูควรมีความรู้หรือศึกษาพัฒนาการของผู้เรียน มีการวางแผนการสอนหรือจัดทำแผนการสอนไว้ล่วงหน้า ตลอดจนเตรียมการสอน อุปกรณ์การสอนให้สมบูรณ์

ในด้านที่เกี่ยวกับการสอน ครูศิลปศึกษาควรตั้งใจ มุ่งมั่นที่จะสอนศิษย์อย่างเต็มที่ จัดหาวัสดุอุปกรณ์ มีความกระตือรือร้น สามารถสอนศิษย์เป็นอย่างดี มีความอดทนในการสอน หมั่นดูแลและเอาใจใส่นักเรียนอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนั้นครูควรรู้จักใช้จิตวิทยาในการสอน รู้จักการเสริมกำลังใจ ยอมรับฟังความคิดเห็นและให้โอกาสนักเรียนได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ นอกจากนั้นครูควรสามารถเป็นผู้เลือกวิธีสอน จัดกิจกรรมการเรียนการสอนร่วมกับผู้เรียน ปลุกฝังความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความประณีตและเอื้อยดอ่อน ความสะอาดความรับผิดชอบและความเสียสละ ซึ่งก็อาจหมายความว่า เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียน ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้แก่ผู้เรียน ตามแนวทางอันพึงประสงค์ของหลักสูตรนั่นเอง

ในด้าน การวัดผล ประเมินผล ครูศิลปศึกษาควรเป็นผู้มีการวัดประเมินผลอย่างถูกต้อง และยุติธรรม มีความรู้ความเข้าใจใน เรื่องของการวัดผลและประเมินผลอย่างถูกต้อง ตลอดจนต้องแสดงให้นักเรียนเห็นว่า ครูนั้นมีความเคารพต่อการทำงานและต่อผลงานของนักเรียน

2.2 บุคลิกภาพของครูศิลปศึกษา

ความหมายของบุคลิกภาพ

คำว่า บุคลิกภาพ มีผู้ให้คำจำกัดความไว้หลายท่าน เช่น สุชา จันทน์เอม (2518: 115) กล่าวว่าบุคลิกภาพ หมายถึง ตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นส่วนรวม อันได้แก่ อารมณ์ ความสามารถ ทักษะ ความสนใจ อุบนิสัย ทศนคติ นิสัย และความรู้ของบุคคลนั้น นอกจากนี้ยังรวมไปถึงสภาพที่บุคคลนั้น เป็นอยู่ในปัจจุบัน ความหวังที่คาดหวังไว้ในอนาคตและความสามารถที่จะช่วยให้เขา เป็นอะไรในอนาคตด้วย

นอกจากนี้ อัลพอร์ท (Allport อ้างถึงใน นิภา นิชยานน 2520: 37) ได้ให้คำจำกัดความบุคลิกภาพว่า เป็นหน่วยรวมที่ทรงพลังของระบบทางกายและจิตภายในตัวบุคคล ซึ่งกำหนดลักษณะการปรับตัว เป็นแบบเฉพาะของบุคคลนั้นต่อสิ่งแวดล้อมของเขา

ดิงค์ เมเยอร์ (Dinkmeyer 1967: 309-310) ได้ให้ความหมายของบุคลิกภาพว่า บุคลิกภาพมีความหมายคลุมถึงสภาวะทุกอย่างอันประกอบขึ้น เป็นตัวบุคคลนั้น ตั้งแต่สภาวะทางกาย อารมณ์ ทักษะ ความสนใจ ความคิดหวัง ลักษณะท่าทางความรู้สึก นิสัย ความสามารถทางปัญญา ตลอดจนความสำเร็จ บุคลิกภาพมีความหมายครอบคลุมถึงสภาวะที่บุคคล เป็นอยู่ ทั้งในปัจจุบันและรวมทั้งที่หวังจะ เป็นอนาคต และรวมทั้งวิธีการที่บุคคลนั้น เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับบุคคลอื่น รวมทั้งปฏิกิริยาตอบโต้ที่เขาต้อง เผชิญด้วย

จากความหมายของบุคลิกภาพดังกล่าวพอสรุปได้ว่า บุคลิกภาพ หมายถึง ลักษณะเฉพาะของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง รวมทั้งสภาพทางกาย อารมณ์ ทักษะ ความสนใจ อุปนิสัย ทักษะคติ นิสัย ความรู้ความสามารถทางปัญญา ทั้งที่เป็นอยู่ปัจจุบัน ตลอดจนความคาดหวังที่จะเป็นในอนาคต และรวมถึงวิธีการที่บุคคลเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับบุคคลอื่น และปฏิกิริยาตอบโต้สิ่งที่บุคคลนั้นต้องเผชิญด้วย

อย่างไรก็ตาม ได้มีผู้ให้ทัศนะไว้หลายประการดังนี้ สุชา จันทร์เอม (2521: 154) ได้กล่าวถึงบุคลิกภาพของครูว่า ครูควรเป็นผู้มีความรู้ดี มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ และสามารถสอนให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ รักการศึกษาหาความรู้ ตลอดจนส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาการเรียนในทุกๆ ด้าน มีความรู้ทางด้านการศึกษา จิตวิทยา การวัดผลการศึกษา การแนะแนวและเทคโนโลยีทางการศึกษา มีความรักเมตตาครูณาต่อเด็ก และยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล มีสุขภาพจิตดี เป็นผู้ที่รู้จักตนเอง รู้จักหน้าที่ มีความรับผิดชอบ มีระเบียบแบบแผนและทำตามหลักประเพณีหรือศีลธรรมอันดีงาม มีความเป็นประชาธิปไตย ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดี ทั้งที่อยู่ในโรงเรียนและนอกโรงเรียน รักในการสอนและมีอารมณ์ขัน มีความสามารถในการตัดสินใจอย่างถูกต้องและมีเหตุผล มีความยุติธรรมและวางตนได้เสมอต้นเสมอปลาย นอกจากนี้ พันทิพา อุทัยสุข และ ประภาพรรณ สุวรรณสุข (2524: 26) ได้รวบรวมคุณลักษณะของครูที่ส่งเสริมการสอนให้มีประสิทธิภาพว่าคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ ได้แก่ แต่งกายสะอาด เรียบร้อย เหมาะสมกับความเป็นครู ำรงแจ่มใสมีอารมณ์ขัน เป็นกันเองกับผู้เรียน คล่องแคล่วว่องไว ควบคุมอารมณ์ให้มั่นคงสม่ำเสมอพูดจาออกเสียงได้ถูกต้องชัดเจน เป็นไปตามธรรมชาติ มองโลกในแง่ดี กล้าแสดงความคิดเห็น มีเหตุผล สามารถปรับเปลี่ยนบรรยากาศในห้องเรียนได้ดี มีความกระตือรือร้นและขยันขันแข็ง มีใจกว้างยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความภาคภูมิใจในอาชีพและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กได้ นอกจากนี้ครูควรมีคุณลักษณะด้านมนุษยสัมพันธ์ สนใจและเอาใจใส่ต่อปัญหาผู้เรียน ช่วยเหลือผู้เรียนในการแก้ปัญหา เปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินผลการสอบตนเอง มีความยุติธรรมต่อผู้เรียน ให้ความร่วมมือต่อกิจกรรมของผู้เรียน ให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนในเรื่องส่วนตัวและการเข้าสังคม

เจียรนัย พงษ์ศิวาภัย (2528: 18-23) กล่าวถึงครูที่มีประสิทธิภาพว่า คือครูที่สามารถสอนให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ นักเรียนรู้อะไรสิ่งทีครูต้องการให้รู้ บางคนเห็นว่า บุคลิกภาพเป็นส่วนสำคัญที่สุดของการเป็นครู ซึ่งครูควรมีลักษณะเป็นกันเอง ำรงแจ่ม เห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีคุณธรรม กระตือรือร้น มีอารมณ์ขัน ไรอันส์ (Ryans 1960: 380-381)

พงษ์ศิवालัย: 19) กล่าวว่าครูที่มีประสิทธิภาพนั้นต้องเป็นคนยุติธรรม มีลักษณะประชาธิปไตย รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีเมตตา มีความเบิกบาน เป็นตัวของตัวเอง ตั้งตัวอยู่เสมอ มีเสน่ห์ มีความรับผิดชอบและมั่นคง มีสติ และมีความเชื่อมั่น

ชุมพล หลักชัย (2525: 15-17) กล่าวถึงบุคลิกภาพครูดังนี้ มีศรัทธาในอาชีพครู มีระเบียบวินัย มีเหตุผล สุภาพอ่อนโยน อดทนไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ขยันขันแข็งกระตือรือร้นในการทำงาน สุขุม รอบคอบ พุดจาชัดเจน รู้จักการควบคุมอารมณ์ กล้าแสดงออกซึ่งความคิดเห็น และกระทำในสิ่งที่มีเหตุผล มีน้ำใจเป็นนักกีฬา นอกจากนี้ ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2524: 49) ได้กล่าวถึงบุคลิกของครูว่า ครูควรเป็นผู้มีความกระตือรือร้น มีมนุษยสัมพันธ์ มีความเป็นกันเอง เห็นอกเห็นใจ ยุติธรรม มีความทันสมัย เป็นผู้ไขว่คว้าหาความรู้อยู่เสมอ และมีกิริยา ท่าทางสุภาพ

จากบุคลิกภาพที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ครูควรเป็นผู้มีบุคลิกภาพที่ดี 2 ด้าน คือ ทั้งด้านร่างกายและจิตใจซึ่งทางกายนั้น กล่าวโดยรวมคือ การแต่งกายที่สะอาด เหมาะสมกับกาลเทศะ และความเป็นครู ส่วนทางด้านจิตใจคือ ครูควรจะเป็นผู้ที่มีจิตใจดี มีเมตตา กรุณา มีความจริงจัง กระตือรือร้น ใฝ่หาความก้าวหน้า ขยัน มีอารมณ์มั่นคง มีเหตุผล มีระเบียบวินัย กิริยาท่าทางสุภาพ และกล้าแสดงออก ซึ่งบุคลิกภาพของครูศิลปศึกษาเองก็มีลักษณะคล้ายกับบุคลิกภาพของครูโดยทั่วไป โดยได้มีผู้กล่าวไว้ดังนี้

สุลักษณ์ ศรีบุรี (2530: 59-60) กล่าวถึงบุคลิกภาพของครูศิลปศึกษาว่า ควรเป็นผู้มีรูปร่างหน้าตาดี เสียงดังฟังชัด สุขภาพและอนามัยดี สุภาพ มีอารมณ์ขัน ชอบความเป็นระเบียบ เข้าใจผู้อื่น มีความปรานี มีความยุติธรรม มีสติปัญญาไหวพริบดี สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี

วิรุณ ตั้งเจริญ (2527: 67-70) แสดงถึงความคิดเห็นว่า ครูศิลปศึกษาควรเป็นผู้มีใจกว้าง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร (2525: 125) กล่าวถึงลักษณะของครูศิลปศึกษาว่า ทางกายควรแต่งกายให้สวยงาม ทันสมัยแต่เรียบร้อยสมกับเป็นครู ท่าทางควรเป็นผู้ยิ้มง่าย ไม่บูดบึ้ง กิริยาสุภาพ ครูควรแสดงความยุติธรรม ขยันหมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ แสดงความยอมรับต่อความคิดของนักเรียน แสดงความเห็นอกเห็นใจตามสมควรแต่โอกาส สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ มีท่วงท่อนองการพูดที่ดี มีจิตใจดี

เลิศ อานันทนะ (2523: 91) กล่าวถึงบุคลิกภาพของครูศิลปศึกษาว่า ครูศิลปศึกษาควรมีความขยันดิ้นรนสูง มีความอดทน สามารถรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์ได้ พยายามปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ

ชลอ พงษ์สามารถ (2526: 23) ได้กล่าวว่าครูศิลปศึกษาควรเป็นผู้มีความ
กระตือรือร้นไม่อยู่เฉย ทันสมัย หมั่นหาความรู้เพิ่มเติม มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใจกว้าง มี
มนุษยสัมพันธ์ดี

ลินเดอร์แมน (Linderman 1980: 45-46) ได้กล่าวถึงลักษณะครูศิลปศึกษา
ที่ดี ซึ่งพอจะประมวลเป็นบุคลิกภาพของครูศิลปศึกษาได้ว่า มีความสามารถในการสอน เป็นคนตรงไป
ตรงมา รู้จักตัวเอง ยอมรับและศรัทธาในผลงานของนักเรียน ปรับตัวเข้ากับเด็กได้ มีความก้าวหน้า
ทันสมัย ไม่อวดดี ไม่เห็นแก่ตัว กระตือรือร้น มีอารมณ์ขัน รู้จักช่วยเหลือผู้อื่น มีความขยัน มีความอดทน

อุบล ตูจินดา (2532: 180-182) กล่าวถึงบุคลิกลักษณะของครูศิลปะว่า ครู
ควรมีความกระตือรือร้น มีมนุษยสัมพันธ์ มีความเป็นกันเอง เห็นอกเห็นใจ มีความยุติธรรม มีความ
ทันสมัย รู้จักค้นคว้าหาความรู้อยู่เสมอ พัฒนากิริยาท่าทาง ทางด้านความรู้ครูศิลปศึกษาควรมีความรู้
ความสามารถ ความถนัดทางศิลปะ รู้จักใช้อารมณ์ในทางที่เหมาะสม รู้จักกาลเทศะ สามารถทำงาน
ร่วมกับผู้อื่นได้ มีความคิดสร้างสรรค์ ยอมรับฟังคำติชมของผู้อื่นและปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ มีความ
ประพฤติดี การแต่งกาย กิริยาที่ดี

วาทรูบา และ ไรท์ (Wotruba and Wright 1975: 653-661) ได้ศึกษา
วิจัยตัวแปรของประสิทธิภาพในการสอนของครูศิลปะ ซึ่งพอจะกล่าวได้ว่าเกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพของ
ครูศิลปะ คือ ครูควรมีความรู้ ความกระตือรือร้น สนุกสนานในการสอน มีความยุติธรรม นอกจากนั้น

วัชรินทร์ ฐิตอดิศัย (2529: 22) กล่าวถึง ลักษณะของครูศิลปศึกษาที่ดีดังนี้
หมั่นศึกษาหาความรู้ มีความสามารถทางศิลปะ มีจิตสำนึกของการเป็นครูที่ดี มีความเห็นใจ และ
เข้าใจเด็ก มีขั้นตติธรรมสูง มีเหตุผล และมีความยุติธรรม

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2529: 120) กล่าวถึงลักษณะครู ซึ่งพอจะกล่าวได้ว่าเป็น
บุคลิกภาพของครูศิลปศึกษาที่ควรจะมีอยู่ดังนี้ บุคลิกภาพของครูศิลปะที่ดี คือใช้เสียงให้เหมาะสม
ชอบฟัง มีการใช้ภาษาสื่อสารที่ดี คือ ถูกต้อง ชัดเจน มีความอดทน แต่งกายให้เหมาะสมกับอาชีพครู

เลิศ อานันท์นะ (2529: 142) ได้กล่าวถึงบุคลิกลักษณะของครูศิลปะว่า
ต้องมีความร่าเริงแจ่มใส มีอารมณ์ขัน มีท่าทีเป็นมิตรกับเด็ก มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจิตวิทยา
ของเด็ก

เดชา นุชดอนไผ่ (2527: 41-43) ได้กล่าวถึงบุคลิกภาพของครูศิลปศึกษา
ดังนี้ ควรมีความใจเย็น สุขุม รอบคอบ แต่งกายสุภาพ พุดจาชัดเจน ยิ้มแย้มแจ่มใส มีอารมณ์ขัน ขยัน

อดทนในการปฏิบัติงาน ประหยัด ตรงต่อเวลา ปฏิบัติงานด้วยความละเอียดปราณีต มีมนุษยสัมพันธ์ที่เหมาะสม มีจรรยาบรรณในอาชีพ

นิภาพรรณ กุลติลก (2530: 32) กล่าวถึงบุคลิกภาพของครูศิลปศึกษาว่า ควร มีบุคลิกลักษณะน่าเคารพนับถือ มีความเมตตากรุณา มีความมานะพยายาม มีมนุษยสัมพันธ์ดี เอาใจใส่ต่อนักเรียน และมีจรรยาบรรณครู

จากบุคลิกลักษณะของครูศิลปะซึ่งมีผู้ได้กล่าวมาข้างต้น พอจะสรุปได้ว่า ครูศิลปศึกษาควร เป็นผู้ที่มีบุคลิกที่ดี ซึ่งพอจะสรุปเป็น 2 ด้านคือ ด้านร่างกาย และจิตใจ

ทางกาย ควร เป็นผู้ที่มีร่างกายแข็งแรง รูปร่างหน้าตาดี การแต่งกายสวยงาม ทันสมัย และเหมาะสมกับที่เป็นครู เสียงดังฟังชัด มีท่วงท่าของการพูดที่ดี

ทางจิตใจ ควร เป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีอารมณ์ขัน มีจิตใจเมตตา กรุณา มีความอดทน มีความกระตือรือร้น หมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม มีความยุติธรรม เอาใจใส่จิตใจของผู้อื่น มีความปราณีต เรียบร้อย

2.3 บทบาทครูศิลปศึกษาในด้านงานบริการ

ในที่นี้ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงบทบาทของครูศิลปศึกษาในด้านงานบริการด้วย จึงจะนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับขอบข่ายงานบริการของโรงเรียน ซึ่งเป็นตัวกำหนดหรือบ่งชี้ถึงบทบาทครูศิลปศึกษา

ในระบบโรงเรียนไม่ว่าจะเป็นขนาดใหญ่ขนาดเล็ก จะมีองค์กรภายในประกอบด้วยงานหลักอยู่ 4 ลักษณะงาน คือ งานวิชาการ งานปกครอง งานธุรการ และงานบริการ ซึ่งงานหลักทั้ง 4 ดังกล่าว จะแยกการจัดการออกเป็นหน่วยงานย่อยๆ อย่างไร ขึ้นอยู่กับปริมาณและขนาดของโรงเรียน

อย่างไรก็ตาม ระบบของโรงเรียนนั้น ย่อมจะต้องเคลื่อนไหวอยู่ท่ามกลางภาวะแวดล้อมภายนอกนั้นคือ นอกจากโรงเรียนจะต้องมีระบบที่จะเชื่อมต่อการจัดการเรียนการสอนให้ เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแล้ว ยังจะต้องจัดการให้กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมของโรงเรียนหรือชุมชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

เกี่ยวกับโครงสร้างองค์การของโรงเรียนในประเทศไทยนั้น จะแตกต่างกันไปตามขนาดและสภาพของโรงเรียน แต่โดยทั่วไปแล้วโรงเรียนขนาดเดียวกันจะมีโครงสร้างคล้ายคลึงกัน จะแตกต่างกันอยู่บ้าง ก็อาจเป็นเพียงส่วนของการจัดและกำหนดวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน

เพราะแต่ละโรงเรียนต้องปรับให้สอดคล้องกับลักษณะงานและอัตราบุคลากรที่มีอยู่ (เสรี ลาชโรจน์ 2532: 1-18)

ในโรงเรียนตั้งแต่ขนาดเล็กไปจนถึงโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษนั้นก็มียาน ย่อยๆ ในงานบริการแตกต่างกันออกไป ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมขอบข่ายและหน้าที่ของบุคลากรในงาน ต่างๆ ซึ่งหมายรวมได้ถึงบทบาทของครูศิลปศึกษาได้ดังนี้

1. งานฝ่ายอาคารสถานที่และครุภัณฑ์ นับเป็นงานหลักของฝ่ายบริการมี หน้าที่ดูแลปรับปรุงอาคาร สถานที่ รวมทั้งครุภัณฑ์ประจำอาคารให้อยู่ในลักษณะพร้อมใช้และมีสภาพ ที่แสดงให้เห็นว่าได้รับการดูแลรักษาและพัฒนาอยู่ตลอดเวลา สิ่งแวดล้อมทางกายภาพโดยทั่วไปของ โรงเรียนจึงอยู่ในฝ่ายบริการ
2. การให้บริการและอำนวยความสะดวกแก่ฝ่ายต่างๆ ซึ่งฝ่ายบริการจะ ต้องจัดลำดับความสำคัญเสมอ สิ่งใดกระทบต่อคนส่วนมากหรืออาจสร้างปัญหาให้เกิดในวงกว้างได้ จะต้องรับดำเนินการ แต่ต้องเป็นไปตามระเบียบกฎเกณฑ์ของทางราชการสอดคล้องกับข้อตกลงที่ ทำกันไว้ภายในโรงเรียน
3. งานแบบแปลนและพัฒนา เป็นหน่วยงานที่ควรตั้งขึ้นเพื่อรวมกลุ่มบุคคล ที่มีความรู้ความคิดสร้างสรรค์ มีประสบการณ์ด้านงานช่างศิลปะและการออกแบบ เพื่อจะได้ช่วยการ วางแผนพัฒนาอาคาร สถานที่และครุภัณฑ์ต่างๆ ของโรงเรียนภายในขอบเขตอำนาจหน้าที่ของ โรงเรียนที่จะทำได้
4. งานสุขาภิบาลในโรงเรียน มีงานหลักด้านการพยาบาล โภชนาการ ดูแล สุขภาพและความเป็นอยู่ที่ถูกสุขอนามัยภายในโรงเรียน
5. งานสวัสดิการ กำหนดขึ้นมาเพื่อบำรุงขวัญของบุคลากร มีลักษณะไป ในด้านการให้และการสงเคราะห์ช่วยเหลือ เช่น ความสะดวกสบายของสถานที่ทำงาน น้ำดื่ม น้ำใช้ การสื่อสารคมนาคม สวัสดิการด้านการเงิน เครื่องอุปโภคบริโภค รวมทั้งที่อยู่อาศัย
6. งานประชาสัมพันธ์ ดำเนินงานเพื่อการประชาสัมพันธ์โรงเรียนทั้ง ภายในและภายนอกสถานศึกษา
7. งานห้องสมุด ดำเนินงานเกี่ยวกับห้องสมุดในเรื่องของการจัดให้มี สถานที่สำหรับรวมแหล่งเอกสาร จัดซ่อมบำรุงเอกสารสิ่งพิมพ์ จัดหาหนังสือ เอกสาร วารสาร และสิ่งพิมพ์อื่น ๆ รวมทั้งจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม และสถานที่เพื่อชักจูงให้บุคลากร นักเรียน เข้ามาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด

8. งานโสตทัศนศึกษา ดำเนินการในเรื่องการจัดหาโสตทัศนอุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับสถานศึกษาให้เพียงพอ จัดให้มีระบบการใช้ การบำรุง การเก็บรักษา และส่งเสริมให้บุคลากรได้ใช้โสตทัศนอุปกรณ์ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอน

9. งานกิจกรรมนักเรียน ดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมนักเรียนให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการจัดกิจกรรมในสถานศึกษา สังกัดกระทรวง-ศึกษาธิการคือการจัดกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ตามความเหมาะสมกับสภาพโรงเรียนดังนี้

- กิจกรรมลูกเรือ เนตรนารี หรือผู้บำเพ็ญประโยชน์
- กิจกรรมอัสสระ หรือกิจกรรมชุมนุมต่างๆ ทางวิชาการหรือวิชาชีพ
- กิจกรรมรักษาดินแดน

10. งานดนตรี ดำเนินงานเกี่ยวกับดนตรีในเรื่องต่อไปนี้ การจัดให้มีเครื่องดนตรี เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการเรียนการสอนวิชาดนตรี การจัดให้มีการสนับสนุนส่งเสริมนักเรียนที่มีความถนัดและส่งเสริมนักเรียนที่มีความสนใจวิชาพิณดนตรี การบำรุง ส่งเสริมพัฒนางานดนตรีให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ และสามารถบริการแก่ชุมชนได้

11. งานสหกรณ์โรงเรียน ดำเนินงานเกี่ยวกับสหกรณ์โรงเรียนในเรื่องต่อไปนี้ การจัดหา การจำหน่ายสินค้าให้สมาชิก ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมสหกรณ์ในสถานศึกษา การจัดกิจกรรมสหกรณ์ในสถานศึกษามุ่งการบริการแก่สมาชิกเป็นสำคัญ การจัดให้มีการส่งเสริมสนับสนุนบุคลากรในสถานศึกษาให้มีโอกาสได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมสหกรณ์ในสถานศึกษา การจัดให้มีการประเมินผลกิจกรรม การคิดผลกำไรจากการจำหน่าย เป็นเงินปันผลและเฉลี่ยคืนให้แก่สมาชิก

จากบทบาทของครูในงานย่อยต่างๆ ของงานบริการ พอจะกล่าวได้ว่าเป็นการปฏิบัติกิจกรรม หรือมีบทบาทในโรงเรียนเป็นส่วนใหญ่ สำหรับบทบาทของโรงเรียนนั้น นอกจากจะมีหน้าที่หลักในการจัดการศึกษาแล้วยังมีบทบาทต่อชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอ ดังนี้

2.3.1 โรงเรียนกับชุมชน

จะเห็นได้ว่าโรงเรียนมัธยมศึกษา นอกจากจะมีภาระกิจในการให้การศึกษากับนักเรียนแล้ว ยังมีส่วนในการบริการแก่ชุมชนซึ่งเป็นสมาชิกของชุมชนแล้ว ยังมีบทบาทและหน้าที่ต่อชุมชนอีกด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้ โรงเรียนมัธยมศึกษาจึงมีบทบาทต่อชุมชนอยู่หลายด้านด้วยกันคือ

1. การบริการวิชาการแก่ชุมชน โรงเรียนเป็นแหล่งวิชาการ ประกอบด้วยบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในหลายสาขาวิชา โรงเรียนควรจัดโครงการฝึกอบรม เผยแพร่ความรู้ทั้งวิชาการและวิชาชีพแก่ชุมชน

2. การจัดโปรแกรมการศึกษาเพื่อประชาชน โรงเรียนควรมี หลักสูตรการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในชุมชน

3. ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนการพัฒนาชุมชน โรงเรียนร่วมกับชุมชนจัดทำโครงการพัฒนาให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาของอำเภอและจังหวัดตามความเหมาะสม

4. การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน บทบาทสำคัญอีกประการหนึ่งของโรงเรียนคือ การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน โรงเรียนจะต้องหาวิธีนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายร่วมดำเนินการแสดงความคิดเห็นต่างๆ ในการจัดโรงเรียน

5. การเป็นแบบอย่างที่ดีในชุมชน โรงเรียนจึงต้องมีบทบาทการเป็นแบบอย่างที่ดีในชุมชน สมาชิกของโรงเรียนซึ่งได้แก่ ครู อาจารย์ เจ้าหน้าที่ต่างๆ และนักเรียน จึงควรปฏิบัติตนให้อยู่ในระเบียบประเพณีอันดีงาม สมกับที่ได้ชื่อว่าโรงเรียนเป็นสถาบันหลักที่เป็นแบบอย่างอันดีในชุมชน พันทิพา อุทัยสุข และประภาพรรณ สุวรรณสุข (2524: 208)

นอกจากบทบาทของโรงเรียนที่มีต่อชุมชน ซึ่งถือได้ว่าครูศิลปศึกษาเองย่อมต้องมีบทบาทดังกล่าวแล้ว ยังมีบทบาทของครูต่อชุมชนซึ่ง สุวัฒน์ พุทธเมษา (2524: 58-90) ได้กล่าวว่า

1. ครูควรศึกษาทำความเข้าใจชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ ใช้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนให้เป็นประโยชน์ในการเรียนการสอนให้มากที่สุด เพื่อชีวิตที่ดีของเด็กและชุมชน

2. สร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ประชาสัมพันธ์กิจการและการทำงานของโรงเรียนแก่ชุมชน

3. ทำตนเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน ประพฤติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีทางประชาธิปไตยมีจริยธรรมและวัฒนธรรม เป็นที่เชื่อถือของชุมชน

4. ร่วมมือกับชุมชนในการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อความเจริญก้าวหน้าของชุมชน

5. นำโรงเรียนเข้าสู่ชุมชน ให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจชุมชนของตนเองดีขึ้น มีจิตสำนึกและผูกพันกับชุมชนของตน มีเจตนามุ่งมั่นที่จะทำประโยชน์ให้เกิดแก่ชุมชน

6. นำชุมชนเข้าสู่โรงเรียน ให้นักเรียนเข้าใจโรงเรียน ชมผลงานของนักเรียน ชมกิจการและการเรียนการสอนของโรงเรียน

7. ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของโรงเรียน

8. ใช้ทรัพยากรต่างๆ ภายในชุมชนให้เป็นประโยชน์แก่การศึกษาในชุมชน

9. ให้ความสำคัญแก่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในทุกด้าน

10. ปรับปรุงหลักสูตรและการเรียนการสอนให้สัมพันธ์สอดคล้องกับความเป็นอยู่ และความต้องการของชุมชน

สัมพันธ์ ทองสมัคร (2528: 7-10) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนว่า ผู้บริหารการศึกษา ครู อาจารย์ทุกคน จะต้องยอมรับการเปลี่ยนแปลงปรัชญาการศึกษาหลักสูตร เทคนิควิธีการสอน ตลอดจนแนวความคิด จากการสอนหนังสือมาเป็นการสอนนักเรียนทุกคนให้คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และใช้สถาบันการศึกษาในท้องถิ่นเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนด้วย การพัฒนาทัศนคติ ค่านิยม แนวความคิดในการดำรงชีวิตให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขตามสมควรแก่อัตภาพ ซึ่งบทบาทสำคัญที่ครูควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ

1. ให้ความสำคัญที่เหมาะสมแก่บุคคลในท้องถิ่น

2. การปลูกฝังด้านคุณธรรม

3. การส่งเสริมค่านิยมที่เหมาะสม

4. การทำนุบำรุงศึกษาศิลปวัฒนธรรมไทย

5. การเสริมสร้างความเข้าใจในระบอบการปกครองประชาธิปไตย

ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพชีวิต วัฒนธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์จะประสบผลสำเร็จได้ก็ต้องอาศัยครู เป็นผู้มืบทบาทอันสำคัญ ซึ่งจะช่วยให้การอบรมสั่งสอน ปลูกฝังและเสริมสร้างแก่เยาวชนทุกคนในท้องถิ่น ได้มีความรู้ซาบซึ้งและตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องดังกล่าว

อวยพร สังข์ทอง (2527: 10-13) ได้กล่าวถึงบทบาทครูว่า การเป็นครูที่ถูกต้องนั้น จะต้องพยายามรับรู้ปัญหาของชุมชนให้มากที่สุด รวมทั้งครูควรมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชนด้วย

งานแนะแนว จัดเป็นงานบริการอย่างหนึ่งซึ่งนอกเหนือจากครูแนะแนวโดยตรงแล้ว ครูทุกคนต้องรับผิดชอบเกี่ยวกับงานแนะแนว เนื่องจากครูเป็นผู้ใกล้ชิดกับนักเรียน ย่อมสามารถวิเคราะห์ความเป็นเอกลักษณ์บุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในบริการแนะแนว ครูทุกคนทำงานแนะแนว ครูจึงต้องช่วยให้เด็กเข้าใจตนเองและยอมรับตนเอง และให้เด็กได้ค้นหาเป้าหมายชีวิตของตนได้อย่างมีเหตุผล ซึ่งทั้งสองอย่างนี้เป็นเป้าหมายสำคัญของงานแนะแนว และการที่จะช่วยให้เด็กบรรลุถึงเป้าหมายของงานแนะแนวดังกล่าวได้นั้น ครูควรมีบทบาทหน้าที่ในเรื่องต่อไปนี้ (ประหยัด ทองมาก 2527: 7-11)

1. เรียนรู้พัฒนาการของเด็กที่ตนรับผิดชอบ
2. รวบรวมข้อมูลเด็กเป็นรายบุคคล
3. ศึกษาเด็กทั้งเป็นกลุ่มและรายบุคคล
4. ให้คำปรึกษาเด็ก
5. ร่วมมือกับบิดามารดาเพื่อส่งเสริมการพัฒนาเด็ก
6. ร่วมงานกับครูทุกคน

ธีระ ชัยยุทธยรรยง (2528: 25-30) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูศิลปศึกษาต่องานแนะแนวที่ชัดเจนขึ้น คือ การบริการสนเทศ อาจอยู่ในความรับผิดชอบของครูอาจารย์ที่ทำหน้าที่เสตทัศนศึกษา ครูบรรณารักษ์ ครูศิลปศึกษา ศิลปปฏิบัติ ซึ่งจะทำหน้าที่ในการจัดทำป้ายสนเทศในด้านการศึกษา อาชีพ และส่วนตัว จัดแนะแนวสัญจร ฯลฯ

อภาพร เจนประภาพงษ์ (2527: 28-33) ได้กล่าวถึง วิชาดนตรีและศิลปะว่า เป็นได้ทั้งงานและการบำบัดรักษา ครูสามารถให้นักเรียนได้แสดงออกถึงความคิด ให้นักเรียนค้นพบความยากลำบากด้วยตนเอง และพร้อมที่จะให้คำปรึกษาแนะนำอันจะทำให้นักเรียนประสบความสำเร็จในงานอย่างสมบูรณ์ จากความช่วยเหลือและความมีน้ำใจของครู นักเรียนก็จะสามารถทำงานด้วยตนเองพร้อมทั้งใช้ความพยายามมากขึ้น และเพิ่มความสนใจในการทำงานนั้นๆ มากขึ้น

ครูทุกคนมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อการพัฒนานักเรียนเป็นรายบุคคล และแนะนำนักเรียนในชั้นเรียนของตน ถึงแม้ครูจะไม่สามารถพิเศษทางด้านแนะแนวก็ตาม แต่งานที่เกี่ยวข้องกับด้านแนะแนวนั้น ครูทุกคนสามารถทำได้โดยมีความเข้าใจถึงความต้องการของนักเรียนป้องกันปัญหาด้านการปรับตัวและช่วยนักเรียนพัฒนาศึกษาด้วยตนเองได้อย่างเต็มที่

นอกจากนี้เกี่ยวกับบทบาทของครูที่มีต่อนักเรียนในด้านงานบริการ เฉลียว บุรีภักดี (อ้างถึงใน พันทิพา อุทัยสุข และประภาพรรณ สุวรรณสุข 2524: 26) กล่าวว่า จำเป็นต้อง

1. มีความสนใจและเอาใจใส่ต่อปัญหาผู้เรียน ช่วยเหลือผู้เรียนในการแก้ปัญหา เปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินผลการสอน มีมนุษยสัมพันธ์ต่อผู้เรียน ให้ความร่วมมือในกิจกรรมของผู้เรียนและให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการเรียน เรื่องส่วนตัว และการเข้าสังคม
 2. เกี่ยวกับบทบาทของครูที่มีต่อบุคลากรในโรงเรียนคือ ให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนครูในโรงเรียน สามารถปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนครูในโรงเรียนได้ดี และช่วยเหลือแนะนำครูใหม่
 3. เกี่ยวกับบทบาทของครูที่มีต่อผู้ปกครองคือ ให้การต้อนรับและเป็นกันเอง เมื่อผู้ปกครองมาติดต่อปรึกษาหารือร่วมกันในการแก้ปัญหาของผู้เรียน และรายงานความก้าวหน้าของผู้เรียนให้ผู้ปกครองทราบ
 4. เกี่ยวกับบทบาทของครูต่อชุมชนคือ การร่วมจัดกิจกรรมด้านวิชาการแก่ชุมชน ให้ความช่วยเหลือและบริการแก่ชุมชนตามควร ติดต่อขอความร่วมมือและบริการต่างๆ จากชุมชนตามความเหมาะสมและรู้จักแหล่งทรัพยากรในชุมชนที่จะนำมาใช้ในโรงเรียนได้
- จะเห็นได้ว่าบทบาทของครูในด้านงานบริการมีหลายด้านด้วยกัน ซึ่งนอกเหนือไปจากการเรียนการสอนแล้ว ครูทั่วไปรวมทั้งครูศิลปศึกษายังต้องมีบทบาทต่างๆ อีกมากมาย ซึ่งสรุปเป็นงานบริการที่สำคัญ 2 ด้านคือ
1. ด้านงานบริการในโรงเรียน เช่น งานแผนงาน งานอาคารสถานที่ งานประชาสัมพันธ์ งานอนามัยโรงเรียน ห้องสมุด งานโสตทัศนศึกษา งานสารสนเทศ งานแนะแนว งานโภชนาการ งานอาคารสถานที่ เป็นต้น
 2. งานบริการต่อชุมชน ได้แก่ การมีบทบาทช่วยเหลือชุมชนในด้านการบริการให้ความรู้ บริการให้ข้อมูลข่าวสารใหม่ การเผยแพร่ และเป็นผู้นำในการอนุรักษ์ ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมอันดีแก่ชุมชน เป็นต้น

ปัญหาครุศิลปศึกษา

จากบทบาทที่ครูกล่าวมาข้างต้น เป็นบทบาทในด้านการเรียนการสอน บุคลิกภาพ และงานบริการของครุศิลปศึกษา ซึ่งเป็นคุณลักษณะหรือบทบาทที่คาดหวังเป็นส่วนใหญ่ แต่อย่างไรก็ตามในการปฏิบัติตามบทบาทครุศิลปศึกษา ก็ย่อมต้องประสบปัญหาที่อาจทำให้ไม่สามารถปฏิบัติตามบทบาทที่ควรจะเป็นได้ทั้งหมด ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลปัญหาหรือบทบาทที่ไม่พึงประสงค์ได้ดังนี้

สำหรับปัญหาหรือบทบาทที่ไม่พึงประสงค์ของครูโดยทั่วไปนั้น ได้มีผู้รู้กล่าวถึงหลายท่าน ดังที่ พันทิพา อุทัยสุข และประภาพรรณ สุวรรณสุข (2524: 24-32) ได้กล่าวถึงปัญหาและประสิทธิภาพของผู้สอนในระดับมัธยมศึกษาพบปัญหาดังนี้ คือครูยังขาดความรับผิดชอบ ขาดความริเริ่มสร้างสรรค์ ไม่ใฝ่หาความรู้และกระตือรือร้นที่จะปรับปรุงตนเอง ครูเองยังมีปัญหาส่วนตัวมาก ครูไม่พยายามทำความเข้าใจในหลักสูตรใหม่ และการวัดผลประเมินผล นอกจากนี้ ครูระดับมัธยมศึกษามักสอนได้เฉพาะวิชาเอกวิชาเดียว ตลอดจนมีหน้าที่หลายอย่างทำให้สอนได้ไม่เต็มที่ นอกจากนี้ สมพงษ์ จิตระดับ (2527: 9-11) ได้กล่าวถึงปัญหาครูว่า การสอนของครูยังเหมือนเดิมคือ เป็นศูนย์กลางและเป็นผู้กำหนดทุกอย่างให้แก่ักเรียนยังสอนและวัดผลในเรื่องความจำเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับ (พัฒนา จันทนา 2526: 37-40) ได้กล่าวถึงปัญหาเรื่องการเรียนรู้ของครูว่า ครูมักใช้วิธีสอนแบบเก่าซ้ำซาก ไม่มีอุปกรณ์ประกอบการสอน

เกี่ยวกับปัญหาที่ครูไม่นำทรัพยากรมาใช้ให้เกิดประโยชน์นั้น สาเหตุมาทั้งจากตัวครู ผู้บริหาร และเรื่องของผลตอบแทน ดังที่ สุวัฒน์ พุทธเมธา (2524: 58-90) สรุปไว้ดังนี้ คือครูยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาในปัจจุบัน เน้นการสอนเนื้อหา และเห็นว่าการสอนด้วยอุปกรณ์การสัมผัสของจริงหรือสภาพที่แท้จริงทำให้เสียเวลา นอกจากนี้ยังมีปัญหาที่ผู้บริหารไม่ให้การสนับสนุนและขาดทุนทรัพย์ เกษม สุตหอม(2528: 29) ได้กล่าวถึงปัญหาครูที่ส่งผลต่อการเรียนการสอนอีกเรื่องหนึ่งคือ ด้านการวัดผลซึ่งบังคับให้ครูต้องสอนโดยเน้นที่เนื้อหามากกว่าจะคำนึงถึงพัฒนาการของนักเรียนทางสังคม อารมณ์ หรือทางกาย และปัญหาครูซึ่งส่งผลกระทบต่อการบริการหลักสูตรคือ ครูขาดในบางรายวิชา ทำให้ผู้บริหารต้องจัดครูซึ่งไม่มีความรู้ในรายวิชาที่ขาดนั้น เข้าสอนแทน (กรมวิชาการ 2524: 160) จากการประเมินผลการใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 กองวิจัยทางการศึกษา (2523: 82-87) พบว่า ครูผู้สอนสามารถปฏิบัติตามหลักสูตรได้ในระดับปานกลาง ซึ่งมีปัญหาและอุปสรรคดังนี้คือ ครูทั่วไปยังไม่เข้าใจความต้องการของหลักสูตร ขาดอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรม และครูเห็นว่าเนื้อหาในหลักสูตรกว้างและมีมากเกินไป แต่เวลาน้อย เปลือง ฌ นคร (2523: 22-24) กล่าวถึงปัญหาที่ทำให้ครูเกิดความเบื่อ เช่น จาก

ปัญหาของระบบงาน จากคำตอบแทนตำ หรือความผิดพลาดซึ่งเกิดจากความคาดหวังของสังคมว่า ครูจะต้องทำตัวอยู่ในระเบียบ ครูต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ที่เข้มงวด สม ชัยขรรค์ (2525: 59-61) กล่าวถึงปัญหาเกี่ยวกับบทบาทของครูว่ามีปัญหามาจากสาเหตุสำคัญ 2 ประการคือ ปัญหาจากครูเอง เช่น ขาดพรสวรรค์ในความเป็นครูและปัญหาจากสภาพแวดล้อม เช่น สภาพเศรษฐกิจ ปัญหาจากผู้บริหาร นักเรียน ครูขาดขวัญและกำลังใจจากการทำงาน คุปตา (Cupta อ้างถึงใน ประชุม โภธิกุล 2529: 26-31) กล่าวถึงความเครียดของครู ซึ่งเกิดจากระบบองค์กรว่า มีสาเหตุมาจากความสับสนหรือไม่รู้ขอบเขตของบทบาทตน มีภาระมากเกินไปในบทบาทของตน สิ่งสนับสนุนในการทำงานในบทบาทหน้าที่ไม่เพียงพอและการรับผิดชอบต่อบุคคลอื่นมากเกินไป เช่น ทั้งจากปัญหานักเรียนตัวเอง แต่เงื่อนไขที่สร้างความเครียดให้กับครูระดับสูงคือ ผู้บริหารไม่ปกป้อง สนับสนุน หรือวิพากษ์วิจารณ์ครูมากเกินไป นอกจากนั้น ปราณี เดกิงพล (2527: 1-4) ได้ทำการวิจัยการศึกษาปัญหาที่เกี่ยวกับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครูที่สอนในระดับมัธยมศึกษาในส่วนภูมิภาคของประเทศไทย ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ครูที่สอนในระดับมัธยมศึกษาในส่วนภูมิภาคของประเทศไทยมีปัญหาเกี่ยวกับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานในด้านอาคารสถานที่และสวัสดิการมากที่สุด ปัญหารองลงมาได้แก่ ปัญหาจากผู้บังคับบัญชา ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหานักเรียนและผู้ปกครอง ปัญหาบุคลิกภาพ และปัญหาเพื่อนร่วมงานตามลำดับ

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2530: 83) ได้รายงานผลการวิจัยของคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ เกี่ยวกับประเมินหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524 พบว่า ปัญหาเกี่ยวกับครูนั้นมีหลายเรื่องที่ต้องพิจารณา คือ ปริมาณงานของครู คุณภาพของครู การบรรจุครูไปส่วนภูมิภาค การมอบหมายให้ครูได้ปฏิบัติงานตามสาขาวิชาที่เรียนมา สภาพการทำงานของครูและสวัสดิการครู

จอห์นสัน (Johnson อ้างถึงใน ปราณี เดกิงพล 2527: 5) ได้ทำการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจในการทำงานของครูเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบต่างๆ คือ ความสำเร็จในการทำงานความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การเป็นที่ยอมรับ งานที่ทำ ความรับผิดชอบ นโยบายและงานด้านบริการสภาพของการทำงาน สถานภาพและชีวิตส่วนตัวของครู

จากการรวบรวมปัญหาครูทั่วไปดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า ครูทั่วไปประสบปัญหาจากหลายด้านด้วยกัน เช่น

1. ปัญหาจากครูเอง เช่น ปัญหาด้านวิชาการ ปัญหาครอบครัว
2. ปัญหาจากสภาพแวดล้อม เช่น สภาพเศรษฐกิจที่ไม่ดี

3. ปัญหาจากผู้บริหาร การสนับสนุน การจัดสรรงบประมาณ ขวัญและกำลังใจของครู
 4. ปัญหาจากนักเรียน ขาดเรียน ไม่สนใจการเรียน
 5. ปัญหาจากการบริหารหลักสูตร เช่น การให้ความรู้ครูเกี่ยวกับหลักสูตรระบบการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล การใช้วัตกรรมการสอน
 6. ปัญหาเรื่องอัตราบุคลากร เช่น การมอบหมายงานให้ครูไม่ตรงตามสาขาความรู้ และการบรรจุครู
 7. ปัญหาสวัสดิภาพและสวัสดิการของครูและที่สำคัญอีกประการหนึ่ง
 8. ปัญหางบประมาณ ซึ่งส่งผลกระทบต่อปัญหาครูในหลายา ด้าน
- อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่า ปัญหาต่างๆ เหล่านี้เป็นสาเหตุหนึ่งที่จะทำให้ครูไม่สามารถปฏิบัติตามบทบาทที่ตนควรจะเป็นได้ดีเท่าที่ควร

ซึ่งครูศิลปศึกษาเองก็ย่อมจะประสบปัญหาเช่นเดียวกับครูทั่วไป ดังมีผู้กล่าวถึงบทบาทครูศิลปศึกษา และปัญหาที่ก่อให้เกิดครูศิลปศึกษาไม่ปฏิบัติตามบทบาทที่ควรจะเป็น ดังนี้

จักร ศิริพานิช (2530: 42) ได้กล่าวถึงปัญหาของครูศิลปศึกษาว่า การที่ครูศิลปศึกษาหรือหมวดศิลปะไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ควรนั้น มีสาเหตุมาจาก

1. ผู้สอนไม่มีโครงการและข้อมูลเสนอ
2. ไม่มีผลงานดีเด่น
3. ผู้ปกครองไม่ให้ความร่วมมือ
4. ผู้บริหารขาดจิตสำนึกทางสุนทรียศาสตร์

อำนาจ เย็นสบาย (2528: 37) ได้กล่าวถึงปัญหาครูศิลปศึกษา จากการรวบรวมผลจากแบบสอบถาม บุคลากรผู้สอนศิลปะระดับมัธยมศึกษา ของมหาวิทยาลัยศิลปากร พบว่า

1. ขาดตำราและคู่มือ
2. ขาดอุปกรณ์การสอน
3. หลักสูตรไม่สมบูรณ์
4. นโยบายของผู้บริหาร
5. ผู้สอนขาดความพร้อมในการสอน

จากรายงานการสัมมนาในระดับชาติ เรื่อง "หลักสูตรมัธยมศึกษา" กรมวิชาการ (2530: 46-149) ได้รายงานการอภิปรายเกี่ยวกับปัญหาของครูศิลปศึกษา ดังนี้

สุลักษณ์ ศรีบุรี กล่าวว่า คุณภาพและคุณลักษณะของครูศิลปะ ทำให้เกิดเจตคติในด้านไม่ดี จากผู้บริหารและผู้ปกครองลักษณะเฉพาะของครูศิลปศึกษา มักจะขัดแย้งกับผู้บริหารและความคิดเห็นสวนทางกัน ผู้บริหารมักจะมองครูศิลปะว่าแต่งตัวแปลก มาทำงานสาย ทำตัวตามสบาย ไม่สอดคล้องกับสังคม ครูศิลปะจะถูกใช้งานในเรื่องตกแต่งอาคาร เป็นส่วนใหญ่

ปรีชา เกาทอง กล่าวว่า สำหรับปัญหาการใช้หลักสูตร ที่พบก็คือ ปัญหาด้านบุคลากร คือ ครูศิลปะไม่พอเพียงทำให้การเรียนการสอนไม่ได้ผล

สังคม ทองมี กล่าวว่า ครูศิลปศึกษา มีปัญหาในการนำหลักสูตรไปใช้ปัญหาเหล่านั้นได้แก่

1. ขาดตำรา คู่มือครู
2. ขาดอุปกรณ์การสอน
3. ขาดการสนับสนุนจากผู้บริหาร
4. ขาดความพร้อมในการสอน
5. งบประมาณน้อย
6. ผู้บริหาร ผู้ปกครอง ประชาชนทั่วไป มีเจตคติไม่ดีต่อศิลปศึกษา

นอกจากนี้ผู้ที่สำคัญที่สุดในการใช้หลักสูตร คือ ครู มีความเข้าใจในหลักสูตรแค่ไหนและฝ่ายบริหารกับครูศิลปะควรเข้าใจกัน ปัจจุบันโรงเรียนมัธยมศึกษาทั่วประเทศ มีครูผู้สอนที่จบทางศิลปะเพียง 40% นับได้ว่าเป็นการจัดบุคลากรไม่ตรงกับความรู้อาจความสามารถ นอกจากนั้น ผู้เข้าร่วมสัมมนามีความเห็นว่าเอกสารหลักสูตรได้แก่ หลักสูตร คู่มือครู คู่มือการสอน และหนังสือเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการจัดทำและแจกให้แก่โรงเรียนต่างๆ ตั้งแต่เริ่มประกาศใช้หลักสูตรมานั้น ไม่เพียงพอโดยเฉพาะคู่มือครูหรือคู่มือการสอนรายวิชาต่างๆ ที่พิมพ์จำหน่ายก็ไม่มีแพร่หลายเท่าที่ควร จึงทำให้ไม่ถึงมือครู ปัญหาเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้ พบว่า การจัดการเรียนการสอนครูเน้นเนื้อหาตามที่มีอยู่ในหนังสือเรียนมากกว่าการเน้นทักษะกระบวนการ และการปฏิบัติ ไม่คำนึงถึงการเรียนการสอนที่ให้นักเรียน เป็นศูนย์กลาง ซึ่งแต่ละคนมีวิธีการเรียนรู้แตกต่างกัน จึงทำให้เกิดปัญหาเรื่องเวลาเรียนไม่พอ นอกจากนี้ ที่ประชุมยังมีความเห็นว่าครูและผู้บริหารโรงเรียนไม่ได้มีการส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้จากสื่อมวลชนต่างๆ คุณภาพของครู การที่ครูไม่ได้สอนวิชาที่ตัวเองได้มา ทำให้การเรียนการสอนขาดประสิทธิภาพ การที่ครูสอนตามเนื้อหาที่มีในหนังสือหรือตามข้อทดสอบโดยไม่คำนึงถึงหลักสูตร ทำให้เกิดปัญหา เวลาเรียนไม่พอไม่มีเวลาฝึกทักษะต่างๆ ได้อย่างเพียงพอ นอกจากนี้ที่ประชุมยังมีความเห็นว่า ปัญหาสำคัญของการ

วัดประเมินผลอีกประการหนึ่งคือ ครูไม่เข้าใจ ความคิดรวบยอด ของการวัดผล ทำให้ไม่สามารถจัดการวัดประเมินผลได้อย่างถูกต้อง ตามจุดประสงค์ที่วางไว้

สงวน รอดบุญ (2530: 31-35) กล่าวถึงปัญหาครูศิลปศึกษาว่า

- ครูผู้สอนบางคนมีความรู้เรื่องศิลปะแต่ไม่สู้เข้าใจวิธีสอน
- โรงเรียนบางแห่งใช้ครูที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจทางศิลปะมาสอนศิลปะ
- ผู้บริหารบางโรงเรียนไม่ให้ความสำคัญวิชานี้เป็นผลทำให้นักเรียนขาดการพัฒนาทางด้านความคิด จิตใจ และทางร่างกาย

ด้านความคิด จิตใจ และทางร่างกาย

- ครูบางคนสอนโดยวิธีเผด็จการ
- ครูบางคนมุ่งสอนแต่ในด้านทักษะของศิลปะ โดยไม่คำนึงถึง พัฒนาการในด้านการ

รับรู้ สภาพความแตกต่างระหว่างบุคคล

- ครูผู้สอนใช้ความรู้ลึกของตนเอง เป็นเครื่องตัดสินความสามารถทางศิลปะ โดยไม่

คำนึงถึงความสามารถในการแสดงออกของเด็กแต่ละคน

กรมวิชาการ (2528: 5-6) ได้สำรวจสภาพการเรียนการสอนศิลปศึกษาในระดับมัธยม-

ศึกษาต้นต้นพบว่า

1. มีปัญหาเกี่ยวกับครูผู้สอนศิลปศึกษา ไม่พยายามปรับวิธีการสอนตามแนวทางของหลักสูตรที่ต้องอาศัยความเอาใจใส่ของครู และกระบวนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียน เป็นศูนย์กลางการเรียนและครูผู้สอนไม่มีพื้นความรู้ตรงตามสาขาวิชา

2. ปัญหาเกี่ยวกับผู้บริหารโรงเรียน คุณภาพ และคุณลักษณะของครูศิลปศึกษา ทำให้ผู้บริหารเกิดเจตคติที่ไม่ดีต่อครูศิลปศึกษา ผู้บริหารโรงเรียนซึ่งไม่ให้ความสำคัญแก่วิชาศิลปศึกษาเท่าที่ควร

3. ปัญหาเกี่ยวกับหลักสูตร โครงสร้างหลักสูตรศิลปศึกษาไม่ต่อเนื่อง เพราะยังคงเฉพาะ ม.1 และ ม.2 แต่ไม่มีบังคับในชั้น ม.3 ทำให้ผู้เรียนขาดการปลูกฝังทางสุนทรียศาสตร์

4. ปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน เนื่องจากผู้บริหารโรงเรียนไม่ให้ความสำคัญเท่าที่ควรจึงมีส่วนทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ครูไม่ได้รับการส่งเสริมให้เข้าอบรมทางวิชาการและวิธีการสอนแบบใหม่ๆ งบประมาณที่จัดสรรให้มัน้อย ครูศิลปศึกษาจึงขาดความกระตือรือร้นและขาดกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ หนังสือประกอบการเรียนการสอนรายวิชาทัศนศิลป์ศึกษามีน้อย ไม่สมบูรณ์ บางตอนเนื้อหายังไม่ถูกต้อง

5. ปัญหาเกี่ยวกับการวัดผล-ประเมินผล ครูศิลปศึกษาเองยังขาดความรู้ความเข้าใจระบบการประเมินผลครูศิลปศึกษาวัดและประเมินผลโดยไม่คำนึงถึงพัฒนาการของเรียน เป็นสำคัญ

ชลอ พงษ์สามารถ (2526: 82-84) ได้กล่าวถึงปัญหาการเรียนการสอนศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาว่า มีปัญหาดังนี้

ปัญหาเกี่ยวกับตัวครู

- ซึ่งอาจเนื่องมาจาก การจัดงบประมาณน้อยเกินไป ไม่สามารถดำเนินการสอนได้ดีเท่าที่ต้งจุดประสงค์ไว้

- การจัดตารางสอน ไม่สัมพันธ์กัน การปฏิบัติงานไม่ติดต่อเป็นช่วงเดียวบุคลากรน้อยเกินไป ไม่พอสอนไม่ตรงตามความถนัดของตน

- จำนวนเวลาคาบสอนไม่สมดุลย์กับเนื้อหา

- ครูผู้สอนมักถูกใช้ในด้านกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน บางครั้งต้องทิ้งชั้นเรียน

- หนังสือคู่มือการสอนน้อย ขาดตำราเรียนที่ค้นคว้า

ปัญหาเกี่ยวกับตัวนักเรียน

- นักเรียนไม่เห็นความสำคัญของวิชาศิลปศึกษา

- อุปกรณ์การเรียนมีราคาแพง

- เวลาเรียนที่กำหนดให้ไม่พอ

- หนังสือค้นคว้าประกอบการเรียนน้อยเกินไป

ปัญหาเกี่ยวกับผู้บริหาร

- การสนับสนุนด้านงบประมาณ

- ห้องปฏิบัติการเรียนซึ่งควรจะเหมาะกับวิชาเรียน รวมทั้งโต๊ะ เก้าอี้ อุปกรณ์อย่างอื่น

- เครื่องมืออุปกรณ์ในการเรียนควรมีจำนวนมากพอกับจำนวนนักเรียน

- สื่อการเรียนการสอน เช่น สไลด์ หุ่น ขาหยั่ง หากโรงเรียนมีก็สะดวก

- ผลงานของเด็กมีคุณค่า โรงเรียนควรเห็นความสำคัญของผลงาน

อย่างไรก็ตาม ผู้บริหารเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งในการบริหารงานของโรงเรียนหรือสถาบัน การบริหารงานของโรงเรียนจะดำเนินไปด้วยดีนั้น องค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งคือผู้บริหาร เมื่อผู้บริหารถือเป็นศูนย์กลางของการดำเนินกิจการทั้งปวงในโรงเรียน เป็นผู้พิจารณาดำเนินงานหลัก เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ (จิระ สิทธิ 2519: 24) สำหรับการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา นั้น มีงานที่สำคัญคือ งานบริหารวิชาการ ความสัมพันธ์กับชุมชน งานบริหารกิจการ

นักเรียน งานบริหารบุคลากร งานบริหารอาคารสถานที่ การบริหารงานธุรการและการเงิน (กัญญา สาร 2516: 446)

จากบทบาทความรับผิดชอบของผู้บริหารข้างต้น พอจะประมวลและนำเสนอ เป็นงานหลักของผู้บริหารโรงเรียนเป็น 5 ด้าน คือ

1. งานบริหารวิชาการ ซึ่งหมายถึงการบริหารกิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียนซึ่งเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการสอนของนักเรียนให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพที่สุด (กัญญา สาร 2516:152)

2. งานบริหารด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน ในฐานะที่โรงเรียนเป็นหน่วยงานหนึ่งของสังคม โรงเรียนจึงเป็นสถาบันหนึ่งที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชน จึงควรมีความสัมพันธ์อันดีทั้งในแง่ผู้ให้บริการและผู้รับบริการจากชุมชน ซึ่งผู้บริหารย่อมต้องเห็นความสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน และถือ เป็นงานสำคัญอย่างหนึ่งในการบริหารงานโรงเรียน (นิสิตปริญญาโท แผนกวิชาบริหารการศึกษากลุ่มที่ 2 2515: 57)

3. การบริหารงานด้านบุคลากร เป็นหัวใจสำคัญของโรงเรียนงานหนึ่ง ในโรงเรียนมัธยมศึกษาซึ่งมีบุคลากรจำนวนมากนั้น การบริหารที่ดีของผู้บริหารทำให้บุคลากรทุกฝ่ายร่วมมือกันทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ (ชัชวาลย์ อามาศย์มณี 2521: 24)

4. งานบริหารกิจการนักเรียน เป็นกิจการที่ครอบคลุมเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับนักเรียน นับตั้งแต่วาระแรกที่นักเรียนเข้ามาสู่โรงเรียน จนสำเร็จการศึกษา เพื่อให้นักเรียนได้รับความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา ได้รับความยุติธรรม สะดวกสบาย มีความปลอดภัย ได้รับความอบอุ่นจากทางโรงเรียน ได้ฝึกประสบการณ์ชีวิตที่มีประโยชน์ต่อตนเองและสังคม (ชัชวาลย์ อามาศย์มณี 2521: 26)

5. งานบริหารธุรการและการเงิน จัดเป็นงานหนึ่งที่เกื้อหนุนงานอื่น ๆ สำเร็จลุล่วงซึ่งงานธุรการนั้น หมายถึงงานที่เกี่ยวข้องกับงานสารบรรณ เอกสารต่าง ๆ งานทะเบียน ตลอดจนบัญชีเงินต่าง ๆ ของโรงเรียนด้วย (กัญญา สาร 2516: 308)

จากขอบข่าย ลักษณะ และความสำคัญในงานต่าง ๆ ของโรงเรียนดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า ผู้บริหารเป็นผู้มีบทบาท มีภาระที่จะต้องบริหารงานให้ราบรื่น และมีประสิทธิภาพสูงสุดในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะในด้านบุคลากร ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญที่จะพัฒนางานในด้านอื่น ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ นั่น การบริหารบุคคลซึ่งมีจำนวนมากหรือมีความแตกต่างกัน เช่น ประการแรก ลักษณะทางพันธุกรรมที่แตกต่างกัน ซึ่งอาจส่งผลถึงการปฏิบัติงาน เป็นต้นว่า ผู้บริหารควรจะใช้บุคคลให้เหมาะสมกับงาน เช่นงานที่ต้องใช้กำลังกายหรือปฏิบัติอยู่นาน ๆ บุคคลผู้มีความแข็งแรงหรือครุชยา อาจ

ปฏิบัติได้ดีกว่าผู้อ่อนแอกว่าหรือครุหญิง เป็นต้น ประการที่สอง สติปัญญาที่แตกต่าง กรณีนี้ผู้บริหารควร จะทราบว่า จะหวังความสำเร็จและผลงานจากทุกคนเหมือนกันไม่ได้ ประการที่สาม ความแตกต่าง ทางความคิดเห็น ซึ่งย่อมมีอยู่เสมอ ผู้บริหารจะต้องตระหนักถึงความแตกต่างนี้ จึงควรจะระลึกและ พิจารณาว่าสิ่งใดเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เป็นที่ตั้ง โดยผู้บริหารจะต้องคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม มากกว่าใช้อารมณ์ส่วนตัวในการบริหาร ประการที่สี่ ความต้องการที่แตกต่างกัน ผู้บริหารจะต้อง เข้าใจปัญหาและความต้องการของผู้ใต้บังคับบัญชาแต่ละคน เพื่อที่จะได้มอบหมายงานได้ถูกต้อง (สำราญ ถาวรารุศม์ ม.ป.ป.: 178-180)

นอกจากความแตกต่างระหว่างบุคคลดังกล่าวแล้ว ยังพบปัญหาการบริหารงานบุคคลากรซึ่ง มาจากผู้บริหาร เช่น

1. ผู้บริหารส่วนมากมีพฤติกรรมโน้มเอียงไปในทางสนใจผลงานมากกว่า โดยละเลยที่จะสนใจเรื่องส่วนตัวของผู้ใต้บังคับบัญชา ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นได้
2. การใช้อำนาจของผู้บริหาร ซึ่งผู้บริหารบางคนขาดทฤษฎี ขาดการอบรมการเป็นผู้ บริหาร มีความหลงอำนาจ ใช้อำนาจเกินขอบเขต เครื่องครัดต่อระเบียบวินัยจนเกินพอดี รวมทั้งขาด ความยุติธรรม เป็นสาเหตุหนึ่งของความตึงเครียด ความกดดันต่อผู้ร่วมงานได้
3. ปัญหาเกี่ยวกับการมอบหมายงาน เช่น ผู้บริหารไม่เจตน์หรือแจกจ่ายงานอย่างมี สัดส่วนเหมาะสม การมอบหมายงานไม่ตรงตามความรู้ความสามารถ เช่น ใช้ครูประจำชั้นไปสอน พลศึกษา ซึ่งเป็นปัญหาหนึ่งที่ส่งผลต่อการบริหารงานในโรงเรียน (นิสิตบัณฑิตวิทยาลัย สาขาบริหาร การศึกษา 2526: 12-14)

จากปัญหาของครูศิลปศึกษาดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า มีสาเหตุที่ทำให้ครูศิลปศึกษาไม่ สามารถปฏิบัติตามบทบาทของตนได้เท่าที่ควรนั้นมีสาเหตุใหญ่ๆ ดังนี้

1. ปัญหาจากการบริหารหลักสูตร เนื่องมาจากการขาดคู่มือครู ขาดเอกสาร ตำรา ประกอบการเรียนการสอน การได้รับความรู้เกี่ยวกับการให้หลักสูตรใหม่ ทั้งด้านการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล
2. ปัญหาจากผู้บริหาร ซึ่งไม่ให้การสนับสนุนเท่าที่ควร เกี่ยวกับงบประมาณซึ่งอาจเนื่อง มาจากผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญ หรือลักษณะครูศิลปศึกษาที่ไม่อาจพัฒนาหรือทำให้ผู้บริหารเห็นความ สำคัญได้
3. ปัญหาจากผู้ปกครอง ซึ่งไม่เห็นความสำคัญและไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร

4. ปัญหาจากผู้เรียน ซึ่งไม่เห็นความสำคัญของวิชานี้เท่าๆ กับวิชาหลักๆ เช่น วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากการสอนของครูหรือความไม่พร้อมของผู้เรียนเอง ซึ่งมีทัศนคติไม่ดีต่อวิชาศิลปศึกษาติดมาแต่เดิม

5. ปัญหาจากครูศิลปศึกษาเอง ที่อาจจะยังไม่พยายามอย่างเต็มที่ในการแก้ปัญหา ทั้งด้านการปรับปรุงหรือพัฒนาการเรียนการสอนของตนในขอบเขตที่สามารถกระทำได้ รวมทั้งปรับปรุงบุคลิกภาพและการสร้างทัศนคติที่ดีให้เกิดแก่ผู้ร่วมงาน ผู้บริหาร ผู้ปกครองหรือผู้เรียนเอง ซึ่งครูศิลปศึกษาเองบางครั้งยังติดอยู่กับการสอนแบบเก่า หรือไม่เข้าใจงานเรื่องการวัดประเมินผลตามหลักสูตรใหม่

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

นิภาพรรณ กุลติลก (2530: 68-71) ได้ทำการวิจัยเรื่องลักษณะครูศิลปะที่พึงประสงค์ตามการรับรู้ครูศิลปะและนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะครูศิลปะที่พึงประสงค์และ เปรียบเทียบลักษณะครูที่พึงประสงค์ตามการรับรู้ของครูศิลปะกับนักเรียน ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย ครูศิลปะ 132 คน และนักเรียนระดับมัธยมศึกษาต้นต้น ในกรุงเทพมหานคร 325 คน ผลการวิจัยพบว่า

ด้านบุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์ โดยส่วนรวมครูศิลปะและนักเรียน มีความเห็นสอดคล้องกันในระดับเห็นด้วย นอกจากนั้นทั้งครูศิลปะและนักเรียนมีความเห็นสอดคล้องกันในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่งว่า ครูศิลปะควรมีความคิดสร้างสรรค์ในการสอน สำหรับครูเห็นด้วยอย่างยิ่งว่าครูศิลปะควรมีใจกว้างยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และนักเรียนเห็นด้วยอย่างยิ่งว่า ครูควรให้คำปรึกษาแก่นักเรียนด้วยความเต็มใจ

ด้านการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมการสอนศิลปศึกษา โดยส่วนรวมครูศิลปะและนักเรียนมีความเห็นสอดคล้องกันในระดับเห็นด้วย นอกจากนั้นครูศิลปะเห็นด้วยอย่างยิ่งว่า ครูควรสอนให้นักเรียนเห็นคุณค่าของศิลปะ สามารถนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวัน สอนให้เห็นคุณค่าของศิลปะไทย เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทย ส่งเสริมกิจกรรมพิเศษ เช่น จัดนิทรรศการแสดงผลงานของนักเรียนส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดีแก่นักเรียน ในเรื่องความรับผิดชอบใน

การปฏิบัติงาน สำหรับนักเรียนไม่แน่ใจว่าครูควรเน้นการสอนแบบให้นักเรียนเรียนด้วยตนเอง หรือ คั่นคว้าด้วยตนเอง และทั้งครูและนักเรียนไม่แน่ใจว่าครูศิลปะควรเน้นการสอนแบบบรรยาย

ด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนการสอนศิลปศึกษา โดยส่วนรวมครูศิลปะและนักเรียน มีความเห็นสอดคล้องกันในระดับเห็นด้วย นอกจากนั้นทั้งครูและนักเรียนมีความเห็นสอดคล้องกันใน ระดับไม่แน่ใจว่า ครูศิลปะควรเน้นการใช้แบบทดสอบนักเรียน สำหรับนักเรียนเห็นด้วยอย่างยิ่งว่า ครูศิลปะควรให้คะแนนอย่างยุติธรรม และไม่แน่ใจว่า ครูศิลปะควรเน้นการสอบถามนักเรียน สำหรับการ เปรียบเทียบลักษณะครูศิลปะที่พึงประสงค์ตามการรับรู้ของครูศิลปะและนักเรียน สรุปได้ดังนี้

ด้านบุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์ ความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาและนักเรียนเกี่ยวกับลักษณะ ที่พึงประสงค์ของครูศิลปะด้านบุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า ครูศิลปะและนักเรียนมีความคิดเห็นแตกต่างกันมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ในเรื่องที่ครูศิลปะควรสนใจและติดตามความก้าวหน้าของศิลปศึกษาและวิชาการด้านอื่นๆ เสมอ

ด้านการเรียนการสอนและจัดกิจกรรมการสอนศิลปศึกษา ความคิดเห็นของครูศิลปะและ นักเรียนเกี่ยวกับลักษณะที่พึงประสงค์ของครูศิลปะด้านการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมการสอน ศิลปศึกษา ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า ครูศิลปะ และนักเรียนมีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ในเรื่องต่อไปนี้เป็นคือ ครูศิลปะควร เน้นการสอนแบบบรรยาย ควรเน้นการสอนแบบทดลองเพื่อให้นักเรียนพบคำตอบตนเอง เน้นการสอน แบบให้นักเรียนเรียนด้วยตนเองหรือคั่นคว้าด้วยตนเอง ครูศิลปะได้ทุกหน่วยงานให้นักเรียนเรียน มี การใช้สื่อการสอนที่ทันสมัย เช่น สไลด์ วิดีโอประกอบการสอน

ด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนการสอนศิลปศึกษา ความคิดเห็นของครูศิลปะและ นักเรียนเกี่ยวกับลักษณะที่พึงประสงค์ของครูศิลปะด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนการสอนศิลปศึกษา ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ครูศิลปศึกษาและนักเรียนมี ความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ครูศิลปศึกษาและ นักเรียนมีความเห็นแตกต่างกันมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ในข้อที่ว่า ครูศิลปะควรเน้นการทดสอบการ ปฏิบัติของนักเรียน เป็นรายบุคคล

ความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะครูศิลปะที่พึงประสงค์ของครูศิลปะ จากแบบสอบถามปลายเปิด สรุปได้ดังนี้

ด้านบุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์ ครูศิลปะให้ความเห็นว่า ลักษณะที่สำคัญที่สุดของครูศิลปะ คือ การเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดีต่อครูในสายวิชาอื่น นักเรียนและบุคคลทั่วไป เป็นคนมองโลกในแง่ดี ร่าเริงแจ่มใส มีอารมณ์ขัน มีน้ำใจมีจิตใจมั่นคงไม่อ่อนไหวง่าย การแต่งกายสุภาพเรียบร้อย เหมาะสมกับการเป็นครู มีแบบฉบับที่แสดงถึงความคิดสร้างสรรค์รู้จักนำเอาความรู้ทางศิลปะมาประยุกต์ใช้ได้เหมาะสม

ด้านการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมการสอนศิลปศึกษา ครูศิลปะให้ความเห็นว่า สิ่งสำคัญสำหรับการเรียนการสอนศิลปะคือ อุปกรณ์และสื่อที่ใช้ประกอบการสอน เป็นอุปกรณ์ที่ทันสมัย ครุควรเตรียมให้พร้อม ถูกต้องเหมาะสม เป็นสิ่งที่ทำให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการสร้างความสนใจนักเรียน การสอนและการจัดกิจกรรมการสอนความซ้เทคนิค วิธีการใหม่ๆ เหมาะสมกับสภาพในปัจจุบัน คำนึงถึงการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ยึดแนวหลักสูตร และจุดประสงค์การเรียนรู้ เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงออกโดยเสรี ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการทำงาน ร่วมกันวิจารณ์ผลงานเพื่อแก้ไขข้อบกพร่อง

ด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนการสอนศิลปศึกษา ครูศิลปะ ให้ความเห็นว่า ควรวัดผลด้วยการดูพัฒนาการของนักเรียน เป็นรายบุคคล ไม่ควรเปรียบเทียบผลงาน ควรมีเกณฑ์ในการพิจารณาแตกต่างกันตามความเหมาะสมของงานแต่ละชิ้นไม่นำเอาค่านิยมของตนเองเป็นเกณฑ์ในการตัดสิน มีการวิจารณ์ผลงานเพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาตนเอง

วิบูลย์ จันทร์แย้ม (2531: 79-82) ได้ทำการวิจัย เรื่องการจัดการเรียนการสอนของครูศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อเปรียบเทียบสภาพการจัดการเรียนการสอนของครูศิลปศึกษา ที่แตกต่างกันในด้านเพศ วัย วุฒิ และขนาดโรงเรียนและศึกษาปัญหาตลอดจนความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาเกี่ยวกับสภาพการเรียนการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น กลุ่มตัวอย่างประชากร เป็นครูศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดจังหวัดลพบุรี และสิงห์บุรี จำนวน 72 คน โดยใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่าและแบบปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลโดยการทดสอบค่าที (t-test) ผลการวิจัยพบว่า ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านหลักสูตรว่าเวลาเรียนที่จัดให้ไม่เพียงพอไม่เหมาะสมทำให้นักเรียนปฏิบัติในเวลาเรียนไม่เสร็จ หนังสือแบบเรียนของกรมวิชาการยังไม่ค่อยละเอียด

ด้านการเรียนการสอน วิธีสอนที่มีปัญหามากที่สุดคือ การศึกษานอกสถานที่ เนื่องจากเวลาเรียนจำกัด สภาพเศรษฐกิจของผู้เรียนก่อให้เกิดปัญหาด้านอุปกรณ์การเรียน รวมทั้งครูศิลปศึกษามีกิจกรรมด้านต่างๆ มากทำให้การแสวงหาความรู้เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนลดน้อยลง

ด้านอุปกรณ์การสอนและห้องปฏิบัติการศิลปะศึกษา ซึ่งหลายโรงเรียนประสบปัญหา เช่นกัน คือ ขาดอุปกรณ์การสอน หาซื้อได้ยาก มีราคาแพง ไม่มีจำหน่ายในท้องถิ่น อุปกรณ์การสอนบางโรงเรียนไม่เพียงพอ สื่อการสอนบางอย่างครุมีโอกาสใช้น้อยหรือใช้ไม่เป็น เช่น เครื่องฉายสไลด์ เครื่องฉายโอเวอร์เฮด และเครื่องวิดีโอเทป และส่วนใหญ่ไม่มีห้องปฏิบัติการทางศิลปะศึกษาโดยเฉพาะ ทำให้ไม่สะดวกและลำบากในการระวังรักษา

ด้านการวัดผลประเมินผล เนื่องจากเวลาเรียนมีน้อยจึงทำให้การทดสอบความรู้พื้นฐานก่อนการเรียนการสอนทำได้ยาก

ปัญหาทั่วไป โรงเรียนบางแห่งไม่มีครูศิลปะศึกษาโดยเฉพาะซึ่งต้องใช้ครูวิชาอื่นมาสอนแทน ทำให้ผู้เรียนขาดความสนใจ มีทัศนคติไม่ดี เป็นวิชาเอาตัวหนีเรียน ไม่เห็นความสำคัญ ครูศิลปะศึกษามีความต้องการจะเข้าอบรมสัมมนาเกี่ยวกับศิลปะแต่ไม่มีโอกาส และไม่ทราบข่าวการสัมมนา

นายสมาน บุญสั้น (2524: 77-82) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นพุทธศักราช 2521 ในเขตการศึกษา 1 กลุ่มตัวอย่าง ประชากรเป็นผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 105 คน หัวหน้าหมวดวิชาต่างๆ 170 คน ครูผู้สอนทุกหมวดวิชา 280 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามความคิดเห็น ผลการวิจัยพบว่า ในด้านเอกสารหลักสูตร หนังสือเรียนแผนการสอนหลักสูตร คู่มือการประเมินผล หนังสืออ่านเพิ่มเติม คู่มือการสอน หนังสือค้นคว้าและจุลสารประกอบการเรียน หัวหน้าหมวดและครูศิลปะศึกษา เห็นว่ามีแต่ไม่เพียงพอ เกี่ยวกับกิจกรรมที่ปฏิบัติในการสอนอยู่ในเกณฑ์มาก มี 6 กิจกรรม คือ ชี้แจงวัตถุประสงค์ของบทเรียนให้นักเรียนทราบอย่างชัดเจน รองลงมาคือ ช่วยให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ สร้างความสัมพันธ์อันดีกับนักเรียนและควบคุมสภาพชั้นเรียน ให้คำแนะนำแก่นักเรียนแต่ละคนอย่างเพียงพอ จัดให้มีแบบฝึกหัดและนำไปใช้ได้ด้วยวิธีการที่เหมาะสม มีการประเมินผลการสอนและนำผลไปปรับปรุงการเรียนการสอน สำหรับวิธีสอนที่หัวหน้าหมวดศิลปะและครูศิลปะศึกษาใช้มากที่สุด ได้แก่ การสาธิต รองลงมาคือ การฝึกทักษะและการบรรยายพร้อมฝึกปฏิบัติ ส่วนการสอนแบบท่องจำและใช้ชุดการสอน นำมาใช้ใช้น้อยที่สุด เกี่ยวกับการวัดผลหัวหน้าหมวดและครูศิลปะศึกษาใช้วิธีทดสอบภาคปฏิบัติมากที่สุด รองลงมาคือ การสังเกต การตรวจผลงานตามลำดับ ส่วนการสอบข้อเขียนอัตนัยใช้น้อยที่สุด สำหรับแบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับปัญหาการใช้หลักสูตร พุทธศักราช 2521 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า ในฝ่ายบริการประสบปัญหาในระดับปานกลางเป็นส่วนใหญ่ ปัญหาอื่นๆ คือ การบำรุงขวัญและกำลังใจแก่ครูไม่เพียงพอ และขาดการประชาสัมพันธ์หลักสูตร สำหรับหมวดศิลปะศึกษา ปัญหาที่พบส่วนใหญ่ได้แก่ ความไม่เพียงพอของเอกสารหลักสูตร และเอกสารประกอบ รองลงมาคือ ความสอดคล้องของแผนการสอนและคู่มือครู

แต่ละรายวิชา ความไม่เพียงพอของหนังสือเรียน หนังสืออ่านประกอบอุปกรณ์ที่จำเป็น เพื่อใช้ในแต่ละรายวิชา

สุพจน์ ศุภกุล (2520: 39-55) ทำการวิจัยเรื่องสมรรถภาพของครูมัธยมศึกษาตามความต้องการของชาวเชียงใหม่ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาเจตคติและความรู้สึกสำนักคิดตามความต้องการเกี่ยวกับสมรรถภาพของครูมัธยมศึกษา และเพื่อศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของครูมัธยมศึกษาในด้านต่างๆ รวมทั้งเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับสมรรถภาพของครูมัธยมศึกษาที่เป็นที่ต้องการของกลุ่มตัวอย่างประชากรกลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย ผู้บริหารการศึกษา ครู นักเรียนและผู้ปกครอง ในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 687 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม 2 ฉบับ ก. สอบถามเกี่ยวกับสมรรถภาพของครูมัธยมศึกษาที่ต้องการ ฉบับ ข. สอบถามเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของครูมัธยมศึกษา การวิเคราะห์ข้อมูลโดยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาวิเคราะห์หาค่าความแตกต่างระหว่างกลุ่มโดยหาค่า F และค่า t

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏว่า ความต้องการเกี่ยวกับสมรรถภาพของครูมัธยมศึกษาในด้านต่างๆ ของผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครอง ไม่แตกต่างกันที่ระดับ .05 กลุ่มผู้ปกครองและกลุ่มผู้บริหารมีความต้องการครูที่มีสมรรถภาพด้านหลักสูตรและการสอนมากที่สุดส่วนกลุ่มครูและนักเรียนต้องการครูที่มีสมรรถภาพด้านการแนะแนวและการปกครองชั้นเรียนมากที่สุดและการปฏิบัติงานของครู กับสมรรถภาพของครูมัธยมศึกษาที่กลุ่มครูต้องการนั้นแตกต่างกันที่ระดับ .05

เกี่ยวกับคำถามปลายเปิดด้านสมรรถภาพของครูมัธยมศึกษาที่กลุ่มตัวอย่างต้องการคือ
กลุ่มผู้บริหาร

- เสียสละอุทิศเวลาให้ราชการ
- ส่งเสริมและรักษาวัฒนธรรมไทย
- ซื่อสัตย์ ประหยัด และตรงต่อเวลา
- ทำความรู้จักรับข้าราชการอื่นๆ ในถิ่นเดียวกัน
- ริเริ่มงานใหม่ทั้งที่ได้รับความชอบและไม่ได้รับความชอบ
- มีความคิดเห็นของตนเอง ไม่ถูกชักจูงง่าย
- ควรสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับผู้บริหารการศึกษา
- ควรมีความรู้ทางด้านสารบรรณพอสมควร
- ไม่เป็นบุคคลที่เห็นแก่ตัว

กลุ่มครู

- การสอนควรจะเป็นไปตามสภาพ เป็นจริงของผู้เรียน
- ควรจะสอนให้ตรงกับความถนัดและความสามารถของตน
- สามารถสร้างอุปกรณ์การสอนในราคาประหยัด
- เข้าใจถึงจิตวิทยาวัยรุ่น เพื่อสามารถปกครองเด็กได้
- มีทักษะในการใช้ เครื่องพิมพ์ดีดและ เครื่องโรเนียว
- มีความรู้ในด้านการจัดทัศนศึกษา
- เข้าใจถึงปรัชญาของการดำเนินชีวิตประจำวันและในด้านการศึกษาพอสมควร
- ควรเข้าใจภาษาถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม เป็นอย่างดี
- เป็นผู้นำ ช่วยเหลือ และร่วมงานกับชุมชนในท้องถิ่น

มัณฑนา ปิยะมาตา (2511: 33-34) ได้ทำการวิจัย เรื่องการสำรวจคุณลักษณะของครูในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีจุดมุ่งหมายเพื่อสำรวจคุณลักษณะของครูโดยกลุ่มตัวอย่างประชากร เป็นครูจำนวน 1,406 คน จาก 53 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสำรวจพฤติกรรม วิกฤตผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะของครูควรประกอบด้วย การสอนดี เป็นนักประชาธิปไตย มีเหตุผล มีความเมตตา กรุณา สามารถให้คำปรึกษาแก่นักเรียนได้ มีความยุติธรรม ซื่อตรง มีบุคลิกภาพเหมาะสม มีความสัมพันธ์อันดีกับนักเรียน ส่งเสริมให้กำลังใจแก่นักเรียน

สุวรรณา เนตรยากร (2519: 56-64) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของนักเรียนและผู้ปกครองเกี่ยวกับขอบเขตและหน้าที่ลักษณะที่พึงประสงค์ของครูระดับมัธยมศึกษา มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนและผู้ปกครองเกี่ยวกับขอบเขตหน้าที่และบุคลิกลักษณะที่พึงปรารถนาของครูในระดับมัธยมศึกษา เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม แบบมาตราส่วนประเมินค่า และแบบคำถามปลายเปิด กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร และผู้ปกครองนักเรียนจำนวน 230 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน คำร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนและผู้ปกครองมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ความรู้ของครูที่ควรรู้คือ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ หลักสูตรวิธีสอน หลักการวัดและประเมินผล หลักจิตวิทยาและการแนะแนว ความสามารถทางนาฏศิลป์ ดนตรี การช่าง และงานประดิษฐ์

ด้านการสอน นักเรียนและผู้ปกครองมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ครูควรสอนโดยยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง มีความสามารถถ่ายทอดความรู้ ความสามารถในการใช้ภาษาสื่อความหมาย และการควบคุมชั้นเรียนได้

คุณลักษณะที่พึงปรารถนา นักเรียนและผู้ปกครองมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ครูควรมี ความยุติธรรม มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส แต่งกายสุภาพ พุดจาสุภาพ รู้จักควบคุมอารมณ์ เสียงดังชัดเจน

ด้านหน้าที่และงาน นักเรียนและผู้ปกครองมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ครูควรมีศรัทธา ในการสอน การอบรมนักเรียน

ปัญหาจากครู พบว่า นักเรียนและผู้ปกครองมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ครูไม่เตรียมการ สอน ไม่สามารถอธิบายให้นักเรียนเข้าใจและไม่เอาใจใส่นักเรียนเท่าที่ควร

ข้อเสนอแนะของนักเรียนและผู้ปกครอง เกี่ยวกับลักษณะครูที่ดี คือ ครูควรเป็นผู้มีความ ยุติธรรมตั้งใจสอนและเป็นผู้ยอมรับฟังความคิดเห็นของนักเรียน

กนกรัตน์ ชาญกว้าง (2524: 122-128) ได้ทำการวิจัยเรื่องความคิดเห็นของผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา เกี่ยวกับปัญหาการใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 9 วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาการใช้หลักสูตรมัธยม ตอนต้น พุทธศักราช 2521 กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ คือ กลุ่มผู้บริหารจำนวน 240 คน บุคลากร ทางการศึกษา จำนวน 18 คน และครูผู้สอนจำนวน 240 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถามวัด ความคิดเห็นผลการวิจัยพบว่า สภาพการใช้หลักสูตร มีปัญหาคือ ครูไม่เข้าใจหลักสูตร หลักสูตรไม่ เหมาะสมกับโรงเรียนบางท้องถิ่นและการใช้หลักสูตรไม่ตรงตามเป้าหมายที่วางไว้

ด้านหลักสูตรและเอกสารหลักสูตร มีปัญหาคือ เอกสารหลักสูตรไม่เพียงพอเนื้อหา หลักสูตรมีมากเกินไป ไม่เหมาะสมกับเวลาเรียน เนื้อหาหลักสูตรยากและสลับซับซ้อน ไม่เหมาะ กับวุฒิภาวะของผู้เรียน

ด้านบุคลากร มีปัญหา คือ บุคลากรไม่เพียงพอ การใช้บุคลากรไม่ตรงกับควมถนัด และความสามารถ ขาดครูที่มีความชำนาญเฉพาะด้าน

ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนมีปัญหาคือ ขาดอุปกรณ์ที่ช่วยเสริมการจัดกิจกรรม การเรียนการสอน เวลาเรียนจำกัด อันเป็นอุปสรรคในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ตรง ตามจุดประสงค์ เชิงพฤติกรรมและครูยังใช้กิจกรรมการเรียนการสอนแบบเดิมโดยไม่สนใจกิจกรรม ใหม่ๆ

ด้านสื่อการเรียน ปัญหาคือ สื่อการเรียนไม่เพียงพอและขาดงบประมาณการจัดซื้อ

ด้านการประเมินผล ปัญหาคือ ครูไม่เข้าใจวิธีการประเมินผลและนักเรียนไม่สนใจ การสอบแก้ตัว

สมาลี จันทร์ชโล (2522: 64-66) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การติดตามผลการปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการประเมินผลการเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 กลุ่มตัวอย่างประชากร คือ โรงเรียนที่เปิดสอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 19 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามเกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนและแบบสอบถามเกี่ยวกับการปฏิบัติการสอนและการประเมินผลการวิจัยพบว่า ครูโดยส่วนรวมมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนค่อนข้างน้อย ครูได้ปฏิบัติตามการประเมินผลการเรียนตามระเบียบการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรใหม่ในระดับปานกลาง สำหรับครูมีปัญหในการประเมินผล ดังนี้

- คู่มือการประเมินผลไม่เพียงพอ
- ขาดความรู้เกี่ยวกับระเบียบการประเมินผลตามที่กระทรวงกำหนด
- ขาดบุคคลที่จะให้คำปรึกษา แนะนำ
- ขาดความรู้เกี่ยวกับการเขียนข้อสอบที่ดี
- ขาดความรู้เกี่ยวกับการเขียนวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม
- ขาดความรู้เกี่ยวกับ วิธีการวัดและประเมินผล

สมบัติ พักฉิม (2526: 80-85) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูเกี่ยวกับกระบวนการบริหารสื่อการสอนของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างประชากรคือ ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 151 คน ครูโสตทัศนศึกษา 51 คน และครูปฏิบัติการสอน 307 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับกระบวนการบริหารสื่อการสอนและปัญหา กระบวนการบริการสื่อการสอน ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาเกี่ยวกับการใช้สื่อการสอนคือครูผู้สอนขาดความชำนาญในการสื่อ ไม่สามารถกำหนดสื่อที่เหมาะสมกับการสอนได้ โรงเรียนไม่จัดหน่วยบริการสื่อการสอนโดยตรง ทำให้การขอรับบริการไม่สะดวก ครูโสตทัศนศึกษามีความรู้เฉพาะการใช้สื่อการสอนด้านเดียว ไม่สามารถแนะนำการเลือกใช้สื่อการสอนแก่ครูได้ ครูผู้สอนขาดความกระตือรือร้นในการใช้สื่อการสอน เนื่องจากผู้บริหารขาดความสนใจที่จะกระตุ้นให้ครูใช้สื่อการสอน ครูผู้สอนไม่นิยมใช้สื่อการสอน เนื่องจากขาดการนิเทศแนะนำ ครูโสตทัศนศึกษาขาดการประสานงานกับครูผู้สอน ทำให้ไม่สะดวกในการใช้สื่อการสอน ครูผู้สอนไม่เสนอรายงานความต้องการใช้สื่อการสอนให้ผู้บริหารทราบ จึงไม่สามารถจัดสื่อการสอนได้ตรงตามความต้องการ โรงเรียนขาดสื่อการสอนบางชนิด

พัทธา สุคนธมณี (2528: 43-45) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบบทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังของครูพลศึกษา ตามการรับรู้ของผู้บริหารโรงเรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบบทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังของครูพลศึกษาตามการรับรู้ของผู้บริหารโรงเรียน ประชากรคือผู้บริหารโรงเรียนของกรมสามัญศึกษาทั่วประเทศ จำนวน 292 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามความคิดเห็น ผลการวิจัยพบว่า จากการเปรียบเทียบบทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังของครูพลศึกษาตามการรับรู้ของผู้บริหาร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ในบทบาทด้านการให้การศึกษ การอบรมศีลธรรมจรรยา การร่วมกิจกรรมของโรงเรียน การบริการชุมชน และหน้าที่พิเศษอื่น ๆ

มนตรี ไชยพันธ์ (2525: 90-97) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของครูพลศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาส่วนภูมิภาคตามการรับรู้ของตนเอง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของครูพลศึกษาตามการรับรู้ของตนเอง ประชากรคือครูพลศึกษา สังกัดโรงเรียนรัฐบาล 189 คน และครูพลศึกษาสังกัดโรงเรียนเอกชน จำนวน 112 คน ผลการวิจัยพบว่า จากการเปรียบเทียบบทบาทที่ปฏิบัติจริงกับบทบาทที่ควรจะเป็นของครูพลศึกษา มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ในบทบาทที่มีต่อการเรียนการสอน บทบาทที่มีต่อนักเรียน บทบาทที่มีต่อสายวิชาพลศึกษา บทบาทที่มีต่อโรงเรียน บทบาทที่มีต่อชุมชน และบทบาทที่มีต่อวิชาชีพ

งานวิจัยต่างประเทศ

เบค (Beck 1967: 127-128) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "Pupils Perception of Teacher Merit: A Factor Analysis of Fine Postulated Dimensions" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะของครูที่มีประสิทธิภาพ กลุ่มตัวอย่างประชากร คือ นักเรียนระดับ 6 จำนวน 2,108 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเรื่อง "ครูของข้าพเจ้า" ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชอบครูที่มีลักษณะเป็นกันเอง ให้ความอบอุ่นและช่วยเหลือ นักเรียน มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้อย่างชัดเจน มีความสามารถในการกระตุ้นและชี้แนะนักเรียน เป็นผู้มีระเบียบวินัยและใช้วัสดุอุปกรณ์ประกอบการสอน

วอร์ท (Wright 1986: 2167A-2168A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "Art Education in Secondary School Class Rooms Factors Related What Students Learn." มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างวิชาต่างๆ ที่มีการเรียนการสอนในชั้นเรียนและผลกระทบที่มีต่อการเรียนการสอนศิลปศึกษา ตัวอย่างประชากรคือ นักเรียนในชั้นเรียนศิลปศึกษา 122 ชั้นเรียน

ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา 25 โรงเรียน (ข้อมูลที่ได้รับเพิ่มเติมได้มาจากการสังเกตการณ์เรียน การสอนในชั้นเรียนของครู และการสัมภาษณ์) ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความแปรปรวนทางการเรียนรู้ทางศิลปศึกษาในชั้นเรียนมี 4 ประการคือ ครูผู้สอน ผู้เรียน การมีผลกระทบและความสัมพันธ์ภายในชั้นเรียนและเนื้อหาของหลักสูตร ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะข้อควรปฏิบัติซึ่งได้ผลจากการทำวิจัยค้นคว้าต่อไปว่า

1. ครูศิลปศึกษาจะต้องประสานงานและจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
2. ครูศิลปศึกษาจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีอิสระในการคิดและตัดสินใจด้วยตนเอง
3. ครูศิลปศึกษาจะต้องให้ความสนใจอย่างยิ่งต่อผลกระทบและความสัมพันธ์ภายในชั้นเรียน
4. ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาควรมีห้องเรียนเฉพาะสำหรับการเรียนการสอนศิลปศึกษา

5. ในกลุ่มปฏิบัติการทางศิลปศึกษา ควรเน้นการปฏิบัติทางทัศนศิลป์

มิลเลท (Millet 1980: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "A Study of Attitudes of School Board President Superintendent and Elementary and Secondary Principals in Missouri School Districts Concerning Visual Arts Education and the Perception of Those Attitudes by Art Teachers." มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติของประชาชนและมัธยมในเขตการศึกษาในรัฐมิสซูรีเกี่ยวกับศิลปศึกษา และศึกษาการรับรู้ทัศนคติดังกล่าวของครูศิลปศึกษา ตัวอย่างประชากรประกอบด้วย เขตการศึกษา 426 เขตการศึกษาในรัฐมิสซูรีแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ AAA และ AA ผู้วิจัยจัดให้ 159 เขต (ร้อยละ 37) เป็นโรงเรียนประเภท AAA และ 267 เขต (ร้อยละ 63) เป็นโรงเรียนประเภท AA จากนั้นจึงสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น ได้ตัวอย่างประชากรทั้งสิ้น 150 โรงเรียน ซึ่งประกอบด้วยประเภท AAA จำนวน 56 โรงเรียน และประเภท AA จำนวน 94 โรงเรียน กลุ่มประชากรที่ศึกษาประกอบด้วยประธานกรรมการโรงเรียน ผู้อำนวยการเขต อาจารย์ใหญ่ และครูศิลปศึกษาในโรงเรียนประถม อาจารย์ใหญ่และครูศิลปศึกษาในโรงเรียนมัธยม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นประกอบด้วย แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า 30 รายการ เกี่ยวกับศิลปศึกษา รวมจำนวนแบบสอบถามทั้งสิ้น 900 ชุด สำหรับกลุ่มตัวอย่างประชากรประเภทละ 150 ชุด ได้รับแบบสอบถามกลับคืน ร้อยละ 68

ผลการวิจัยพบว่าโดยภาพรวมแล้ว ผู้บริหารมีทัศนคติที่ดีต่อศิลปศึกษา แต่ผู้อำนวยการเขต และอาจารย์ใหญ่โรงเรียนประถมมีทัศนคติดีกว่าประธานกรรมการโรงเรียน สำหรับครูศิลปศึกษาไม่เคยรับรู้ว่ามีทัศนคติอย่างไรต่อศิลปศึกษา และพบว่ามีความแตกต่างระหว่างความคิดเห็นของครูศิลปศึกษากับผู้บริหารทุกระดับ ซึ่งครูศิลปศึกษารับรู้ทัศนคติของผู้บริหารที่มีต่อศิลปศึกษาต่ำกว่าที่ผู้บริหารรับรู้ และรับรู้ความเข้าใจของผู้บริหารต่อการจัดสรรงบประมาณสูงกว่าที่ผู้บริหารรับรู้ ผู้วิจัยเสนอแนะว่า การฝึกหัดครูควรมีการสอดแทรกการเตรียมความพร้อมของครูที่จะต้องทำงานกับผู้บริหาร และครูศิลปศึกษาควรตระหนักว่า สิ่งที่ได้รับรู้เกี่ยวกับทัศนคติของผู้บริหารนั้นอาจไม่ถูกต้อง นอกจากนั้น ผู้บริหารเองควรจะได้รับรู้ว่าครูศิลปศึกษายังรับรู้เกี่ยวกับผู้บริหารไม่ถูกต้อง

ทอมสัน (Thomson 1968: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "A Study on Communicator Style of Secondary School Teacher." มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะการสื่อสารของครูมัธยมศึกษา 364 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ Norton Communicator Style Construct แล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธี One-Way Analysis of Variance ผลการวิจัยพบว่า ครูวิทยาศาสตร์ และครูศิลปศึกษา มีการแสดงออกที่ชัดเจน เปิดเผยกว่าครูผู้สอนในวิชาอื่น ครูวิทยาศาสตร์ ครูศิลปศึกษา และครูคหกรรมมีการสื่อสารโดยให้ภาพพจน์ที่ชัดเจนกว่าครูในวิชาอื่น ๆ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พอสรุปได้ว่า เกี่ยวกับความคาดหวังของครูศิลปศึกษา ในด้านการเรียนการสอน ครูศิลปศึกษาควร เป็นผู้มีความตั้งใจเรียนในการสอน สอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ใช้วัสดุอุปกรณ์ประกอบการสอน ด้านการวัดผลประเมินผลควรมีความรู้เกี่ยวกับการวัดผลประเมินผล ควรประเมินผลเป็นรายบุคคลโดยคำนึงถึงพัฒนาการของผู้เรียนเป็นสำคัญในด้านบุคลิกภาพ ครูศิลปศึกษาควร เป็นผู้มีความบุคลิกภาพที่ดี ใจกว้าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น มีความยุติธรรม มีอารมณ์ขัน ยิ้มแย้มแจ่มใส ซื่อตรง มีระเบียบวินัย มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ตลอดจนมีความสัมพันธ์อันดีกับบุคคลทั่วไป สำหรับปัญหาของครูศิลปศึกษาพบว่า มีปัญหาคือ อุปกรณ์การเรียนการสอนไม่เพียงพอ ขาดเอกสารประกอบหลักสูตร หนังสือเรียนและหนังสืออ่านประกอบและพบว่า ครูศิลปศึกษามีงานบริการมากจนไม่มีเวลาพัฒนาการเรียนการสอน ครูมีความรู้เกี่ยวกับการวัดผลประเมินผลไม่มากพอ ตลอดจนขาดการพัฒนาตนเองทางวิชาการ เนื่องจากขาดการอบรมหรือสัมมนา เกี่ยวกับการเปรียบเทียบการรับรู้หรือทัศนคติของผู้บริหารและครู ในด้านต่างๆ เช่น ด้านการเรียนการสอน งานบริการ พบว่าแตกต่างกันเป็นส่วนใหญ่